

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Ekofeministické hnutí u nás?

- tři případové studie

Autorka: Kateřina Černá

Praha 2006

Vedoucí: PhDr. Hana Havelková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem zdroje, které jsem uvedla v seznamu použité literatury a pramenů.

Souhlasím s případným zveřejněním mé bakalářské práce ať už v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 29.září 2006

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Haně Havelkové za odborné vedení mé práce; a všem členkám hnutí, které mi poskytly cenné informace a nosné rozhovory.

Obsah

<u>1. Úvod</u>	7
<u>2. Teoretická část</u>	9
2. 1. Vymezení pojmu sociální hnutí: definice podle M. Dianiho (1992)	9
2. 1. A. Síť neformálních interakcí	10
2. 1. B. Zapojení do politického či kulturního konfliktu	11
2. 1. C. Kolektivní identita	14
2. 2. Vymezení pojmu nové sociální hnutí	17
2. 3. Ekofeminismus	22
2. 3. A. Uvedení do pojmové problematiky	22
2. 3. B. Zasazení ekofeminismu do rámce feminismu	24
2. 3. C. Teorie ekofeminismu	27
2. 3. C. 1. Proudů ekofeminismu	29
2. 4. Shrnutí teoretické části	37
<u>3. Analytická část</u>	38
3. 1. Metoda	38
3. 1. 1. Metodologie: kódování a zakotvená teorie	38
3. 1. 2. Výzkumný vzorek	40
3. 1. 3. Výzkumná otázka a struktura dotazníku	41
3. 1. 4. Rozhovory	42
3. 2. Představení organizací	43
3. 2. 1. Pražské matky	43
3. 2. 2. Jihočeské matky	52
3. 2. 3. Agentura GAIA	61
3. 3. Analýza rozhovorů	71
3. 3. 1. Nedobrovolný feminismus	71
3. 3. 2. Interakčně se proměňující vztah k feminizmu	75
3. 3. 3. Genderově diferencovaná zodpovědnost	76
3. 3. 4. Genderově diferencovaná reakce veřejnosti	78
3. 3. 5. Vnímání genderových rozdílů	82
3. 4. Celková interpretace získaných poznatků a nástin výsledné zakotvené teorie (Pokus o selektivní kódování)	87

<u>4. Závěry</u>	90
Literatura a prameny	93
Přílohy	96

1. Úvod

Přestože v České republice přibývá odborných článků, publikací (ať už přeložených, slovenských či českých) a bakalářských prací, které se věnují či okrajově zmiňují ekofeminismus, ale žádná z nich se nesoustředí na sociální hnutí, jejichž definičním prvkem či filosofií je ekofeminismus.

Mým cílem je podrobit rozboru (tzn. případové studii) tři vybraná hnutí. Případové studie jsou založené na kvalitativních metodách výzkumu, tzn. na kombinaci analýzy dokumentů a strukturovaného rozhovoru. Zkoumaná tři hnutí jsem si vybrala na základě toho, že buď samy sebe označují jako ekofeministická (týká se organizace Agentura GAIA), nebo tak byla označena zvnějšku, např. v odborné publikaci (týká se organizací Pražské matky a Jihočeské matky).

Vybrané organizace jsou segmentem občanského sektoru, ale mým cílem není vyčerpávajícím způsobem popsat jejich strukturu, organizační zázemí, získávání a nakládání s financemi atd.. Tímto popisem se zabývám, ale jen do té míry, aby byl jasný jejich základní charakter. Účelem je ze získaného materiálu zjistit základní formy uvažování. Má práce se vztahuje spíše k teoriím ženského hnutí a k jeho klasifikaci, než k pouhému popisu jednoho segmentu občanského sektoru.

Bakalářská práce je členěna do dvou stěžejních částí – Teoretické a Analytické. Teoretická část je rozdělena do tří menších částí: v první části se věnuji teoriím týkajících se sociálního hnutí - jeho definičním znakům (vycházím z definice M. Dianiho a především z přehledové studie F. Znebejánka) a dále teoriím nových sociálních hnutí (zde se opírám o poznatky F. Znebejánka, P. Barši a O. Císaře, a R. Marady). Poznatky z teorií sociálního hnutí i nových sociálních hnutí mi poslouží v analytické části. Třetí část se týká ekofeminismu a je členěna do tří oddělení: pojmosloví, ukotvení ve feministických teoriích a teorii samotného

ekofeminismu (představení jeho směrů a společných oblastní zájmů). Zde vycházím z poznatků Z. Kiczkové, H. Havelkové, V. Sokolové, D. Dražilové a R. Tong.

Při snaze zasadit ekofeministické hnutí do typologie sociálních hnutí jsem zjistila, že teoretici sociálních hnutí se blíže tímto hnutím nezabývají, proto jsem ho musela klasifikovat skrze hnutí feministické a ekologické. Popsané jevy v ekofeminismu by mi měly posloužit k identifikaci ekofeministických prvků ve vybraných hnutích - např. zájmu, myšlení a názorům. Tyto jevy jsem vybírala podle zřejmých znaků, které by se daly identifikovat jako ekofeministické (např. dualismus v myšlení o přístupu k ekologickým otázkám).

Ve druhé - analytické - části nejprve vysvětlím metodu výzkumu, způsob výběru zkoumaných hnutí, techniku sběru a analýzy dat. Poté se budu věnovat samotné analýze rozhovorů a primárních dokumentů. Na základě této analýzy vzniknou tři části, z nichž jedna představí samotné organizace a popíše znaky, ve kterých splňují Dianiho definici sociálního hnutí a znaky nových sociálních hnutí. Druhá - výsledek výzkumu - kategorie vzniklé kódováním, a třetí, shrne získané poznatky a nastíní selektivní kódování.

V závěrečné části shrnu nejvýznamnější poznatky svého zkoumání ekofeministického hnutí u nás.

Bakalářskou práci doplňují přílohy - loga zkoumaných hnutí, přehled tématických okruhů rozhovorů a vybrané výroky z uskutečněných rozhovorů. Kompletní přepisy rozhovorů tvoří zvláštní přílohu, která není součástí samotné bakalářské práce, a to z důvodů etických závazků vůči zpovídaným respondentkám a zachování autorských práv. Tato zvláštní příloha bude poskytnuta k nahlédnutí komisi při obhajobě bakalářské práce. Tuto zvláštní přílohu poskytnu k nahlédnutí i dalším případným zájemcům.

Tématem své bakalářské práce jsem se inspirovala pracemi J. Chaloupkové (2002), M. Kohlové (1999) a M. Kolářové (2004).

Chaloupková (2002) se zabývala českým ženským hnutím po roce 1989. Kohlová (1999) se také zabývala oblastí českých sociálních hnutí, ale zaměřila se na hnutí ekologické a Kolářová (2004) se orientovala na hnutí antikapitalistické. Všechny tři práce, zejm. práce Chaloupkové, mi pomohly s uchopením teorie sociálního hnutí.

2. Teoretická část

2. 1. Vymezení pojmu sociální hnutí

Sociální hnutí se v nových souvislostech staví do centra pozornosti během studentských bouří v druhé polovině 60. let v USA i Evropě. Tyto události narušily dosavadní koncepce kolektivního chování, které na sociální hnutí nahlížely jako na více méně patologický jev z okraje společnosti v němž vyjadřují nespokojenost atomizovaná individua, která postrádají zakotvenost v jiných primárních či sekundárních sociálních vazbách. Navíc se začala objevovat nová, dosud nepoznaná hnutí, např. feministická, ekologická a mírová. To vše postavilo sociologii před potřebu hledat nová vysvětlení a interpretace těchto jevů. (Znebejánek 1997)

Sociologové začali stále více používat termín „sociální hnutí“ ačkoliv nebylo zcela jasné, co tento termín vlastně znamená. O plné vysvětlení se v 90. letech zasloužila třídimenzionální definice Maria Dianiho. (Znebejánek 1997)

Ve vymezení pojmu sociální hnutí¹ tedy vycházím ze studie M. Dianiho, který specifikoval koncept sociálního hnutí „novou syntézou“ různých přístupů teorií sociálního hnutí. Tyto teorie jsou: teorie kolektivního chování, teorie mobilizace zdrojů, teorie politických příležitostí a teorie nových sociálních hnutí².

¹ M. Diani pojímá sociální hnutí jako obecnou sociologickou kategorii (Znebejánek 1997).

² Podle teorie kolektivního chování (např. Turner a Killian) představuje soc. hnutí „zvláštní druh kolektivního chování, které je v kontrastu s organizovaným a institucionálním chováním“ a „kolektivní akci s tendencí podporovat nebo naopak odporovat změnám ve společnosti nebo organizaci, která je jejich částí“ (Diani 1992: 4). Kolektivní chování je chápáno jako „volný organizační princip“. Teorie mobilizace zdrojů (např. Zald a McCarthy) se zaměřuje na podmínky transformování myšlenek sociálního hnutí do konkrétních akcí a klade důraz na podmínky, které podporují vznik organizací sociálních hnutí i dynamiku spolupráce/soutěže mezi nimi. Zaměřuje se také na „měnění se prvky sociální struktury a distribuci odměn ve společnosti“ (Diani 1992: 4). Sociální hnutí rovná se specificky uspořádaní aktéři. Podle teorie politických příležitostí (např. Tilly) se vznik sociálních hnutí vztahuje k politickým procesům, v nichž se vyloučené zájmy snaží získat přístup do politiky. Pro tuto teorii je důležitá historicita. Všimá si celkové dynamičnosti a charakteristiky. Sociální hnutí rovná se „organizovaný, trvalý a sebevědomý protest, který vyjadřuje sdílenou identitu účastníků“ (Tilly 1984 dle Diani 1992: 5). Obě teorie - mobilizace zdrojů a politických příležitostí - se zaměřují na podmínky výskytu konfliktů a využívají existenci potencionálních stížností. Teorie nových sociálních hnutí (např. Touraine) se zaměřuje na větší strukturální a kulturní změny. Sociální hnutí rovná se „organizované kolektivní jednání třídního aktéra proti

M. Diani přichází s touto stručnou definicí: „**Sociální hnutí je síť neformálních interakcí mezi množstvím individuí, skupin a/nebo organizací zapojených do politického nebo kulturního konfliktu na základě sdílené kolektivní identity.**“ (Diani 1992: 13) Nyní si podrobněji rozeberme tři hlavní dimenze této definice sociálního hnutí:

2. 1. A. Síť neformálních interakcí:

Tento znak odlišuje sociální hnutí od sekt a tzv. protestních událostí, v nichž chybí, a politických stran, které se liší pevnými, hierarchizovanými organizačními strukturami a základnami a oblastí institucionalizované politiky (Znebežánek 1997). Konkrétně M. Diani uvádí, že sociální hnutí odlišuje proces interakce „jehož prostřednictvím aktéři s odlišnými identitami a orientacemi vytvářejí sdílený systém přesvědčení a pocit příslušnosti, který dalece přesahuje hranice jakékoliv jednotlivé skupiny nebo organizace, a zároveň si udržují svou specifičnost a rozlišující rysy“ (Diani 1992: 14). Pocit příslušnosti přesahuje délku trvání aktivity či události (Diani 1992).

Prostřednictvím interakcí mezi členy organizací, příznivci a širší veřejností se formují základy kolektivního jednání. Stejně tak se formuje prostor pro předávání informací, zkušeností, spolupráci, poskytnutí materiálních zdrojů mezi jednotlivými subjekty sociálního hnutí a utváření onoho sdíleného systému významů (Diani 1992). Aktivní síť neformálních vztahů je základem pro soudržnost a solidaritu a pro kolektivní jednání v podobě schopnosti mobilizovat své zdroje³ pro dosažení určitých cílů (Obershall 1973 dle Znebežánek 1997).

Neformální interakce jsou možné jen ve vztazích s neformální povahou. Charakterizujme si neformální vztahy vymezením vůči vztahům

třídnímu nepříteli za sociální kontrolu nad historicitou v konkrétní komunitě“ (Touraine 1981 dle Diani 1992: 5). „Historicita se skládá z celkového systému názorů, které hrají dominantní roli v dané společnosti.“ (Tamtéž)

³ Zdroj může mít jak podobu materiální (finance, práva na statky a služby, zaměstnání), tak podobu nemateriální (autorita, morální závazky, schopnosti) (Obershall 1973 dle Znebežánek 1997: 104).

formálním: formální vztahy jsou spojovány s formálními organizacemi (horizontální i vertikální struktura určuje jednotlivcům jejich kompetence a staví je do předem vymezených rolí), zatímco neformální podobu mají vztahy primární (jsou postavené na emocionální angažovanosti jednotlivců). Neformální seskupení stojí na konkrétních jednotlivcích a jejich vzájemných vztazích, které jim přinášejí osobní uspokojení (každý je nezaměnitelný a smysl skupiny tkví ve vlastní existenci), naproti tomu formální organizace vznikají s cílem zabezpečit koordinaci a stálost společné akce nezávisle na náhodné výměně konkrétních osob (Keller 1997).⁴

2. 1. B. Zapojení do politického či kulturního konfliktu:

Sociální hnutí se konfliktního jednání účastní „s úmyslem napomáhat nebo naopak bránit sociální změně jak na systémové tak na nesystémové úrovni“ (Diani 1992: 11). Rozdíl mezi jmenovanými konflikty je v tom, že politický konflikt se týká nerovné distribuce moci a ekonomických zdrojů, kdežto konflikt kulturní je zaměřen na sociálně sdílené významy, hodnoty a normy (Diani 1992). Politický konflikt v sociálním hnutí může být chápán jako výzva vůči státu a úsilí o vliv (např. Tilly) a kulturní konflikt jako iniciace nového životního stylu a symbolická výzva dominantním kulturním normám a vzorcům (Takováto interpretace je charakteristická pro teorie týkající se nových sociálních hnutí - např. Touraine a Melucci.) (Znebežánek 1997).

Vycházím-li ze Znebežánka (1997), jehož studie je u nás základním přehledem sociologických teorií sociálních hnutí (Kolářová 2004), není

⁴ Neformální vztahy mohou vznikat i uvnitř formálních organizací, které se snaží o soulad cílů a hodnot vlastních a členských. Takové organizace se snaží o participaci členů na formulaci pravidel a na konkrétním rozhodování, a o rovný přístup k informacím a řízení, který snižuje sociální rozdíly. Do odměn je zařazena možnost naplňování nemateriálních hodnot včetně tvůrčí spolupráce a přátelství, což má za následek výraznou identifikaci členů s organizací jakožto s celkem i s jejími cíli. Sociální vztahy mají celostní charakter, jsou emocionálně zabarvené a jejich uspořádání se inspiruje komunitními ideály. Neformální vztahy ve formální oblasti mají i své nevýhody: 1) Participace všech zúčastněných a snaha o dosažení konsensu je časově náročná a předpokládá značnou homogenitu, které se dosahuje výběrovostí při přijímání členů. 2) Emocionální a tedy dynamičtější vztahy způsobují konflikty a zvyšují tak nejistotu všech členů. (J. Rothschild-Witt 1979 dle Keller 1997)

v typologii sociálních hnutí rozlišeno hnutí ekofeministické. Chci-li tedy charakterizovat politický či kulturní konflikt tohoto hnutí, musím charakterizovat konflikt hnutí feministického a hnutí ekologického. Touraine rozděluje konflikty do šesti typů podle jejich předmětů: a) sledování kolektivních zájmů, b) rekonstrukce sociální, kulturní nebo politické identity, c) výkon politické síly, d) obrana statusu a privilegií, e) sociální kontrola hlavních kulturních vzorců – pro nová sociální hnutí, do kterých se feministické i ekologické hnutí řadí, stěžejní, f) tvorba nového řádu. (Touraine 1985 dle Znebežánek 1997)

Podle této typologie se pokusím charakterizovat konflikty obou hnutí. Nejprve **konflikt hnutí feministického**:

Ad a) Kolektivní zájem feministického hnutí je, všeobecně vzato, úsilí o to, aby žena byla vnímána jako „individualita se svými vlastními právy“ (Velký 1996⁵: 308). Podrobněji je možné ho charakterizovat jako úsilí o rovné příležitosti obou pohlaví ve všech společenských oblastech: péči o rodinu, vzdělání, zaměstnání, a také aktivitu v oblasti kontracepce a možnosti interrupce (Velký 1996).

Ad b) Všechny feminismy se ze svého specifického hlediska snaží odpovědět na otázku rozdílného přístupu společnosti k oběma pohlavím - ženám a mužům, a objevit příčiny tohoto přístupu. (Velký 1996)

Ad c) a d) V oblasti politiky se feministické hnutí prezentuje za účelem „přeformulování všech zákonů, ale i přestrukturování institucí, které zvýrazňují mužskou dominanci a umožňují agresí mužů vůči ženám“ (Velký 1996: 309).

Ad e), f) Jelikož je žena prezentována způsobem, který ji zasazuje do obrazu utvořeného patriarchální představou o ní, předkládá feministické hnutí svou interpretaci tohoto zobrazení (např. zobrazení postav ženského pohlaví v dětských učebnicích) a především prezentuje vlastní obraz o ženách. Nový řád feministické hnutí nevytváří. Co ale vytváří jsou kritiky,

⁵ Ani ve Velkém sociologickém slovníku není rozlišeno hnutí ekofeministické.

alternativy, kompromisy, nové pohledy a východiska ze své vlastní perspektivy.

Nyní přejdeme ke **konfliktu ekologického hnutí**, které je roztržštěné na jednotlivé skupiny podle jejich přístupu - politického/ nepolitického a hlubinného/ povrchního:

Ad a) Za kolektivní zájmy ekologických hnutí lze považovat následující tři požadavky: „1. Tradiční apel na rozšíření práv a svobod, 2. požadavek odstranění vykořisťování člověka, přírody a budoucích generací spojený s kritikou tradičních forem reprezentativní demokracie a preferencí tzv. participační demokracie, 3. požadavek řešení ekologických problémů v podmínkách věd.tech.civilizace, spojený s bojem za mír a soc.pokrok.“ (Velký 1996: 368)

Ad b) Ekologické hnutí rekonstruuje tu identitu, která je založena na šetrném přístupu k životnímu prostředí a na hodnotách s ním spojenými. Veškeré jednání ekologického hnutí je založeno na spoluúčasti na rozhodování.

Ad c) Jelikož je ekologie politické téma „a je nástrojem hlubší a všestrannější kritiky civilizace“ (Velký 1996: 368), vykonává politickou sílu. Příslušníci ekologických hnutí se zapojují „do mocensko-polit.struktur se záměrem efektivněji prosazovat ekologické myšlenky na jednotlivých úrovních státní správy, celostátní i místní politiky“ (Tamtéž). „Jedním z výsledků je zakládání samostatných polit.ekol.stran, tzv. stran Zelených“ (Tamtéž). Příslušníci ekologických hnutí vytvářejí tzv. nátlakové skupiny, „které působí ve směru přijímání opatření k ochraně životního prostředí a péči o ně, celkové mobilizace a aktivizace obyvatelstva, probuzení jeho ekologického vědomí“ (Tamtéž).

Ad d), e) Ekologické hnutí brání status životního prostředí a vytváří ho v širokém slova smyslu. Ekologické hnutí chce vytvářet alternativy k přístupu současné konzumní společnosti k životnímu prostředí a aplikovat je v praxi. „Dominující se stávají konkrétní pokusy ovlivnit či změnit některé projekty a dosáhnout obratu v krátkodobě orientovaném cílovém myšlení, i snahy osvobodit se od přeceňování materiálního

životního standartu, orientace na změnu spotřebních zvyklostí.“ (Velký 1996: 368) Ekologické hnutí nabízí alternativní životní styl a hodnoty, a to v kontrastu s konzumním přístupem k životu a životnímu prostředí, který je jejich protiváhou.

Ad f) Ekologická hnutí, podle mého názoru, vytvářejí alternativy, nenabízí však nový řád.

Hnutí feministické, ekologické a ekofeministické patří k tzv. novým sociálním hnutím, jejichž konflikt má obecně spíše kulturní podobu - klade důraz na hodnoty, které nejsou alternativou uvnitř politického spektra, ale alternativou k němu jako k celku či k celému společenskému řádu jako k celku. Vzniká tak určitý typ subkultury coby nositelky odlišných životních postojů, názorů a hodnotových preferencí. (Znebežánek 1996)

2. 1. C. Kolektivní identita:

Kolektivní identita spojuje množství aktérů, kteří jsou zapojeni do sítě neformálních interakcí, a spojuje je i v období, kdy nedochází ke kolektivním akcím. Bez ní by aktéři byli množstvím individuů se stejným názorem v určitém konfliktu. Svým třetím znakem se sociální hnutí odlišují od koalice, jíž k existenci postačuje identita cílů a plně se obejde bez pocitu sounáležitosti (Znebežánek 1997). Dále podle Dianiho odlišuje sociální hnutí od veřejných zájmových skupin⁶ základní znak kolektivní identity, a tím je sdílený pocit sounáležitosti a vzájemné solidarity, který překoná délku veřejných aktivit a udržuje kontinuitu. Kolektivní identita se utváří skrze interakce mezi jednotlivými aktéry, kteří přikládají jednání stejný význam a vnímají sami sebe jako celek. Kolektivní identita je vyjádřena v sebedefinici aktérů sociálního hnutí a v definici vnějších pozorovatelů. „Aktéři musí definovat sami sebe jako součást širšího hnutí a ve stejnou dobu jsou jako taková vnímání ostatními, kteří jsou součástí stejného hnutí, ale i oponenty a/nebo vnějšími pozorovateli.“ (Diani 1992: 8-9) Zde kolektivní identita definuje hranice sociálního hnutí: „Pouze ti

⁶ Podle M. Dianiho jde o skupinu, jejíž členy spojuje jen shoda individuálně sledovaných zájmů (Diani 1992).

aktéři, kteří sdílejí stejná přesvědčení a smysl pro příslušnost, mohou být považováni za součást sociálního hnutí.“ (Tamtéž) To ale neznamená, že v sociálním hnutí musí převládat shoda představ a orientací. Kolektivní identita je vytvářena a chráněna kontinuálním procesem „sladění“⁷ a „vyjednávání“. Co tedy kolektivní identitu vytváří, je sdílené přesvědčení a ne názorová jednota. (Diani 1992: 9)

Podle Z. Baumana (1996) má vnitřní chápání identity, tedy sebedefinice, dvě kategorie: vnímání „my“ a vymezování se vůči „oni“. „My“, tedy vlastní skupina, stojí na pocitech duševní či morální blízkosti a sounáležitosti, která obsahuje schopnost empatie a soucitu s druhými. Člověku dodává pocit bezpečí a jistoty. „Oni“, tedy cizí skupina, vyvolává v člověku nedůvěru pocitem, že její zájmy a cíle směřují proti těm mým. „My“ a „oni“ stojí na protikladech: citová náklonnost, sympatie, důvěra, jistota a ochota ke vzájemné pomoci proti podezření, strachu a agresivitě. Veškerá negativa pomáhají chápat a vymezovat svoji skupinu, protože o druhých pak uvažují jako o „nich“. „Cizí skupina je přesně onou imaginární opozicí, již k sobě vlastní skupina potřebuje pro svou sebedentitu, soudržnost, vnitřní solidaritu a emocionální jistotu.“ (Bauman 1996: 45)

Pokud jde o příliš velkou skupinu - imaginární komunitu (např. národ, třída), kterou nemůže jedinec poznat a nemůže si ji osvojit zkušeností, udržuje se soudržnost hlásáním jednoty a zdůrazňováním společných rysů. (Bauman 1996)

Podle Alberta Melucciho vzniká kolektivní identita, když „individua definují sebe sama jako identitu prostřednictvím řady interakcí, v nichž dojednávají její význam“ (Melucci 1989 dle Znebejánkové 1997: 85-86). Kolektivní identita tedy vzniká v průběhu kolektivního jednání, je tedy výsledkem této činnosti a ne jejím základem. V budování kolektivní identity rozpoznává A. Melucci tři základní procesy: a) formulování kognitivních rámců týkajících se cílů, prostředků a prostředí jednání, b)

⁷ Společné přisuzování významu určitým událostem či jednání (Diani 1992).

aktivaci vztahů mezi aktéry, c) emocionální investování, které umožňuje aktérům vytvořit pouto jednoty. (Melucci 1989, 1995 dle Znebežánek 1997) Hnutí, jejichž kolektivní identita vykrytalizovala do organizačních forem a určitých systémů, považuje Melucci za formu kolektivního jednání, které má tři dimenze: 1. Solidaritu - aktéři vzájemně uznávají a podporují svou příslušnost k identitě , 2. Konflikt - staví proti sobě aktéry soupeřící o stejné zisky nebo hodnoty, 3. Antisystémovou povahu. (Melucci 1989 dle Znebežánek 1997).

Kolektivní identita nabývá na významu především v období, kdy se nekonají veřejné aktivity, protože v té době udržuje kontinuitu (Diani 1992).

Tato část má sloužit jako vstupní brána do teorie nových sociálních hnutí a ekofeminismu. Bez vymezení pojmu sociální hnutí není možné vymezit pojem nové sociální hnutí, který na něj bezprostředně navazuje, a následně pochopit ukotvení ekofeministického hnutí, které se řadí do nových sociálních hnutí a vychází z konfliktu hnutí feministického a ekologického.

2. 2. Vymezení pojmu nové sociální hnutí

Nová sociální hnutí, neboli protestní hnutí, se zrodila v 60. a 70. letech (hnutí mírová, ekologická, feministická apod.) a byla projevem nově se rodící „veřejně aktivní - demokratické a demokratizující - občanské společnosti“ (Marada 2000: 194).

Teoretici nových sociálních hnutí Dalton, Kuechler a Bürklin určili jejich nejvýznamnější konstitutivní prvky - **ideologii, sociální bázi, motivaci k participaci, organizační struktury a politický styl**, které interpretuje Znebežánek (1997). Budu tedy vycházet z jeho interpretace, doplním ji interpretací Barši a Císaře (2004) a poznámkami Marady (2000 a 2003). Barša a Císař interpretují Neveu, Martella a Melucciho, kteří předkládají odlišující rysy nových sociálních hnutí od hnutí klasických. Neveu a Melucci pojmenovávají konstitutivní prvky každý jinak a odlišně od Daltona, Kuechlera a Bürklina. Protože je pro mě stěžejní dělení uvedené Znebežánkem (1997), zasadím do něj i Neveuovy a Melucciovy charakteristiky a Maradovy poznatky.

1, **Ideologie**: Nová sociální hnutí svou ideologií stojí proti západním industriálním demokraciím, které se orientují na bohatství a materiální blahobyt. Naopak zdůrazňují význam kultury a kvality života (Znebežánek 1997), a usilují o „kontrolu nad prostředky utváření identity“ (Eder 1993 dle Marada 2000: 199). Dále usilují také o vytváření nových identit⁸ (Marada 2003) a soustředí se na bezprostřední odpor v oblastech realizace sociální kontroly (Neveu dle Barša, Císař 2004). V neposlední řadě se také pokoušejí interpretovat a reinterpretovat základní práva (tzn. právo na důstojný život, rovné zacházení, rovnost šancí, svobodu projevu, svobodu podnikání, přístup k informacím atd.) (Marada 2000). Důležitým prvkem je libertariánismus, „který pro občany požaduje více příležitostí ke

⁸ Identita je chápána jako „obecné právo na důstojnost, které nemusí být nutně a výslovně napojeno na materiální blahobyt“ (Marada 2003: 177).

spolurozhodování o problémech týkajících se jejich života, a to nejčastěji formou přímé demokracie" (Znebežánek 1997: 38). Sdílená identita u těchto hnutí má podobu kolektivní příslušnosti a životních stylů, pro které žádají obecné uznání (Marada 2003). Jejich požadavky mají ryze kvalitativní povahu a jejich moc je „přítomná ve všech sociálních vztazích" (Barša, Císař 2004: 104). Podle Melucciho je nejvýraznějším odlišením to, že nová sociální hnutí neoperují jako „postavy", ale jako „znamení" - „jejich činnost se realizuje v symbolických výzvách"⁹ (Barša, Císař 2004: 110), „které otřásají dominantními kulturními kódy a vyjevují jejich iracionalitu a stranickost tím, že působí na úrovních (informace a komunikace), na nichž také operují nové formy technokratické moci" (Melucci 1988 dle Barša, Císař 2004: 110- 111). Nová sociální hnutí tedy vytvářejí prostory, ve kterých je moc¹⁰ viditelná a rozpoznatelná, a jen s takovou mocí je možné se konfrontovat a vyjednávat (což pro nová sociální hnutí znamená přinutit ji k ohleduplnosti k odlišnosti). Vytvářené prostory pak vznikají „v různých oblastech a institucích sociálního života" a jsou veřejné (Barša, Císař 2004: 112).

2, **Sociální báze:** Mezi teoretiky nových sociálních hnutí převládá názor, že sociální báze nových sociálních hnutí je mnohvrstevnatá a třídně nespecifická. Důkazem může být fakt, že jejich příslušníci vyjadřují zájmy a reagují na problémy, které se týkají všech sociálních vrstev. (Znebežánek 1997) Podle Neveua je jejich identita kulturní či světonázorová (např. gay, hispánc) (Barša, Císař 2000). Lze ale tvrdit, že se jejich účastníci vymezují vůči manažerům, právníkům, makléřům, politikům a státním byrokratům, přestože „pocházejí z prostředí, které formovalo jejich osobní dispozice podobným způsobem" (Marada 2003: 176).

3, **Motivace k participaci:** Za motivaci je považována především „orientace na cíle vyjadřující kolektivní potřeby" (Znebežánek 1997). Ale

⁹ Symbolické výzvy řadí Melucci do tří typů: a) proroctví (poukazuje na individuální zkušenost a představuje alternativy), b) paradox (ukazuje iracionalitu a násilí dominantního diskurzu moci), c) reprezentace (rámování vnitřních rozporů obsahů vládnoucího diskurzu do jiných forem - např. obrazových). (Melucci 1988 dle Barša, Císař 2000)

¹⁰ Moc je chápána jako nepřirozené, neracionální a neuniverzalistické. (Barša, Císař 2004)

cílem může být také pouhý manifest postoje ke společně vnímanému problému. Manifest má pak formu expresivního jednání. (Znebejánek 1997: 39)

4, **Organizační struktury:** Jsou založeny na volných, nehierarchizovaných neformálních vztazích, které respektují principy decentralizace, otevřenosti, demokracie (Znebejánek 1997) a autonomii horizontální základny hnutí (Neveu dle Barša, Císař 2004). „Malé buňky těchto hnutí ani nevyžadují složitější organizační strukturu a hnutí jako celky centralizaci vědomě odmítají.“ (Znebejánek 1997: 39) Dále odmítají delegaci autority na vůdce a byrokratický aparát (Neveu dle Barša, Císař 2004). Nová sociální hnutí nevyžadují přísnou stranickou disciplínu a exkluzivní členství, participantů se mohou zapojit do jejich aktivit a získat jejich podporu (Marada 2003).

5, **Politický styl:** Podle Neveua (Barša, Císař 2004) usilují nová sociální hnutí o vytváření prostorů autonomie k rozvinutí alternativní formy sociality nezávislé na státu a trhu. Umisťují tedy sebe sama do občanské společnosti. S tím by korespondovalo tvrzení Znebejánka (1997), že záměrem nových sociálních hnutí je zůstat mimo rámec institucionalizované politiky. Marada naproti tomu tvrdí, že nová sociální hnutí působí nejen v rámci institucionalizované politiky, ale také ovlivňují politické reprezentace - jejich aktivity naplňují a vytvářejí „sféru aktivní občanské společnosti“ (Marada 2003: 160)¹¹. Politickým reprezentacím adresují své radikální výzvy (pokud není ekonomický kalkul terčem útoku, je zpravidla ponechán stranou), jejich doménou je již samotná politizace problémů (Marada 2003: 176). Politizace problémů na obecné úrovni se děje skrze „jazyk univerzálních práv a odpovědnosti za povahu celého společenství“ (Marada 2003:182). Tento jazyk umožňuje představovat jak „jednotlivé lokální problémy jako součást komplexních ideově politických sporů“, tak „vlastní postoje jako obecně ideové a politické postoje, nikoli pouze jako morální stanoviska vztahující se k vlastním zájmům“ (Marada 2003: 182). Z toho vyplývá, že ve schopnostech aktérů je politizace jak

záležitostí týkajících se veřejného zájmu, tak i sebe samých (tj. sami sebe chápou a reprezentují jako politické subjekty, což je umožněno jejich habitem¹²) (Tamtéž). Tento postoj jim umožňuje „neuchylovat se ke kompromisům a používat netradiční a neinstitucionalizované formy jednání“, jako jsou např. protesty a expresivní akce soustředěné na mobilizaci veřejného mínění za pozornosti médií (Znebežánek 1997: 39). Neveu dodává, že při těchto akcích (např. blokády, hladovky) se hnutí mobilizují kolem jednoho tématu, a jejich jednání je nejen expresivní, ale i logické (Barša a Císař 2004). Na závěr jen dodám, že nová sociální hnutí se zaměřují na každodennost a vycházejí z ní (jde jim o její demokratizaci) - aktéři interpretují své „každodenní prožitky v perspektivě diskursivního rámce universálních práv a nároků na důstojný život pro všechny“ (Marada 2003: 181), což má obecný politizační účinek - jejich interpretace představují vlastní postoje jako postoje obecně ideové a politické (a ne pouze stanoviska k vlastním zájmům).

Pro konfrontaci si ukažme odlišnost starých, klasických sociálních hnutí, jak je vidí Neveu a Matell (Barša, Císař 2004):

Ad 1. **Ideologie:** Soustředila se na redistribuci bohatství a přístup k rozhodovacím centrům. Požadovali politickou reprezentaci, ekonomickou integraci a legislativní reformy.

Ad 2. **Sociální báze:** Identita byla založena na příslušnosti k třídní či socio-profesní skupině.

Ad 3. **Motivace k participaci:** Jsou to sdílená přesvědčení a cíle. (Znebežánek 1997)

Ad 4. **Organizační struktury:** Formální a hierarchické instituce.

Ad 5. **Politický styl:** Klasická sociální hnutí usilovala o vstup do politického systému a o získání alespoň podílu na státní moci. Byla tedy umístěna v politické společnosti a jejích institucích.

¹¹ Aktivní občanská společnost je v jejich pojetí „svěbytná sféra veřejného jednání, jež je vedeno komunikativní etikou diskursu, nikoli imperativem moci a účelnosti“ (Marada 2003: 161).

¹² „Sociální reprodukováné zvyky a schopnosti“ (Marada 2003: 182)

Z uvedených konstitučních prvků budou pro mou analytickou část podstatné všechny, protože právě podle nich lze určit, zda lze zkoumaná hnutí řadit do nových sociálních hnutí. V následující části se budu věnovat teorii ekofeminismu. Nejdříve čtenáře uvedu do specifické pojmové problematiky, poté zasadím ekofeminismus do rámce feminismu a přejdu k teorii samotného ekofeminismu. Důležité je pro mou práci ukázat proudy ekofeminismu a charakterizovat je, aby bylo možné určit, zda a do jakého proudu je možné zkoumaná hnutí zařadit.

2. 3. Ekofeminismus

Tuto část jsem rozdělila do tří menších částí, které obsáhnou pojmy vztahující se k ekofeminismu a zkoumaným organizacím, postavení ekofeminismu v rámci feminismu samotné proudy ekofeminismu.

2. 3. A. Uvedení do pojmové problematiky

V této části mé práce budu pracovat s pojmy, které si dovoluji interpretovat hned na úvod. Jsou to pojmy **esencialismus**, **dichotomie**, **patriarchální konceptuální rámec**, **dualismus** a **logika dominance**. Dále vysvětlím **Gaiu** a „**mateřství**“ - pojmy, které obsahují názvy zkoumaných organizací (Pražské matky, Jihočeské matky a Agentura GAIA).

Esencialismus je univerzalizace vlastností a charakteristik žen - „považují se za něco, co je stálé, neměnné, všeobecné, univerzální, co tvoří poslední zdůvodnění nebo první princip či základ každého jiného určení, tedy základ „ženského““ (Kiczková 1998: 148). „Takto univerzalizované vlastnosti, znaky, schopnosti se potom vyhlásí v idealizovaných obrazech za něco přirozené, za „osud ženy“, a definitivně se ukotví v „metafyzice rodových charakterů“¹³ (Kiczková 1998: 148). Můžeme rozlišit jeho dvě formy - universalismus či rodový esencialismus (členové skupiny „žena“ sdílí společnou podstatu - ženství) a individuální esencialismus (ženství je součástí individuální esence) (Encyclopedia 2000). Nechceme-li při charakterizování „ženských kvalit“ upadnout do esencialismu, musíme „ženské kvality“ chápat jako kulturní schopnosti a výkony, které mají ustanovený všeobecný význam jen v určité kultuře. Konstrukty „přirozených“ vlastností obou pohlaví a pojmy s nimi související (např. rod, pohlaví) se utvářejí pomocí jazyka. (Kiczková 1998)

„**Dichotomie** je konceptuální dělení na dvě vzájemně se vylučující kategorie: mužské (rozum) je zcela odlišné od ženského (emoce).“ (Encyclopedia 2000: 135) V hlavních dichotomiích jsou termíny mysl/tělo, objektivní/subjektivní, rozum/cit, universální/specifický, aktivní/pasivní

¹³ Toho, co se považuje za typicky ženské a typicky mužské. (Kiczková 1998)

hierarchicky uspořádány tak, že první z nich reprezentuje ten pozitivní, cenný atribut, a druhý naopak negativní a znehodnocený. Feministky ukázaly na dichotomiích mužského/ženského a veřejného/soukromého, jak může dichotomní myšlení sloužit k pošpinění všeho, co je spojené se ženou, a je obsaženo v soukromém, kontrolovaném sociálním prostoru. (Encyclopedia 2000: 135)

Patriarchální konceptuální rámec - „(...)účel, který má vysvětlit, ospravedlnit a hájit vztahy dominance a podřízenosti obecně, a mužské dominance nad ženami zvláště. Nejpodstatnější rysy tohoto rámce jsou“ (Tong 1995: 246):

Významově hierarchizované myšlení: myšlení, které obecně staví výše hodnotu, status či prestiž.

Dualismus je myšlení, které staví oddělující pojmy jako opoziční a výlučné spíše než jako doplňující se a obecné. Dualistické myšlení přisuzuje vyšší hodnotu či status tomu, co bylo historicky označeno za „mysl“, „rozum“, „mužské“ než tomu, co bylo historicky označeno jako „tělo“, „emoce“, „ženské“.

Logika dominance znamená „struktura argumentace, která vede k ospravedlnění podřízení“ (Tong 1995: 246). Tento rámec vytvořil západní základní přesvědčení, hodnoty, postoje a domněnky o sobě a svých obyvatelích. Logika dominance má premisy, logický závěr a konečný závěr. První premisa: Ženy mají blíže k přírodě a muži k lidskému. Druhá premisa: Vše spojené s přírodou, citlivostí, slabostí a tělesností je méněcenné. Vše spojené s lidstvím, racionalitou, silou a duševní činností je nadřazené. Logický závěr: „Ženy jsou méněcenné a muži nadřazení.“ (dle Dražilová 2004: 218) Třetí premisa: Nadřazený může ovládat a využívat méněcenného. Konečný závěr: „Proto jsou muži oprávněni ovládat a využívat ženy.“ (Dražilová 2004: 218)

Gaia: Autorem hypozézy Gaia je James Lovelock. Ačkoliv měl tento pojem původně vědecký význam, hlubinní ekologové mu dodali i význam duchovní. Gaiu uchopili jako Matku Zemi - „Jako ztělesnění a výrazně i

zosobnění vlastní hodnoty Země." (Kohák 1998: 127) Oproti Lovelockově Gaie - souhrnu života jako organismu, všeho živoucího a části universa, vyložili hlubinní ekologové Gaiu „jako osobnost (...), která pečuje o své „děti“, živočichy a všechny členy biotopu" (Kohák 1998: 127). Slovo GAIA je starořeckého původu a označovalo Bohyni Zemi, která měla podobu posvátné přírody. Kohák Gaiu metaforicky pojmenoval jako *Neviditelnou ruku života* - Gaia je propojený život, který určuje dění, reaguje a vyrovnává výkyvy v průběhu žití. Člověk je podle této hypotézy součástí celku života, tedy Gaii. (Kohák 1998)

Mateřství: Vlastnosti, které jsou přikládány ženám, často souvisejí s mateřstvím a výchovou. Z toho důvodu jsou ženy spojovány s biologickými stránkami a přírodou samou (dle Encyclopedia: 363). „Zatímco se feministky pokoušejí oddělit esencialismus od domněnky, že ženy mohou, budou a chtějí být matkami, feministické strategie a analýzy o volbách a významech mateřství se protínají s jinými oblastmi ženské marginalizace (např. třída, rasa, sexualita a způsobilost." (Encyclopedia 2000: 350) Diskuze o mateřství se většinou týkají bílé heterosexuální středostavovské ženy, která má možnost volit zda dítě ano či ne. V těchto diskusích jsou tedy diskriminovány neevropanky a lesbičky. Feministické analýzy dokládají, že skutečnosti mateřství se odchyľují od jejich reprezentace a diversita zkušeností s mateřstvím ho zobrazuje jako místo síly i boje za ženy (Encyclopedia 2000).

2. 3. B. Zasazení ekofeminismu do rámce feminismu

Jelikož se ve své práci soustředím na ekofeminismus, nebudu ostatním feminismům věnovat příliš prostoru a ekofeminismu věnuji samostatnou část. Prostor věnuji jen těm feminismům, na které navázaly jednotlivé ekofeministické směry. Pro větší přehlednost jsem charakteristiky těchto feminismů umístila k patřičným ekofeminismům (viz 2. 3. C. 1.).

Výčet feminismů je nutně zjednodušující, protože feminismy neexistují v „čistých" podobách, ale vzájemně se vylučují a nebo doplňují,

každý směr obsahuje podsměry a konzervační i transformní prvky (Sokolová 2004). Přehled v mé práci uvedených směrů představuje pouze „ideální typy či charakteristiky klíčových rysů každé z uváděných kategorií“ (dle Renzetti a Curran 2003: 49). V zasazení ekofeminismu do rámce současného feministického myšlení vycházím z rozdělení Judith Lorber, které převzali a interpretovali V. Sokolová (2004) a C. M. Renzetti spolu s D.J. Curranem (2003).

První vlna feminismu „probíhala od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930“ (Havelková 2004: 169). Jejím hlavním cílem bylo přiznání základních práv ženám (např. právo na vzdělání, volební právo, právo na majetek). To sebou přineslo i nástup žen do zaměstnání a organizování se (Havelková 2004).

Společným prvkem všech proudů **druhé** (60. až 80. léta 20. století) **a třetí vlny** (2. polovina až konec 80. let 20. století) „je poznání, že marginalizovaná či nějakým způsobem znevýhodněná pozice jedince (nebo skupiny) ve společnosti poskytuje vhodnou výchozí pozici pro pochopení, analýzu a kritiku společenských vztahů a organizace společnosti“ (Sokolová 2004: 211).

Lorber „rozdělila současné trendy feministických teorií do tří základních kategorií“ (Sokolová 2004: 202):

„První dvě kategorie obsahují proudy, které vycházejí a myšlenkově se řadí ke druhé vlně feminismu (...).“ (Sokolová 2004: 202) Společně „vycházejí z poznání, že patriarchát je strukturální systém, který podřizuje a diskriminuje ženy a je třeba se proti němu postavit“ (Sokolová 2004: 202), liší se však v politických programech aktivit, jak toho dosáhnout.

1. Genderově reformní feministické teorie

Tyto feminismy se snaží o proniknutí do patriarchálního systému a jeho změnu prostřednictvím úprav zákonů a ekonomických možností; kladou důraz na podobnosti mezi muži a ženami. Zaměřují se na oblast práva a zdůrazňují osobní volbu žen založenou na jejich svobodném

rozhodnutí a ne na „strukturální genderové nerovnosti společnosti“ (Sokolová 2004: 203). Tento typ teorie zahrnuje následující proudy: **liberální feminismus, feminismy marxistický a socialistický a feminismus rozvojový.**

2. Feministické teorie genderově motivovaného odporu

Tyto feminismy nevěří ve vnitřní změnu patriarchátu „a doporučují ženám, aby se organizovaly a svou rovnost dosáhly mimo patriarchální struktury“ (Sokolová 2004: 202 –203). Podle nich k odstranění genderové nerovnosti úprava zákonů nestačí, „neboť nadvláda mužů prorůstá celým světem každodenních společenských vztahů včetně heterosexuálních vztahů pohlavních“ (Renzetti, Curran 2003: 48). Tyto teorie se zabývají odlišnostmi ženského prožívání a myšlení od mužského a prostředky k vymanění se z mužské nadvlády vidí v samostatných ženských organizacích, komunitách a aktivitách. „Lober nazývá tuto strategii „odporem“, neboť přestože klade odpor genderovým vzorcům společenského řádu, nečiní nic pro jejich proměnu(...).“ (Renzetti, Curran 2003: 48) Podle Sokolové tyto teorie svým programem tolerují existenci patriarchálního řádu a tudíž nesměřují ke změně „strukturální podstaty společnosti, ale diskriminaci žen doporučují řešit pouze vytvářením svého vlastního světa“ (Sokolová 2004: 205). Tento typ teorie zahrnuje následující proudy: **Radikální feminismus, lesbický separatistický feminismus,** teorie **„standpoint“ feminismu a psychoanalytický feminismus.**

3. Teorie genderově motivované vzpoury, neboli Třetí vlna feminismu

Jako poslední jsou uváděny tzv. **feminismy vzpoury**, někdy též nazývány **třetí vlna feminismu**, protože se výrazně odklánějí „od způsobu, jakým se o pojmech pohlaví a gender uvažuje v rámci teoretických perspektiv první a druhé vlny“ (Renzetti, Curran 2003: 48-49).

Na konci 80. a v průběhu 90. let se jednotlivé feministické proudy soustředily na vlastní specifické myšlenky a ostatní proudy začínají víceméně ignorovat. Jediným kontaktem je vzájemná kritika a vymezování se vůči ostatním proudům. Z této kritiky vznikly směry třetí vlny, která klade „důraz na propojenost genderu a dalších kategorií společenských nerovností, jako je rasa, etnická příslušnost, sexuální orientace, společenská třída a sociální postavení, věk, náboženské vyznání (či jeho absence) apod.“ (Sokolová 2004: 207). Genderová nerovnost je považována za součást systému společenské stratifikace a diskriminace. Tento typ teorie zahrnuje následující proudy: **Mužský feminismus, multirasové feminismy, feminismus sociální konstrukce, postmoderní feminismus a tzv. queer teorie.**

Dále Sokolová (2004) jmenuje tři směry, které jsou odlišné svou aktuálností, praktickým zaměřením a reakčností - všechny jsou zaměřené na specifické oblasti hodnot a morálky a vztahují se k určitému prostředí. Patří sem **Ekofeminismus, Spirituální feminismus a Kyberfeminismus.**

2. 3. C. Teorie ekofeminismu

Ekofeministické hnutí vzniklo z hnutí feministického a ekologického. „(...) V ekologickém a ženském hnutí se začínají více zkoumat hodnotové představy předmoderního světa a klade se otázka, jak by mohly některé z nich ve změněné formě obohatit naši dnešní společnost.“ (Kiczková 1998:107) Aktivistky těchto dvou hnutí měly podobné cíle: feministky bojovaly proti dominanci mužů nad ženami a ekoložky proti dominanci lidí nad přírodou (Dražilová 2004: 215). „Protože jsou ženy kulturně spjaté s přírodou, ekofeministky tvrdí, že existují konceptuální, symbolická a lingvistická spojení mezi feministickými a ekologickými zájmy.“ (Tong 1995: 246)

„Tak jako není jeden feminismus, není ani jeden ekofeminismus či ekofeministická filosofie. Když bychom přece jen hledali nějakou společnou východiskovou platformu, našli bychom jí v myšlence spojení

ženy s přírodou. (...) Představa o blízkosti ženy a přírody je v naší kultuře hluboko vžitá a přijímá se více méně jako samozřejmost." (Kiczková 1998: 120) Blízkost ženy a přírody lze v ekofeministických textech nalézt ve dvou společných bodech: **v analogii** mezi specifičností ženského těla, jeho činností a přírodou: v cykličnosti procesů, vzájemné spjatosti - vztahovosti, schopnosti proměnlivosti, dynamismu (dispozice k vnitřní, základní síle, prvotní energii); **ve vnitřní souvislosti** mezi dobývání přírody a nadvládou nad ní, a utlačováním ženy. (Kiczková 1998)

Podle Tong (1995) se ekofeministky **shodnou** ve 4 myšlenkách:

1. Mezi útlakem žen a přírody jsou důležitá spojení.
2. Abychom mohli porozumět tomuto útlaku, musíme porozumět povaze onoho spojení.
3. „Feministická teorie a praxe musí zahrnout ekologickou perspektivu.“ (Tong 1995: 251)
4. „Řešení ekologických problémů musí zahrnout feministickou perspektivu.“ (Tong 1995: 251).

Neshodnou se ale ve dvou bodech:

1. Zda je spojení žen a přírody primárně biologické a psychologické anebo sociální a kulturní. (Tong 1995)
2. Zda by ženy měly odstranit důraz, zdůraznit a nebo znovuvytvořit své spojení s přírodou. (Tamtéž)

Hlavními **oblastmi zájmu** ekofeminismu je, podle Dražilové (2004), těchto šest oblastí:

1. **Historie:** „Mnoho ekofeministek považuje historické zkoumání za podstatu ekofeminismu (...)“ (Dražilová (2004: 220). Snaží se odhalit kdy, kde a proč se začalo na ženu a přírodu pohlížet jako na druhořadé součásti světa.

2. Náboženská zkušenost: Některé ekofeministky se zaměřují na křesťanství, jiné čerpají z východní nauk nebo navrhují nová náboženství či kultury.

3, **Každodenní jazyk:** Kritika ekofeministek se v této oblasti týká především častování žen jmény zvířat, která jsou domácí, podrobená a stádní (krávy, slepice atd.). Muži jsou naopak nazýváni jmény sebevědomých a samostatných zvířat (lvi, býci).

4, **Věda:** Je kritizována ze strany ekofeministek za názor, „že pravé vědění musí být objektivní, racionální, systematické, získané nezávislým a nezaujatým pozorováním“ (Dražilová 2004: 221).

5, **Socioekonomické vztahy:** Tato oblast patří mezi nejvážnější zájmy ekofeministek. Sledují například ekonomický vývoj ve Třetím světě, otázky populačního růstu a antikoncepce.

6, **Politika:** Ekofeministické akce mají podoby protestu, demonstrace a vlastního zapojení do rozhodování o budoucnosti světa. Tyto akce probíhají na úrovni nevládních organizací a místní, státní i nadnárodní politiky.

„Ekofeministky si velmi dobře uvědomují, že řešení naléhavých ekoproblémů souvisí se zásadní změnou konceptuálního rámce moderního západního (racionalistického) paradigmatu, s přehodnocením našeho hodnotového systému, ve kterém by mnohem větší slovo měl dostat hodnotový svět ženy a zkušenost z jejího způsobu existence, s vytvořením nové ekoetiky (...).“ (Kiczková 1998: 119)

2. 3. C. 1. Proudý ekofeminismu

Ačkoliv má ekofeminismus (ať ho již chápeme jako hnutí, alternativní civilizačně-kritický směr či myšlenkovou iniciativu) několik vývojových etap, je u nás téměř neznámých. Většinou představují „-ismy“ něco jednotného, u ekofeminismu je to ale zavádějící. „Ve feministických teoriích jsou velké rozdíly už v samotné konceptualizaci

přírody a společenského vztahu k přírodě, a proto i utváření teorií „ekofeminismu“ je mnohem heterogennější a rozmanitější.“ (Kiczková 1998: 119) Kiczková (1998) rozlišuje tři proudy ekofeminismu, nebo spíše tři jeho argumentační přístupy k jeho ústřednímu tématu žena a příroda. Její rozlišení pak doplním dalšími proudy dle Tong (1995).

Jak jsem již v předcházející části (2. 3. B) zmínila, k jednotlivých ekofeministickým proudům poznamenám, ze kterého feministického proudu vznikly a tento proud také krátce charakterizují. Feminismy a následně i ekofeminismy bývají často protichůdné. Myslím si, že je to důležité pro pochopení ekofeminismu - jeho kořenů a vývoje. Dá se obecně tvrdit, že ekofeminismus má základní vazby na radikálně - kulturní proud feminismu.

Prvním argumentačním přístupem je **radikální ekofeminismus**. Tento proud vznikl z *radikálního feminismu*, který se zaměřuje na otázky týkající se násilí na ženách, zejména sexuálního vykořisťování a zneužívání, které považuje za formu patriarchální moci. Sexualitu považuje za primární kategorii feministické analýzy. Ženskou sexualitu si přivlastnili muži a ženami je definována prostřednictvím jejich sexuální objektivizace (Sokolová 2004). Radikální ekofeminismus zastává stanovisko, že na ženě a přírodě se páchá násilí kvůli jejich „jinakosti“. Zastává tedy koncepci rozdílnosti a ne rovnosti, protože rovnost je zohlednění rozdílnosti mezi ženami a muži. Rozdílnosti mezi ženami (tj. jejich původy, zkušenosti a charaktery) splývají v „esencialismu ženského“ (Kiczková 1998: 146). Esencialistické interpretace *ženského*, resp. oné jinakosti, vycházejí z biologických determinací, daností a rodové difference. Za tento esencialistický přístup se na radikální proud snesla kritika od sociálních ekofeministek, protože vše nepřirodní, tedy vše kulturní, je prisouzeno mužům. (Sokolová 2004)

Druhým argumentačním přístupem je **kulturní feminismus**. Kulturní feminismus má své kořeny ve feminismu radikálním. Ten obchází

biologismus definicí ženy jako kulturní bytosti, prostřednictvím „jejích podstatných znaků, hodnot „ženské povahy““ (Kiczková 1998: 147). Ona jinakost má kulturní, nikoliv biologickou formu. „(...) Ženy disponují zvláštními ženskými vlastnostmi - jako je schopnost vcítit se, emocionalita, starostlivost, altruistické chování, pasivita aj.“ (Kiczková 1998: 147) Tyto vlastnosti vytvářejí ženskou pasivnější kulturu, která je alternativou mužské racionálnější - účelové kultuře. Proti tomuto přístupu se staví Kiczková: 1. „Jestliže je instrumentalizace přírody pro moderního člověka nevyhnutelná, potom i šetrné zacházení s přírodou má technický charakter.“ (Kiczková 1998: 147) 2. „Problém není v samotné účelové racionalitě, ale v jejím osamostatnění. V takovémto případě musí být účelová racionalita pod veřejnou kontrolou, na které se mohou podílet všichni, muži i ženy.“ (Kiczková 1998: 147- 148) I tento proud má esencialistický přístup, protože se pokouší určit co je „ženské“ prostřednictvím určitých ženských vlastností, a tím se vymezit od „mužského“. (Kiczková 1998)

Třetím proudem je **sociální ekofeminismus**. U tohoto ekofeministického proudu lze nalézt spojitost s *feminismem marxistickým a socialistickým*, které usilují a rovnoprávnost žen a mužů v ekonomické oblasti. Příčinu útlaku pak vidí v ekonomické závislosti žen a kladou důraz na „rozvoj jejich uplatnění na pracovním trhu, zvyšování jejich mezd a zlepšování jejich pracovních podmínek“ (Renzetti, Curran 2003: 48). Oba směry vycházejí z marxistické kritiky kapitalistického útlaku a k analýze používají třídní stratifikaci. Tyto feminismy jsou kritizovány feminismem radikálním za ignoranci ústřední pozice sexuality v útlaku žen. (Sokolová 2004) Marxistický feminismus vyzdvihuje fyzickou práci, kterou chápe jako přetváření přírody. Muže a ženy postuluje jako třídu postavenou proti přírodě. Tento ekofeminismus se věnuje etice péče a historickým a společenským konstruktům pojmů pohlaví a rod. Etika péče vytváří obraz přírody, kterou musíme chránit, šetřit, mít k ní úctu a starat se o ní. Péče je pak „proces, činnost, aktivita, která krom jiného v sobě nese i

ekologicky žádoucí aspekty" (Kiczková 1998: 150). Tato péče je cyklická a nedá se hodnotit na trhu, zahrnuje kontext, orientaci na vztahy a senzitivitu. Obě pohlaví jí disponují, ale protože se jedná o činnost neveřejnou, založenou na vzájemné pomoci, rozvinuly ji u sebe jen ženy. Rozdíly mezi mužským a ženským jsou dané historickým a sociálním pozadím (zejména dělbou práce na veřejnou a soukromou). Představitelky tohoto proudu varují před pronikáním trhu a hospodářství do soukromé sféry, protože v důsledku toho se znehodnocuje a nedoceňuje „péče“, a tak se zhoršují vztahy mezi lidmi navzájem a mezi lidmi a přírodou. K prosazování etiky péče je podle Kiczkové třeba reagovat na tento proud kritikou racionalismu a vyzdvihováním holistického přístupu ke světu. Hlavním zájmem se tak stává „péče o rozvoj vztahů zbavených principu nadvlády“ (Kiczková 1998: 153).

Dále proudy podle Tong (1995):

Přírodní či kulturní ekofeministky: To jsou ekofeministky s radikálně-kulturním feministickým zázemím, které usilují spíše o upevnění spojení žen a přírody. Tento proud „věří, že vlastnosti tradičně spojené se ženou jako péče, výchova a intuitivnost nejsou ani tak výsledkem kulturní konstrukce jako běžné ženské biologické a psychologické zkušenosti“ (Tong 1995: 256). Problém vidí v tom, že vztah ženy a přírody je podceňován. Přírodní ekofeministky odmítají podřízenost ženy/přírody vůči muži/kultuře a míní, že tradiční ženské vlastnosti mohou podporovat lepší sociální vztahy a méně agresivní, udržitelnější způsob života. Podle Susan Griffin mají ženy díky svým zvláštním spojením s přírodou schopnost poznat a vidět skutečnost. Proto mají ženy úděl vyvést lidstvo z destruktivního dualistického mužského světa. Tento proud je kritizován Janet Biebl za to, že „biologizoval ženy jako pravděpodobně jedinečné biologické bytosti“ (Tong 1995: 273), které mají v porozumění a vztahu k přírodě, péči a výchově nad muži navrch. Podle Biebl tak tento proud „buď redukoval ženy na pouhá těla, nebo limitoval ženské možnosti a schopnosti na ty, které jsou spojeny s jejich pravděpodobně „pečující

podstatou¹⁴ (Tong 1995: 273). Mary Daly¹⁵ zastává představu původního matriarchátu a tvrdí, že ženy jsou spojeny s přírodou skrze svou schopnost přivést na svět nový život. Muži tuto schopnost postrádají a snaží se ji nahrazovat umělým, technickým světem, prostřednictvím něhož by mohly přírodu kontrolovat. Daly ukázala spojitost mezi zneuctěním přírody a ženy muži na mužské gynekologii a „gyn/ekologii“ Jsou to dva koncepty: gynekologie je segmentování a specializování reprodukce jako by to byl jen způsob produkce, tento umělý stav nahrazuje a imituje ten přirozený; Gyn/ekologie rozvíjí komplexní stránku života a vztahů. „Zatímco mužská gynekologie závisí na fixaci a rozdělení, ženská gyn/ekologie potvrzuje spojení všeho se vším.“ (Tong 1995: 257)

Následující proud má vazby na *spirituální feminismus*, „což je soubor v zásadě rozdílných duchovních směrů, jejichž společným jmenovatelem je odmítání patriarchálních náboženství, která diskriminují ženy“ (dle Sokolová 2004: 210). Zdrojem spirituality je podle nich *zkušenost*. Tento proud nabízí uctívání zaměřené na ženský princip. **„Spirituaální ekofeministky** předpokládají blízké spojení mezi envirometální degradací a židovsko-křesťanským přesvědčením, že Bůh dal lidem „dominium“ nad zemí.“ (Tong 1995: 260) „Proti všemohoucímu, odtělesněnému mužskému duchu staví spiritualitu spojenou se zemí¹⁶. Tyto spirituality směřují ke starověkému božskému uctívání a přírodně orientovaným rituálům původních obyvatel Ameriky. Věří, že kultury, které vidí ženské tělo jako posvátné, vidí i přírodu jako posvátnou, uctívají její cykly a rytmy. Spirituaální ekofeministky často vyzdvihují analogii mezi rolí žen v biologické produkci a roli archetypální „Matky země“ či „rodičky“ (obvykle uvedená jako „Gaia“) v dávání života a vytváření všeho, co je.

¹⁴ V orig. „caring nature“.

¹⁵ Ačkoliv je Daly v Tong klasifikaci zařazena do proudu, který navazuje na radikálně-feministický proud, sama Daly se vyčleňuje návazností i na *lesbický separatistický feminismus*, který odlišuje heterosexismus a patriarchát a zaměřuje se na odlišnou diskriminaci lesbiček a heterosexuálních žen. Tento proud kritizuje radikální feminismus za ignoranci existence a pozice lesbických žen. Subjektivita heterosexuální ženy je definována „ženstvím“, kdežto subjektivita lesbických žen „neženstvím“. Vztah lesbických žen je považován za nelegitimní a proto jsou diskriminovány patriarchátem dvojnásobně. (Sokolová 2004)

¹⁶ V orig. „earth-based spiritualities“.

Protože ženská role je podobná roli Gaia, je podle spirituálních ekofeministek ženský vztah k přírodě výsadní nad mužským vztahem k přírodě." (Tong 1995: 261) Podle Strawhawk má spiritualita spojená se zemí tři koncepty: 1. Imanenci: Bohyně je v živoucím světě a proto má každé bytí hodnotu a sílu. 2. Vzájemné spojení: Přírodní jsou naše těla i duše a pochopíme-li, že jsme přírodní, pochopíme naše spojení se vším co je. 3. Soucitnost: Strawhawk je proti dichotomii a oceňuje jednotu světa - „kultura by měla být zahrnuta do přírody, spíše než naopak(...)." (Tong 1995: 263) Kritika spirituálních feministek, např. ze strany Mies a Shivi, říká, že jim jde o „rozbití kulturně konstruované dichotomie mezi spiritualitou a materialitou a uznání, že všechno a všichni jsou hodní a zasluhující respekt" (Tong 1995: 274), spíše než o uctívání Bohyně. Některé spirituální ekofeministky se pak omezují na lokální komunity a tzv. politiku každodennosti.

Sociálně-konstruktivistický ekofeminismus má vazby na *feminismus sociální konstrukce*, který je zaměřen na způsoby konstruování různých identit a stereotypních označení v každodenní vzájemné interakci lidí. Gender je zde sociální konstrukce a pohlaví je daná skutečnost. Genderové role považuje za sociálně vytvářené, proměnlivé a naučené. Gender (sociální rod) vytváří druhou „přirozenost", která pro pohlaví (biologický rod) „implikuje celoživotní neměnnou identitu „ženy" a „muže"" (dle Sokolová 2004: 209). Sociálně-konstruktivistický ekofeminismus tvrdí, že „dokud ženy neminimalizují své sociálně konstruované a ideologicky posílené *zvláštní* spojení s přírodou" (Tong 1995: 263), budou nadále podřízené mužům a příroda kultuře. Tento ekofeminismus odmítá současnou konstrukci ženství - tradiční, patriarchální ženství - a ne konstrukce identity, které spojují ženu a přírodu obecně. „Všechny lidské bytosti - muži a ženy - musí pochopit, že jsou stejně tak přírodní, jako kulturní." (Tong 1995: 263) „Ženské femininní charakteristiky jsou produkty enkulturace a socializace." (Tong 1995: 274) Navíc pak tvrdí, že analýzy, které skrze esence a kvality

připoutávají ženy k biologické oblasti, maří možnost osvobození. Karen J. Warren zdůrazňuje, že hrozba dualismu je vytvořena sociální konstrukcí. „V kapitalistické patriarchální společnosti mají ženy a příroda, muži a kultura své určité významy, ale tyto významy jsou vzdálené nutnosti.“ (Tong 1995: 265) Warren zastává názor, že rekonceptualizace přírody a kultury, stejně jako muže a ženy je možná za podmínky změny feministek na ekofeministky, protože: „Feminismus je hnutí za ukončení sexismu. Ale sexismus je konceptuálně spojen s naturismem (skrze konceptuální rámec utlačování, který je charakterizován logikou dominance). Proto je feminismus hnutím také za ukončení naturismu.“ (Tong 1995: 265) Warren (Tong 1995) pak přichází **ekofeministickou etikou**, která by byla:

- a) proti dominanci a hierarchizaci;
- b) kontextualistická - zdůrazňovala by vztah lidských bytostí a zbytku přírody;
- c) strukturálně pluralistická - připouštěla by rozdíly mezi lidmi navzájem a ostatními bytostmi;
- d) teoreticky „rozpracovaná“ (oproti analýze třetí osobou)/vývojová;
- e) inkluzivní;
- f) subjektivně „ovlivněná“ a odmítající pokusy o „objektivní“ pohled;
- g) vážící si tradičně „ženských“ hodnot;
- h) popírající abstraktní individualismus.

Kritikou těchto ekofeministických odnoží může být to, že poněkud redukuje původní ekofeministický záměr, aby „příroda“ opět nabyla organický smysl - zvláště týká-li se ženské biologie. „Navíc, ekofeminismus zakotvený v ženských tradičních femininních silách, mateřských rolích a zvláštním vztahu k přírodě, musí být „reakční“. Takový ekofeminismus může být „revoluční“.“ (Tong 1995: 274)

Socialistické a transformativně-socialistické ekofeministky vycházejí ze socialistického feminismu, který podle Tong poskytuje nejlepší teoretický základ pro ekofeministickou praxi a je principiálně

antidualistický. Jeho jediným nedostatkem je, že se nezaměřuje na dichotomii. V tom ho doplňuje feminismus transformativní, který poukazuje na propojení veškerého útlaku, „zdůrazňuje diverzitu ženské zkušenosti“ (Tong 1995: 268), odmítá logiku dominance, spoléhá na etiku opřenu o ženské schopnosti, požaduje, aby byla technika a věda používána do té míry, která nepoškozuje zemi. Jako teoretičky těchto směrů lze uvést Marii Mies a Vandanu Shivu. Jelikož jsou ženy mnohem více zapojené do práce udržitelného každodenního života, jsou mnohem více v kontaktu se všemi přírodními živly a uvědomují si jejich potřebnost pro život. Kritizují kapitalistické společnosti za odcizení: odcizuje lidi a přírodu, lidi a práci, lidi od sebe navzájem, a v důsledku toho všeho - člověka od sebe sama. Vztah lidí s přírodou v moderní kapitalistické společnosti je z větší části vztahem nepřímým - zprostředkovaným různými stroji (např. automobil) a médii (např. televize). Transformace musí proběhnout v těchto bodech: lidé vyprodukují jen to, co potřebují a jen na to budou čerpat zdroje z přírody, všichni budou participovat na rozhodování stejně, zkombinují nové technologie se starověkými znalostmi, budou považovat přírodní živly za statky komunitní a ne soukromé, všichni přijmou perspektivu transformativně-socialistických ekofeministek, všichni musí rozvíjet tradiční ženské schopnosti (péči, výchovu), všichni musí mít dostatek. Podle kritiky jsou nároky těchto ekofeministických směrů pro lidi příliš náročné, protože požadují změny v životním stylu, na které nejsou lidé připraveni a nejsou je schopni ani ochotní přijmout. (Tong 1995)

2. 4. Shrnutí teoretické části

Hlavními teoretickými východisky mé práce jsou: Dianho (1992) třídimenzionální definice sociálního hnutí, pět Znebejánkových (1997) konstitutivních prvků nového sociálního hnutí a teorie ekofeminismu, jeho proudy a oblasti zájmu podle Kiczkové (1998), Tong (1995) a Dražilové (2004).

Teoretická východiska mi poslouží při zkoumání tří ženských organizací, u kterých budu sledovat:

1. Schopnost „síťovat se“, tj. vytvářet neformální interakce, zda a do jakého konfliktu se zapojují a znaky jejich kolektivní identity.
2. Do jaké míry se shodují se znaky nových sociálních hnutí, tj. ideologií, sociální bází, motivací k participaci, organizační strukturou a politickým stylem, a zda jsou tedy do nich zařaditelné.
3. Poslední okruh tematického rozhovoru se týká sebereflexe. Na základě odpovědí respondentek se pokusím odpovědět na stěžejní otázku mé práce - zda u nás existuje ekofeministické hnutí. Jejich odpovědi budu konfrontovat s teoretickými východisky a budu si všímat především jejich zájmů a cílů, postojů a identifikace s tímto proudem. Pokud to bude možné, zařadím zkoumané organizace do určitého proudu ekofeminismu.

3. Analytická část

Tuto část jsem rozdělila do čtyř menších částí. První z nich je popis metody, kterou použiji. Ve druhé části budou představeny zkoumané organizace. Třetí část obsahuje výsledek zkoumání – kategorie. Ve čtvrté části se pokusím nastínit výslednou zakotvenou teorii.

3. 1. Metoda

Předmětem mého výzkumu jsou tři ženské organizace zaměřené na životní prostředí. Použila jsem kombinovanou techniku analýzy dokumentů a strukturovaného rozhovoru¹⁷.

3. 1. 1. Metodologie: kódování a zakotvená teorie

Metodologii mé práce zakládám na kvalitativním výzkumu dle Corbin a Strauss (1999). Východiskem rozboru dat - rozhovorů a dokumentů - je **zakotvená teorie** (dle Corbin, Strauss 1999). Tato teorie je založena na shromažďování a analýze dat o zkoumaném jevu; a dochází v ní k postupnému abstrahování významů dat zakotvených v realitě. Účelem je odkrývání nových významných jevů, které se v průběhu analýzy „vynoří“.

K analýze dat se používá **kódování**, díky němuž lze pracovat s daty na různých úrovních abstrakce a odhalovat vztahy mezi jednotlivými koncepty. V zakotvená teorii jsou rozlišeny tři stupně kódování:

1. **Otevřené:** Při tomto typu kódování probíhá konceptualizace údajů, tzn. že se probíhá rozbor jednotky analýzy - věty, odstavce či myšlenky - a její pojmenování. Tato pojmenování - kódy lze rozlišit na „in vivo“ kódy - výroky či označení, která použily sami respondentky, a konstruované kódy, které jsou formulované výzkumníkem. Jednotlivé kódy se sdružují do kategorií na základě podobnosti jevů, které popisují. Kategorie jsou abstraktnější než kódy a jevy, které se v jejich rámci vyskytují lze odlišovat na základě vlastností a dimenzí a lze je řadit do škál nebo subkategorií.

¹⁷ Viz příloha č.1.

Z toho vyplývá, že kategorie lze dimenzionalizovat. (dle Corbin, Strauss 1999: 42 – 48)

2. **Axiální:** Údaje z předchozího kódování jsou znovu uspořádány a pospojovány novým způsobem. Mezi kategoriemi a jednotlivými jevy se hledají nová spojení a vztahy. Toto kódování je induktivně-deduktivní, tzn. že je zaměřeno na příčinné podmínky kategorie (jevu), „které je způsobují, a konkrétní dimenzionální umístění tohoto jevu ve smyslu jeho vlastností, kontextu, strategií jednání nebo interakce“ (dle Corbin, Strauss 1999: 84) a následků.
3. **Selektivní:** Jedná se o nejvyšší stupeň abstrakce, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je systematicky vztahována k ostatním kategoriím, ze kterých se pak stávají tzv. pomocné kategorie. Centrální kategorie by měla pojmut hlavní problém a na jejím základě by mělo být možné konceptualizovat příběh, nebo-li vytvořit kostru příběhu. (dle Corbin, Strauss 1999)

Rozhovory jsem nejprve podrobila otevřenému kódování. To znamená, že jsem z přepsaných rozhovorů vybrala ty výroky, které se vztahovaly k tématu. Jednotlivým výrokům jsem přiřadila počáteční písmena názvu organizace¹⁸ a číslo. Z takto označených výroků jsem vytvořila kódy, které byly barevně odlišné¹⁹. Kódy a výroky byly díky takovému odlišení velmi přehledné, dalo se v nich rychle orientovat a zpětně dohledávat. V samotném textu jsem zachovala písmenné a číselné označení výroků, aby si je mohl čtenář snadno vyhledat v příloze výroků²⁰.

Poté jsem vytvořené kódy, které se vztahovaly k určitému jevu seskupila do provizorních kategorií. Jednotlivé provizorní kategorie mezi sebou vykazovaly podobnost a proto jsem je spojila do finálních pěti kategorií s abstraktními názvy. Některé finální kategorie obsahují subkategorie, které se mohou dále dělit na dílčí části (a, b, c,). Nakonec

¹⁸ PM- Pražské matky, JM- Jihočeské matky a AG- Agentura GAIA.

¹⁹ Pražské matky měly barvu modrou, Jihočeské matky barvu oranžovou a Agentura GAIA barvu zelenou.

²⁰ Viz Příloha č. 2.

jsem vytvořila kategorii centrální, která všechny kategorie a subkategorie zaštiťuje.

Vedle rozhovorů jsem analyzovala primární dokumenty, tzn. dokumenty, které vytvořila sama organizace. Jednalo se o oficiální dokumenty o samotné organizaci, o její činnosti, určené k prezentaci (např. stanovy, zápisy, tiskové zprávy). Pracovala jsem s volně dostupnými dokumenty, z velké části především s dokumenty z internetu.

Dokumenty mi nejdříve posloužily jako zdroj informací o jednotlivých organizacích. Později jsem se zaměřila pouze na vybrané části - zejména ty, které korespondovaly s prvními čtyřmi tematickými okruhy rozhovoru.

3. 1. 2. Výzkumný vzorek

Kritériem výběru organizací bylo to, že jsou řazeny mezi ženské organizace²¹ zaměřené na životní prostředí. Takovéto organizace jsou uváděny tři - **Pražské matky**, **Jihočeské matky** a **Agentura GAIA**. Agentura GAIA se hlásí k ekofeminismu, tomu už napovídá sám název organizace. Druhé dvě organizace jsem oslovila z toho důvodu, že byly uvedeny pod hlavičkou ekofeminismus v odborné publikaci (viz Dražilová 2004), tedy byly označeny jako ekofeministické vnějším pozorovatelem. Jako důvod pro zahrnutí pod pojem ekofeminismus uvedla Dražilová, že jsou to organizace žen, „kterým není lhostejný stav životního prostředí“ (Dražilová 2004: 217). V roce 2004 měla Agentura GAIA přerušenu činnost, předpokládám, že z toho důvodu neuvedla tuto organizaci, která se skutečně jako jediná aktivně hlásí k ekofeministické filosofii. Do výzkumu jsem původně chtěla zahrnout i NESEHNUTÍ, organizaci, která se aktivně věnuje jak životnímu prostředí, tak feminismu. Bohužel, komunikace z jejich strany vážla a reakce byly negativní. Nakonec jsem od tohoto původního plánu upustila a soustředila se pouze na tři výše zmíněné organizace.

Informace o zkoumaných organizacích byly snadno přístupné- čerpala jsem je z jejich internetových stránek jednotlivých hnutí, na které mě všechny představitelky odkazovaly, pak jejich tištěných materiálů, které mi věnovaly, a přehledu ženských organizací Alty a soprány (1994) a on-line přehledu Gender Studies Centre. Jednotlivé představitelky aktivně komunikovaly a byly vstřícné. Všechny představitelky byly aktivními členkami organizací - staraly se o jejich chod, vymýšlely a realizovaly projekty. Důležité je také to, že respondentky z Pražských a Jihočeských matek nebyly původně iniciátorkami, ale do organizací se zapojily až později. Některé informace, které mi podávaly, byly tedy zprostředkované jinými členkami, které se již v těchto organizacích neangažují. Představitelka Agentury GAIA byla naopak strůjcem vzniku, podoby a vývoje organizace.

Jak jsem již napsala, zkoumané organizace byly nazvány ženskými uvedenými zdroji, jen pro upřesnění dodávám, že pojmy ženské hnutí a feministické hnutí velmi často splývají. Např. Velký sociologický slovník (1996) vysvětluje feminismus jako „pojmenování ženského hnutí“ (Velký 1996: 308). Ve svém rozhovoru²² jsem jako první zmínila „ženské“ a až poté „feministické“ či ještě lépe „ekofeministické“. Je to proto, že na rozdíl od „ženského“ má u nás stále ještě feminismus negativní obraz.

3. 1. 3. Výzkumná otázka a struktura dotazníku

Výzkumná otázka: ***Je v České Republice ekofeministická organizace?***

Dotazování probíhalo na základě polostrukturovaného dotazníku sestaveného z pěti tematických okruhů²³. První čtyři jsem převzala od Chaloupkové (2002), která zkoumala české ženské hnutí a pátý jsem doplnila o otázky zaměřené na účel mé práce. Snažila jsem se přitom

²¹ Za ženské organizace budeme považovat ty, které se sdružují, jsou institucionalizované a mají formální status (např. občanské sdružení). Hlavním aspektem není členství, ale zaměření. (Chaloupková 2002)

²² Viz. Příloha č. 1.

²³ Viz. Příloha č. 1.

vyhnout návodným otázkám. Při tvorbě otázek jsem se opírala o teoretická východiska. Otázky měly nasytit jednotlivé tematické okruhy.

Rozhovor jsem se snažila vést flexibilně - nepokládala jsem otázky, pokud na ně sama respondentka dříve odpověděla v rámci jiné otázky či tematického okruhu. Nebylo tedy nutné vždy vyčerpat všechny otázky.

3. 1. 4. Rozhovory

Organizacím jsem zaslala mail, ve kterém jsem napsala kdo jsem, o čem je má bakalářská práce a jak bych si představovala naší případnou spolupráci - tedy poskytnutí rozhovoru a tištěných materiálů. Respondentky tedy předem věděly o cíli a účelu mé práce. Kontakty jsem získala z internetu. Výběr jednotlivých představitelk – respondentek, záležel na organizaci. Místo konání rozhovorů určovaly samy respondentky a vždy to bylo vlastní pracoviště. Respondentky měly možnost se mě kdykoliv na cokoliv zeptat a rozhovoru se mohlo účastnit i více představitelk, čehož nakonec využily Jihočeské matky. Všechny respondentky souhlasily s nahráváním rozhovoru na diktafon.

Rozhovory se uskutečnily během jednoho týdne v květnu roku 2006 a trvaly v rozmezí 60 až 120 minut, většinou pokračovaly i po skončení záznamu.

Získané, přepsané rozhovory jsou původní, pouze jsem je upravila do spisovnější podoby. Dodržela jsem zásadu anonymity zpovídaných představitelk.

Původní záměr byl opakovat rozhovory do úplného vyčerpání tématu. Bohužel se tak, po překvapivém nezájmu respondentek, nekonalo a proto se mohou některé výroky jevit jako nedostačující.

3. 2. Představení organizací

3. 2. 1. Pražské matky

Představení organizace- její vznik a náplň činnosti:

„Pražské matky jsou občanské sdružení²⁴, které usiluje o zlepšení stavu životního prostředí, o zvýšení zájmu veřejnosti o tuto problematiku, především o odpovědnější přístup občanů i veřejné zprávy.“ (www.pmatky.ecn.cz)

Sdružení Pražské matky bylo zaregistrováno Ministerstvem vnitra dne 13. 12. 1991 pod číslem jednacím VSC/1 - 9104/91. První akce Pražských matek se datují k přelomu let 1988 a 1989 a prvotním impulsem k zahájení činnosti bylo špatné ovzduší v Praze, špatná informovanost o kvalitě ovzduší a jeho vliv na zdraví dětí.

První akce měla podobu petice a protestu- „V květnu 1989 uspořádaly Pražské matky první demonstraci v tehdejším Československu upozorňující na neřešené environmentální problémy a požadovaly pravdivé informace o stavu životního prostředí.“ (www.pmatky.ecn.cz) Původně vznikly zároveň dvě totožné petice- jedna vzešla z prostředí Charty 77 a druhá od neorganizovaných občanek.

"(...) mé kolegyně daly dohromady, petici, ve které žádaly zveřejnění údajů zejména o ovzduší v Praze a tu petici podepsali stovky lidí. Shodou okolností já jsem v úplně jiných kruzích udělala úplně stejnou petici. Ta byla čistě o zveřejnění údajů o kvalitě ovzduší a bylo to v rámci Charty 77, kde vzniklo i Ekofórum a jeden ze spolupracovníků Ekofóra, pozdější ředitel Greenpeace, Jiří Mucha mi řekl, že jeho sestra dělá podobnou, ne-li stejnou aktivitu s nějakýma ženskýma a abych se s nimi dala dohromady." (PM29, Rozhovor s PM)

„Nejdříve jsem se ofrňovala- proč zrovna se ženskýma, ale pak jsme se daly dohromady a vznikly Pražské matky.“ (PM30, Rozhovor s PM)

²⁴ Jedná se o typ neziskové organizace, která je formou dobrovolného sdružování občanů, kteří sdílejí společné hodnoty a jsou ochotní spolupracovat na společném díle. Tento typ organizace je zahrnut (spolu s nadacemi a nadačními fondy, obecně prospěšnými společnostmi a církvemi) pod pojem občanský sektor, tedy prostor mezi státem, trhem, ziskovými soukromými společnostmi a občany. (Dohnalová, Müller, Malina 2003)

Hlavním cílem a posláním je podle stanov sdružení: ochrana přírody a krajiny, výchova a osvěta v oblasti životního prostředí, školství, kultury a památkové péče, koordinace činnosti sítě mateřských center²⁵, podpora rodiny a rodičovství, publikační činnost související s cíli a posláním sdružení. (Stanovy PM)

V rozhovoru byly cíle a poslání upřesněny: na počátku činnosti se členky Pražských matek soustředily na otevření informací o kvalitě životního prostředí (především ovzduší) pro veřejnost a v současné době se soustředí především na zlepšení životního prostředí s ohledem na rodiny s dětmi, občanskou odpovědnost za životní prostředí, zmírnění vlivu individuální automobilové dopravy ve městech a změnu legislativy. (Rozhovor s PM)

„V současné době se zabýváme jednou velmi důležitou složkou vlivu na životní prostředí a to vlivem individuální automobilové dopravy na život ve městě. Takže nejdříve jsme se zajímaly o data nebo údaje životního prostředí, konkrétně nám v Praze šlo o to, aby byly zveřejněny údaje o znečištění ovzduší.“ (PM2, Rozhovor s PM)

„V současné době se zabýváme hlavně dopravou, protože vliv dopravy je obrovský a ne jen na životní prostředí, ale vůbec na život v Praze. Také se neustále soustředíme na děti a protože vznikla docela výrazná společenská poptávka po zvýšení bezpečnosti v dopravě, tak jsme přesedlaly z ovzduší na bezpečnost dopravy, kterou také považujeme za součást životního prostředí (...).“ (PM3, Rozhovor s PM)

Pražské matky vydávaly svůj měsíčník Přes práh, ale z finančních důvodů musely roku 2002 od této činnosti upustit. (www.pmatky.ecn.cz)

Členky Pražských matek přispěly ke vzniku Středisek rané péče, Síti občanských poraden, Mateřských center a Hnutí za aktivní mateřství. Činnost mateřských center zaštiťovaly Pražské matky do roku 2001, konkrétně to byly- Rut Kolínská, Jitka Herrmannová, Lucie Slauková, kdy byla zaregistrována Síť mateřských center, která tuto práci zcela převzala.

²⁵Koordinaci mateřských center se již sdružení nevěnuje- tuto činnost vyvíjely jako vedlejší, zaštiťující, až do vytvoření Síte mateřských center, která tuto činnost převzala.

(Výroční zpráva r.2001) Sdružení se také „podílelo na založení a činnosti koalice pražských občanských sdružení SOS Praha“.(www.pmatky.ecn.cz)

„Promiňte, teď se vrátím, jedním z našich také velmi důležitých projektů bylo shromáždění pražských občanských sdružení, která usilují o nějaká dopravní řešení, nebo se zabývají úbytkem zeleně a suburbanizací, tahle koalice sdružení byla naše iniciativa a potom se ta koalice osamostatnila a teď jede sama na sebe.“ (PM16, Rozhovor s PM)

Organizační zázemí:

Formální organizační struktura Pražských matek je takováto: organizace má orgány- Valnou hromadu²⁶, Statutární zástupce²⁷ a Revizora²⁸. V současné době jsou ve sdružení aktivní čtyři lidé (Rozhovor s PM) a počet členů je tři (www.pmatky.ecn.cz).

„Občanské sdružení Pražské matky je neziskovou organizací.“²⁹ (Rozhovor s PM) Finance na svou činnost získávají Pražské matky téměř výhradně ze zahraničí- např. od Rockefeller Brother´s Fund, Open Society Fund. V současné době získávají peníze od Nadace Partnerství (české organizace, která je financována ze zahraničí), nebo od Nadace Via. Z českých zdrojů získaly Pražské matky finance jen velmi vyjíměčně a to od pražského Magistrát a MŽP ČR. (Rozhovor s PM) Chtěla bych zdůraznit, že jako jediná ze zkoumaných organizací špatně informuje o zdrojích příjmů a hospodaření ve výročních zprávách, informace tohoto rázu jsou z mého pohledu nedostačující- pokud informují, tak jen o získání grantu.

Pražské matky jsou malým sdružením angažovaných řádných členek a matek, které nejsou členkami a s nimiž probíhá spolupráce nahodile, ke konkrétnímu projektu.

„My vlastně nejsme klasická organizace (...), která by za sebou měla spoustu dobrovolníků. Ale musím říct, že nás to přestalo zneklidňovat.“ (PM47, Rozhovor s PM)

²⁶ Nejvyšší orgán, který je tvořen členy a jeho jednání řídí statutární zástupce. Rozhoduje o statutárních zástupcích a revizorovi, schvaluje hospodaření, vylučování členů a zániku sdružení. (Stanovy PM)

²⁷ Jsou tři a rozhodují o záležitostech sdružení, zastupují sdružení a jsou zmocněni k jednáním. (Stanovy PM)

²⁸ Ten kontroluje činnost- především hospodaření a plnění usnesení, sestavuje revizní zprávy a výroční zprávy, které předkládá valné hromadě. (Stanovy PM)

²⁹ „Příjmy tvoří příspěvky členů, dary, granty a příjmy z činnosti, která je v souladu s cíli Pražských matek. Příjmy jsou používány na provoz s činností sdružení.“ (Stanovy PM)

Pražské matky nenašly své nástupkyně, což je podle nich dáno současným životním stylem- matky zároveň budují své kariéry a trpí tak nedostatkem času. (Rozhovor s PM).

"Škoda, že ty mladé nám vždycky utečou." (PM14, Rozhovor s PM)

Odběratele časopisu Přes práh, který byl vydáván do roku 2002, považovaly Pražské matky za členy, ačkoliv se nikdy oficiálně nepřihlásili- toto zdůvodňují tím, že koupí časopisu podporovali organizaci.

Za povšimnutí stojí, že Pražské matky se nikdy neprofesionalizovaly. Činnost ve sdružení vykonávaly buď v době na mateřské dovolené a nebo při svých zaměstnáních ve svém volném. V době, kdy jim odrostly děti se navrátily do zaměstnání a činnost sdružení byla utlumena. Navíc, jak se zdá, byla činnost ve sdružení jakýmsi mostem k řídicím funkcím v zaměstnáních.

„Nám se to ještě nikdy nepodařilo, abychom se profesionalizovaly tak, abychom se tím zabývaly jako svým zaměstnáním, takže každá z nás má ještě nějaké své zaměstnání nebo kariéru.“ (PM12, Rozhovor s PM)

„A taková zvláštní věc, jak se ukázalo, tak Pražské matky, když jim odrostly děti, tak se vrátily do svých zaměstnání a kariér a při našich vášnivých schůzích jsme se hádaly a dohadovaly, protože každá potřebovala být ředitelkou, takže se každá vrátila do svého zaměstnání a skutečně skoro každá je ředitelkou něčeho.“ (PM13, Rozhovor s PM)

Důležitým prvkem, kterého je třeba si všimnout, je členství mužů. Muži mohli být vždy členy a dokonce se jich několik členy stalo. (Rozhovor s PM)

Vytváření interakcí se státními institucemi, veřejností, médii a jinými organizacemi:

Jako jediná ze zkoumaných organizací zahrnuje do své činnosti spolupráci se státní institucí- Magistrátem hl. m. Prahy. Na počátku své činnosti měly Pražské matky, dle vlastních slov, naivní představy o vývoji

přístupu státních institucí, nejenže se jejich představy nenaplnily, ale své působení dnes hodnotí jako v jistém smyslu těžší:

„V roce 1989 jsme měly takovou představu, že se tím otevře ta občanská společnost tak ty úřady začnou automaticky pracovat tak, jak mají a my budeme moci rozpustit Pražské matky (...).“ (PM31, Rozhovor s PM)

„To bylo velice naivní, zjistily jsme, že ten občanský tlak je potřeba vyvíjet neustále, že je to dokonce těžší, protože jestliže v naprosto totalitární společnosti někdo udělá demonstraci, což my jsme udělaly, tak o tom ví celá republika a ten tlak na úřad je ohromný. Kdežto dnes můžete sice říkat všechno, ale málokdo si toho všimne. Vyvíjet cílený tlak na úřady je daleko těžší a je třeba se stát i odborníkem na tu oblast zájmu.“ (PM32, Rozhovor s PM)

„Trvalo to dokonce dlouho i v tomto novém režimu, než ti odborníci pochopili, že ty informace nejsou odborné, ale že to jsou informace kterými by měl moci disponovat každý občan.“ (PM33, Rozhovor s PM)

Pražské matky a pražský Magistrát spolu pracují na projektech týkajících se plánování bezpečných cest do škol. Toto partnerství prošlo výrazným vývojem a dle hodnocení Pražských matek není ani dnes zdaleka takové, jaké by si přály- přes významnou spolupráci na společném projektu, získávají finance výhradně od zahraničních institucí:

„(...) za dlouhá léta bojů s Magistrátem jsem se dostaly do situace, kdy s nimi spolupracujeme, kdy nás začaly respektovat.“ (PM4, Rozhovor s PM)

„Co se týče státních institucí. Pro nás je nejčastějším partnerem Magistrát a trvalo opravdu dlouhá léta, minimálně deset let, než si zvykli, že ta spolupráce s námi má nějaký význam i pro ně, protože jim pomáháme v oblastech, kde oni na to nemají.“ (PM21, Rozhovor s PM)

„Oni mají oddělení BESIP, které je obsazené jedním pracovníkem a dokonce před několika lety na to místo přijali jednu „pražskou matku“, která na poloviční pracovní úvazek v rámci Magistrátu dělala ten projekt Plánování bezpečných cest do škol.“ (PM22, Rozhovor s PM)

„Zajímavé je, že člověk spíše přesvědčí úředníky o smysluplnosti té své práce, ale strašně špatně se nám spolupracuje s politiky, kteří by vlastně měli vytvořit nějaké prostředí, aby úředníci věděli, co mají dělat, kam mají směřovat, nějaké politické zadání a to prostě nefunguje.“ (PM23, Rozhovor s PM)

Jednání s komunálními politiky hodnotí jako komplikované- před úřady zastupují občany a významně zasahovaly do legislativy:

„(...) jakmile se na nás někdo obrátí s nějakou stížností, která není řešena úřady, tak se snažíme k tomu tématu sehnat informace a uspořádat tiskovou besedu a zjistily jsme, že je to jediná možnost, jak hnout s úřadem, kdy se staví mrtvým broukem (...) snažily jsem se, nebo snažíme se ovlivňovat legislativu, která se týká dopravy- zákon o provozu na pozemních komunikacích- tam musím říct, že pomocí spolupráce s poslanci, zejména Vladimírem Mlynářem, se podařilo prosadit paragraf, který je obvyklý všude v civilizované Evropě a ve světě- paragraf o přednosti pro chodce na přechodu- to chybělo naší legislativě. Také v dřívější době, kdy se utvářela legislativa, jsme spoustu zákonů, například zákon o ovzduší, připomínkovaly a stály jsme třeba také u zrodu automatického emisního (...).“ (PM8, Rozhovor s PM)

„Zajímavé je, že člověk spíše přesvědčí úředníky o smysluplnosti té své práce, ale strašně špatně se nám spolupracuje s politiky, kteří by vlastně měli vytvořit nějaké prostředí, aby úředníci věděli, co mají dělat, kam mají směřovat, nějaké politické zadání a to prostě nefunguje.“ (PM23, Rozhovor s PM)

Pražské matky jsou velice aktivní v oblasti medializace a zviditelňování dopravní problematiky. Toto zviditelňování má podobu tiskových besed, tiskových prohlášení, odborných článků a happeningů. Spolupracují např. s MF Dnes, BBC pro ČR, ČT, Prima, TV Nova. Média je sama oslovují, chtějí znát jejich názor a jejich názory pak citují. (Výroční zpráva 2004)

„(...)Děláme třeba závody kočárků po chodnicích, kterém jsou zablokované auty a nebo i poměrně nebezpečné závody s kočáry přes nebezpečné křižovatky a nebo také děláme výpravy do města, kde olepujeme samolepkami špatně zaparkovaná auta, kterými prosíme řidiče, aby neparkovali na chodnicích nebo na přechodech.“ (PM7, Rozhovor s PM)

Jak už bylo řešeno výše- Pražské matky zastupují občany před úřady a to právě prostřednictvím médií. Samy spolupráci s médii hodnotí kladně a svou atraktivnost pro média vidí v oblasti svého zaměření a v především konfliktních tématech, které prostřednictvím médií otevírají:

„S médii musím říct, že máme zkušenosti vynikající.“ (PM18, Rozhovor s PM)

„Oni na nás slyší trochu i proto, je to taková šťastná shoda nešťastných okolností, že média ráda reagují na krváky a bezpečnost dopravy je vždycky krvavá záležitost a zvláště, když jde o děti a oni na tohle slyší. Slyší také když jde o konfliktní situace a to je zase další část téhle otázky. S úřady jsme se dostávaly velmi často do konfliktních situací, protože nechtěly řešit situaci.“
(PM19, Rozhovor s PM)

„(...)kdybychom chtěly informovat o nějakých úspěších, o kladných výsledcích, tak to asi bude horší.“ (PM20, Rozhovor s PM)

Sdružení také vydává své publikace (např. Bezpečné cesty do škol) a tematické články a letáky. (www.pmatky.ecn.cz)

Ve své činnosti se Pražské matky obracejí na širokou veřejnost-oblast činnosti zaměřená na kvalitu ovzduší oslovuje všechny Pražany a oblast zaměřená na plánování cest do škol se zaměřuje na rodiny s menšími dětmi a školy.

Nicméně i přístup veřejnosti k Pražským matkám prošel velkým vývojem, jak ony sami říkají „z toho výsměšného k serióznímu“ (Rozhovor s PM). Prvotní nepřátelství přikládají členky Pražských matek tomu, že v době vzniku měla veřejnost obecně negativní postoj k občanským iniciativám a zvláště negativní k iniciativám ženským.

„Tam, jestli bych to měla nějak shrnout, tak široká veřejnost byla vůči nám spíše nepřátelská. Měla pocit, že jsme radikální málem teroristky.“ (PM24, Rozhovor s PM)

„Takže ze začátku byl postoj veřejnosti velmi negativní a jak se mění postoj veřejnosti k občanským iniciativám, tak se mění i obecný postoj vůči nám, ale stále se ještě někdy sekáváme s takovým tím mužským výsměchem.“
(PM25, Rozhovor s PM)

„Takže si myslím, že veřejnost k nám poměrně změnila vztah- z toho výsměšného k serióznímu.“ (PM26, Rozhovor s PM)

Jako nejvýznamnější spolupráci uvádějí Pražské matky společný projekt s organizací Oživení, např. v rámci projektu AUTO*MAT (projekt zaměřený na děti, týkající se bezpečnosti na silnici) a v rámci mediální propagace. (Výroční zpráva 2005 a 2004) Oživení je mužská organizace a Pražské matky tento fakt hodnotí jako přínos.

„Ale je pravda, že my jsme ve své pražské pouti velmi spolupracovaly s Oživením, což byla čistě klučicí organizace a nebylo to ani trochu na závadu. A u těch kluků to zaujetí pro životní prostředí a estetické kvality města... prostě jsme si uvědomily, že mají stejné obavy a stejné potřeby jako my. Tam se setřelo to ženské a mužské hledisko a myslím si, že tam hraje obrovskou roli i generační přístup. U našich vrstevníku bychom určitě takovou odezvu nenašly (...).“ (PM35, Rozhovor s PM)

„A myslím si, že nás to obohatilo, protože jsme měly takovou tu ženskou vlastnost, že jsme se všímaly všeho a dělaly jsme strašnou spoustu věcí najednou, což bylo k neuřízení a byly jsme trochu hašteřivé. A od těch kluků jsme se naučily profesionálnějšímu a racionálnějšímu přístupu k věcem.“ (PM36, Rozhovor s PM)

Dále jistou ideovou podobnost vidí Pražské matky u organizace Jihočeské matky a to na základě „mateřství“:

„Myslím si, že Jihočeské matky jsou nám velmi podobné v tom, že si uvědomily možná mnohem více coby matky rizika Temelínu na životní prostředí, právě tedy z titulu mateřství. Právě tak, jako my jsme reagovaly mnohem citlivěji také jako matky.“ (PM34, Rozhovor s PM)

Inspiraci pro svou činnost v oblasti plánování bezpečných cest do škol našly Pražské matky v zahraniční SUSTRANS, ačkoliv v realizaci tohoto projektu je rozdíl daný zejména přístupem státních institucí:

„Ze zahraničí máme kontakt s britskou SUSTRANS- Sustainable Transport a od těch jsme se vlastně inspirovaly. Oni dělají plánování cest dětí do školy trochu jiným způsobem, tam je to podporované přímo jejich administrativou, účastní se na tom Ministerstvo školství, zdravotnictví, životního prostředí a vypisují se takové soutěže o nejlepší projekt na bezpečné cesty do škol a s pomocí dopravních poradců děti ve školách udělají celý projekt a pak škola, která udělá nejlepší projekt, tak tam se to zrealizuje.“ (PM37, Rozhovor s PM)

Pražské matky jsou členem organizace Zelený kruh, která zastřešuje organizace zaměřené na životní prostředí.

Členky Pražských matek řešily otázku za přijmout či nepřijmou označení feministky a zda své sdružení s tímto označením identifikují. Tato

otázka a další otázky týkající se genderu budou řešeny ve výzkumné části mé práce v jednotlivých kategoriích.

Závěrečné poznatky aplikované na teorii sociálních a nových sociálních hnutích:

Organizace Pražské matky splňuje znaky **Dianiho definice sociálního hnutí:**

- Pražské matky vytvářejí *sítě neformálních interakcí* v podobě sdílených přesvědčení. *Interakce* se vytvářejí jak mezi členy organizací (např. s Oživením), tak příznivci a širší veřejností (např. prostřednictvím medializace a projektů). *Interakce* vytvářejí především s ekologickým hnutím, s ženským hnutím vidí pouze podobnost v prvotních motivacích k činnosti (konkrétně s Jihočeskými matkami).
- Toto sdružení se účastní jako *politického*, tak *kulturního konfliktu*: jako *politický konflikt* můžeme chápat snahy o změny v chování státních institucích (zejm. Magistrátu hl. m. Prahy) a tlak na změnu legislativy týkající se předmětu jejich zájmu. Jako *konflikt kulturní* můžeme chápat úsilí o zvýšení občanské odpovědnosti za stav životního prostředí. *Konflikt* Pražských matek bych přiřadila ke konfliktu hnutí ekologického, ačkoliv se ženským hnutím je spojují vazby a sdílené hodnoty v podobě mateřství.
- Jako *kolektivní identitu* lze chápat společné přesvědčení v podobě zaměření organizace a prvotní pohnutky založené na obavách o zdraví dětí. Do *kolektivní identity* se dá zahrnout i postoj k feminismu a ekofeminismu, či postoj k označení „ženská organizace“.

Sdružení Pražské matky lze zařadit do **nových sociálních hnutí** prostřednictvím těchto znaků:

- Pražské matky se snaží *reinterpretovat právo* na přístup k informacím ve své oblasti zájmu a požadují po občanech zapojení ve spolurozhodování (rodiče spolu s dětmi a školou plánují bezpečné

cesty do škol). Sdílená *kolektivní identita* má podobu mateřství a názorů, pro které žádají obecné uznání. Navíc pak vytvářejí *veřejné prostory*, ve kterých mohou vyjednávat se státní institucí a to s pomocí médií.

- Pražské matky vyjadřují zájmy a reagují na problémy, které se týkají *všech sociálních vrstev*.
- Pražské matky se orientují na *kolektivní potřeby*, své postoje manifestují a tyto *manifesty jsou expresivní*.
- Organizační struktura Pražských matek je *hierarchizovaná* (má tři orgány), ale vztahy jsou mezi členkami velmi *neformální*, což je dáno nízkým počtem aktivních členek. Toto hnutí nevyžaduje složitou organizační strukturu a jeho základnu bych hodnotila spíše jako *vertikální* než horizontální. Pražské matky *nevyžadují stranickou disciplínu a exkluzivní členství* (za členy považovaly odběratele časopisů, aniž by podepsali přihlášku). Navíc se do svých aktivit *zapojují sympatizanty*.
- Pražské matky se umísťují do občanské společnosti a zůstávají *mimo rámec institucionalizované politiky*, ačkoliv do ní zasahují svým úsilím o změnu legislativy. Navíc sami sebe prezentují jako subjekty- politizují problémy, které se týkají veřejného zájmu a používají *neinstitutionalizované formy jednání* (např. protesty a expresivní akce soustředěné na mobilizaci veřejného mínění za pozornosti médií (Znebejánek 1997)). Takováto politizace se týká také zaměřenosti na každodennost.

3. 2. 2. Jihočeské matky

Představení organizace- její vznik a náplň činnosti:

Sdružení Jihočeské matky je organizace, „jejímž hlavním posláním je ochrana přírody a krajiny.“ (Stanovy JM) „Sdružení usiluje zejména o nápravu životního prostředí a vztahu člověka k němu, o propagaci

alternativního životního stylu šetrného k přírodě a o propagaci trvale udržitelného rozvoje.“ (Stanovy JM)

Sdružení mělo původně podobu neformální skupiny žen, která se zformovala kolem roku 1989. V roce 1992 se tato skupina zorganizovala a registrovala. Sdružení Jihočeské matky bylo zaregistrováno Ministerstvem vnitra dne 2.3.1992 pod číslem jednacím VSC/1-10385/92-R. Stanovy byly měněny celkem třikrát a poslední změna se uskutečnila 7. 2. 2000 a změny byly schváleny členkami. Sdružení původně vzniklo jako ženská organizace (zakládaly ho tři ženy), názvem Jihočeské matky chtěly vyjádřit odpovědnost za budoucí generace. Důvodem byl nesouhlas s existencí jaderné elektrárny Temelín.

„To sdružení vzniklo v roce 1991 a zakládaly ho tři ženy a proto, že jsme chtěly dělat něco proti Temelínu. Původně vzniklo jako ženská organizace a tím názvem jsme chtěly vyjádřit zodpovědnost za budoucí generace- že tu nejsme jen my na chvíli, ale i naše děti a že jim to životní prostředí chceme předat v alespoň relativně dobrém stavu a proto ten název Jihočeské matky (...).“ (JM15, Rozhovor s JM)

Náplň činnosti Jihočeských matek je výchova dětí i dospělých, osvěta a propagace alternativního způsobu života. K hlavním cílům patří „snaha o zastavení rizikových neekologických technologií, zvláště jaderné energetiky a dalších zdravotně závadných provozů, prosazování alternativních způsobů výroby energie a působení na ekologické vědomí občanů.“ (Stanovy JM) Mezi cíle lze zahrnout snahu o podporu občanského postoje veřejnosti.

„(...) její cíle, činnosti jsou hlavně výchova, osvěta, propagace takového toho alternativního způsobu života a hlavní cíl je upozorňování na negativní dopady rizikových technologií - hlavně jaderné energetiky a zabránění tomu, aby se tady u nás v Čechách jaderná energetika rozvíjela.“ (JM1, Rozhovor s JM)

Jihočeské matky přešly od expresivních nátlakových akcí na osvětu výchovu mladší generace občanů. Příležitostně pořádají přednášky, semináře, konference a veřejné diskuze.

„Původně se sdružení soustředilo na demonstrace, happeningy atd. Postupem doby jsme od nátlakových akcí upustily a zjistily, že je lepší dělat osvětu,

začaly jsem vydávat informační materiály, např. upomínkové k Černobylu."
(JM16, Rozhovor s JM)

Sdružení pořádá vzpomínkové akce připomínající oběti havárie v jaderné elektrárně v Černobylu a pořádá semináře „k havarijnímu plánování a k problematice vlivu nízkých dávek záření na obyvatelstvo, k izolaci budov“ (Sborník 2006: 50), uspořádali zájezdy pro starosty měst a obcí za alternativními zdroji energie v jižních Čechách a Horním Rakousku.

Krom problematiky týkající se jaderných rizikových technologiích (např. provozují výstavu týkající se alternativních zdrojů energie a pořádají upomínkové akce k výročí jaderné havárie v Černobylu) se sdružení soustředí na kauzy v jižních Čechách, které se týkají ochrany přírody a krajiny (např. účast na správních řízeních na MAPE Mydlovary, dálnice D3, spalovna komunálního odpadu Mydlovary, těžba v kamenolomech a v přírodní památce Besednické vltavíny atd.).
(www.jihoceskematky.cz)

Organizační zázemí:

Jihočeské matky jsou profesionálním sdružením, tzn. mají placené zaměstnance na plný úvazek (v současné době tři). Celé sdružení tvoří 253 členů. Členství se v tomto sdružení zakládá na přihlášce. Kromě členů mají Jihočeské matky kolem tisíce sympatizantů. Za sympatizanty považují občany, kteří podepsali petice (ať už petici zaměřenou proti výstavě meziskladu a nebo výstavby dalšího bloku jaderné elektrárny Temelín). Jihočeské matky spravují svou databázi, kde schraňují informace o těchto sympatizantech. (Rozhovor s JM)

Jihočeské matky mají své orgány- Předsedkyni a Členskou schůzi, tj. Výbor sdružení³⁰. Tento výbor se skládá ze zmíněné Předsedkyně, Místopředsedkyně a Hospodářky. (Stanovy JM)

³⁰ Výbor svolává schůze, vyhláší volby, navrhuje stanovy a organizační řád. (Stanovy)

Ráda bych se vrátila ke členství ve sdružení Jihočeské matky: existuje ve třech formách- Členky, Podporovatelky a Čestní členové³¹. Členkami a podporovatelkami jsou ženy (i bezdětné), čestné členství může nabýt pouze muž. „ (...) pouze členka má právo volit a být volena do funkcí sdružení.“ (Stanovy JM) Muž, na rozdíl od ženy, se členkou stát nikdy nemůže a nikdy tak nenabude právo volit a být volen.

Sdružení Jihočeské matky je nezisková organizace. Její příjmy tvoří nevýdělečná činnost, finance získávají z dotací, subvencí a darů. (Stanovy JM) Finance získávají především od hornorakouské vlády. Dále pak od ENROS, Via či NIRS. Potřebné finance získávají na základě předložených a schválených projektů. (www.jihoceskematky.cz) Od českých státních institucí- českobudějovického Magistrátu a MŽP ČR, nikdy finance nezískaly. Důvodem je, podle respondentky, rozpor zájmů. (Rozhovor s JM)

„Takže ty finance jsou z větší části ze zahraničí a je to celkem pochopitelné, protože my jsem vlastně takový protistátní podvratný živel, protože oficiální linie České republiky je jít tou jadernou cestou, to znamená, že stát si asi nebude platit někoho, kdo jde proti státní linii.“ (JM5, Rozhovor s JM)

„Z těch českých zdrojů nám nikdo nic moc nedá, protože my jsme jako takové ty otravné živly, které kritizují to, co rozhodne ať už město a nebo vláda.“ (JM6, Rozhovor s JM)

Tak jako je sdružení Pražské matky územně soustředěné na oblast Prahy, tak jsou Jihočeské matky soustředěné na oblast jižních Čech, sídlo mají v Českých Budějovicích.

Vytváření interakcí se státními institucemi, veřejností, médii a jinými organizacemi:

Se státními institucemi mají zkušenost negativní. Jihočeské matky upustily od lobbingu u politiků. Ačkoliv do politiky v jistém smyslu stále zasahují. Důležité je, že dnes již bývalá předsedkyně Jihočeských matek

³¹Členky, podporovatelky a čestní členové se podílejí na činnosti sdružení, jsou informováni, získávají tiskoviny,

se na základě zkušeností z této oblasti činnosti rozhodla vstoupit do politiky.

„A také jsme hodně dělaly lobbying u politiků- to se hodně chodilo za různými politiky ať už na národní, tak na celostátní úrovni- a přes ně jsme se snažily něco prosadit. Postupem doby jsme si uvědomily, že tudy cesta nevede, protože to byla spousta času a spousta energie a výsledky většinou moc dobré nebyly.“ (JM17, Rozhovor s JM)

„Vlastně to byl také důvod proč paní Kuchtová, která tu dřív dělala předsedkyni, se rozhodla kandidovat za stranu Zelených a zkusit to jako ten politik.“ (JM18, Rozhovor s JM)

V kontaktu s politiky a státními institucemi jsou stále prostřednictvím připomínek ke koncepčním materiálům pro rozvoj ČR (např. Energetická politika, Koncepce nakládání s radioaktivními odpady, regionální operační programy rozvoje kraje) a návrhů souvisejících zákonů. (Sborník 2006) S politikou zůstávají v kontaktu i při zastupování občanů či obcí. Nicméně zasahují, stejně jako Pražské matky, do záležitostí týkajících se jejich předmětu zájmu: „Proti atomové energetice vystupujeme (...) i při jednáních s úřady, státními institucemi, poslanci a senátory. Sdružení systematicky připomínkuje důležité dokumenty, účastní se správních řízení a se svými podněty seznamuje politiky.“ (www.jihoceskematky.cz) Stejně jako Pražské matky, i Jihočeské matky zprostředkovávají občanům v jistém smyslu servis při styku se státními institucemi ve sporech týkajících se problematiky životního prostředí- např. při zakládání občanských sdružení za účelem protestu proti meziskladu vyhořelého paliva v Kučíně.

„Ve vesnici (...) jsem lidem pomohli založit občanské sdružení (...) my jsme jim poskytly know-how a jsem zase na jedné lodi. Hodně se nám stává, že se nás obracejí lidé, když zjistí, že jim za barákem má stát dálnice, nebo někdo pokácel alej vzácných stromů ve vesnici. Takže to se oni paradoxně neobracejí na úřady, protože s nimi také nemají dobré zkušenosti, ale na naše občanské sdružení a očekávají, že jim s tím nějak pomůžeme.“ (JM10, Rozhovor s JM)

Podle názoru Jihočeských matek je jejich organizace veřejností vnímána negativně. Negativní reakce je namířená na neodbornost, ženství a původ financí. S pozitivní reakcí se setkávají od občanů, kterým pomáhají s jejich problémy v oblasti životního prostředí. Výpovědi týkající se reakcí veřejnosti rozeberu podrobněji v samotném výzkumném úseku mé práce.

„Nebo třeba i občané nás vnímají hodně negativně. Oni si myslí, že mluvíme do věcí, kterým nerozumíme. A myslí si, když to tak řeknu, že máme se vrátit k plotně a nekecat do věcí, kterým nerozumíme. Přitom my máme vlastně odborné zázemí, které nám radí s věcmi, kterým my třeba nerozumíme. Takže hodně lidí nás takhle vnímá, chodí nám hodně nenávistných anonymních mailů, hodně lidem vadí, že jsme placení z Rakouska- že jsme zaprodanci a bůhví kolik máme peněz na kontech- to je další česká klasika.“ (JM8, Rozhovor s JM)

„A pak si myslím, že lidem vadíme, protože jim něco podsouváme o čem moc nepřemýšlí, nutíme je nad něčím se zamyslet a oni chtějí mít ten svůj klídek a my jakoby ten klídek narušujeme. Ale potom se naopak setkáváme s lidmi, jako je to u těch úřadů, že se na nás naopak obracejí, když potřebují s něčím pomoci.“ (JM9, Rozhovor s JM)

Podle Jihočeských matek je reakce veřejnosti negativní, protože jí, podle svých slov, narušují „klídek“ tím, že ji nutí přemýšlet a konfrontovat se s problémy. Negativní postoj veřejnosti připisují částečně i svému názvu.

„A pak si myslím, že lidem vadíme, protože jim něco podsouváme o čem moc nepřemýšlí, nutíme je nad něčím se zamyslet a oni chtějí mít ten svůj klídek a my jakoby ten klídek narušujeme. Ale potom se naopak setkáváme s lidmi, jako je to u těch úřadů, že se na nás naopak obracejí, když potřebují s něčím pomoci.“ (JM9, Rozhovor s JM)

„(...) a proto ten název Jihočeské matky, i když jsme si časem říkaly, jestli to bylo dobře, protože si spousta lidí... protože v nich to vzbuzuje takové ty představy jako Svaz žen- v těch generacích, které to zažily.“ (JM15, Rozhovor s JM)

Jak již bylo řečeno, sdružení se obrací na mládež a děti ve školách formou přednášek a seminářů. Na dospělé populaci se obrací formou

happeningů, veřejných akcí, seminářů. Ve Stanovách zdůrazňují Jihočeské matky své zaměření na rodiny s dětmi, vzhledem k nezastupitelnosti ve výchově. Reakci ze strany škol hodnotí respondentka jako pozitivní. Navíc členky sdružení zdůraznily, že studenty s nimi debatují. (Rozhovor s JM)

„Původně se sdružení soustředilo na demonstrace, happeningy atd. Postupem doby jsme od nátlakových akcí upustily a zjistily, že je lepší dělat osvětu, začaly jsem vydávat informační materiály, např. upomínkové k Černobylu.“
(JM16, Rozhovor s JM)

Jihočeské matky jsou velice aktivní v medializaci své činnosti-veřejnosti zprostředkovávají informace pomocí médií a rozesílají různé letáky. Pořádají tiskové akce a vydávají tiskové zprávy. Své vztahy s novináři hodnotí velice kladně, i když z počátku, podle slov respondentky, nebyla spolupráce zdaleka tak dobrá jako dnes.

„Ta situace se postupem doby vyvíjela. (...) Já si myslím, že na nás i média koukala skrz prsty a teď musím říct, že tady v jižních Čechách máme velice dobré vztahy s novináři, (...)“ (JM12, Rozhovor s JM)

„Takže na tiskové konference rozesíláme pozvánky a oni na tiskové opravdu chodí. A dokonce když se něco děje, tak už nám volají sami, zda bychom jim k tomu poskytli nějaké vyjádření, stanovisko.“ (JM13, Rozhovor s JM)

Sdružení spolupracuje s organizací Calla na základě podoby činnosti. Rozdíl mezi nimi je v tom, že organizace Calla nevznikla jako ženská organizace. Dále Jihočeské matky jako sobě podobné jmenují Duhu a OPS, které se zabývají ekologickou osvětou. Podobné organizace, se kterými Jihočeské matky spolupracují jsou rakouské protijaderné organizace, pro něž je v Čechách styčným bodem Občanská iniciativa pro životní prostředí. Jako největší zahraniční partnery uvádějí Platformu proti atomovému nebezpečí („Überparteiliche bayerische Plattform gegen Atomgefahr insbesondere aus Temelín“) a ženskou organizaci Freistadtské matky. Spolupráce se všemi organizacemi probíhá na neformální úrovni, např. předáváním informací, nemají však žádné společné projekty. Mají stejné cíle, ale odlišné názory na prostředky, jak těchto cílů dosáhnout

(Jihočeské matky jsou, na rozdíl od „Platformy“ proti blokadám hranic).
(Rozhovor s JM)

„Jinak si každý drží tu svou linii, víme o sobě a spolupráce probíhá dobře. Spolupracujeme hodně neformálně- setkáváme se, říkáme si, kdo co dělá, předáváme si informace. Nemáme společné projekty, to ne.“ (JM22, Rozhovor s JM)

Sdružení Jihočeské matky je členem Zeleného kruhu a Volného sdružení neziskových organizací. (www.jihoceskematky.cz) Spolupráce s nimi má rovněž neformální podobu.

Závěrečné poznatky aplikované na teorii sociálních a nových sociálních hnutích:

Sdružení Jihočeské matky splňuje znaky **Dianiho definice sociálního hnutí:**

- Jihočeské matky vytvářejí *sítě neformálních interakcí* v podobě sdílených přesvědčení a interakce se vytvářejí jak mezi členy organizací (např. rakouské organizace a Calla), tak členkami, čestnými členy, podporovatelkami a širší veřejností (např. prostřednictvím medializace, veřejných akcí a letáků). *Interakce* vytvářejí jak s ženským, tak s ekologickým hnutím.
- Toto sdružení se účastní jako *politického*, tak *kulturního konfliktu*: *politický konflikt* se měl dříve podobu lobbingu a v současnosti má podobu účasti ve správních řízeních a jednáních, při kterých sdružení připomínkuje, podněcuje a seznamuje úřady, státní instituce, poslance a senátory se svými stanovisky. *Politický konflikt* vyústil ve vstup jedné z členek do aktivní politiky. Stejně jako u Pražských matek, má u tohoto sdružení *kulturní konflikt* podobu úsilí o zvýšení občanské odpovědnosti a občanského zájmu o danou problematiku. I u Jihočeských matek bych *konflikt* přiřadila ke *konfliktu* hnutí ekologického, ačkoliv se ženským hnutím je spojují vazby a sdílené hodnoty v podobě mateřství.

- Jako *kolektivní identitu* lze chápat společné přesvědčení v podobě zaměření organizace a prvotní pohnutky založené na obavách o zdraví dětí. Do *kolektivní identity* se dá zahrnout i postoj k feminizmu a ekofeminizmu, či postoj k označení „ženská organizace“.

Sdružení Jihočeské matky lze zařadit do **nových sociálních hnutí** prostřednictvím těchto znaků:

- Jihočeské matky se snaží *reinterpretovat právo* na přístup k informacím v problematice týkající se atomové problematiky a požadují po občanech větší *angažovanost* a odpovědnost (občané jednotlivých obcí s jejich pomocí zakládají občanská sdružení s cílem bránit svůj životní prostor). *Kolektivní identita* má podobu sdílených přesvědčení namířených proti jaderným aktivitám, pro tato přesvědčení žádají obecné uznání. V počátcích činnosti bylo *kolektivní identitou* i mateřství. Dnes, troufám si tvrdit, už tomu tak není i z důvodu zaangażovaných mužů. Jihočeské matky *vytvářejí veřejné prostory*, ve kterých mohou vyjednávat se státní institucí.
- Jihočeské matky vyjadřují a reagují na záležitosti, které se týkají všech sociálních vrstev. A ačkoliv by se, podle Marady (2003) měly vymezovat vůči politikům a státním byrokratům, jedna z členek vstoupila do politiky.
- Jihočeské matky se orientují na potřeby, které se týkají všech obyvatel. Své postoje *manifestují v expresivní podobě*.
- Hierarchizace organizační struktury Jihočeských matek je výrazná spíše v oblasti práv členek, podporovatelek a čestných členů. Podle mého mínění nemá toto sdružení složitější organizační, ale základna je poměrně horizontální. Tato horizontalita je patrná mezi zmíněnými třemi formami členství. Jihočeské matky nevyžadují přísnou stranickou disciplínu, ale členství je v jistém slova smyslu exkluzivní- je potřeba být příslušnicí ženského pohlaví a podepsat přihlášku.

- Jihočeské matky se umisťují do občanské společnosti a zůstávají mimo rámec institucionalizované politiky- sami se nazývají organizací apolitickou. (Rozhovor s PM) Do politiky zasahují svými výstupy a příspěvky na jednáních a politizují problémy, které se týkají veřejného zájmu. Ačkoliv od jistých forem neinstitutionalizovaného jednání upustily (např. od blokády), jiné si uchovaly (např. petice a letáky soustředěné na mobilizaci veřejného mínění za pozornosti médií).
- Jihočeské matky se v několika bodech odchyľují od definičních znaků nových sociálních hnutí, přesto bych je mezi ně zařadila a to na základě konfliktů, které jsou pro nová sociální hnutí tím nejcharakterističtější a nevýznamnějším znakem.

3. 2. 3. Agentura GAIA

Představení organizace- její vznik a náplň činnosti:

„Občanské sdružení Agentura GAIA se zabývá ochranou přírody a krajiny a usiluje o hledání nových forem mezilidské komunikace v oblasti ochrany životního prostředí, vzdělávání a osvěty.“ (www.gaia.ecn.cz)

Agentura GAIA byla zaregistrována Ministerstvem vnitra dne 3.3.1997 pod číslem jednacím II/S-OVS/1-32105/97-R a vznikla odštěpením od Zeleného kruhu, jehož ředitelkou byla zakládající členka Agentury GAIA. Od Zeleného kruhu převzala Agentura GAIA praktické projekty. Agenturu GAIA založily tři ženy a rada se postupem času zredukovala na čtyři členy. (Rozhovor s AG)

„Tu GAIU jsme založily já, Adéla, Hana Pernicová, protože podle zákona musí být na založení 3 lidé. I když ta Hana se nikdy moc neangažovala. V radě GAII bylo od začátku asi 7 lidí, ale postupně zredukovali na Pavla Rozsypala, Jaroslava Knápka a Martu Hrabákovou a mě. Jinak jsme měli čestnou radu a měli jsem široké zázemí- prostě lidé, kteří nám přispívali pasivně- vytiskli nám letáky, pozvali nás někam. Takže jsme byli rozvětvení, dnes v roce 2006 bych řekla, že je hodně funkční ta rada.“ (AG20, Rozhovor s AG)

Jako podnět k založení Agentury GAIA uvádí respondentka absenci horizontality ve společnosti a negativní zkušenost s vedením podřízených – mužů. Výrokům týkajících se generové problematiky se věnuji blíže ve vlastním výzkumu.

„Když jsme tu GAIU zakládali, tak hlavní co jsem postrádala v té společnosti, že ta společnost je velmi vertikálně orientovaná. (...) Přitom všechno v přírodě je ve vztazích, všechno je propojené, nic není odtrženo. Takže to jsem i viděla, že v i těch nevládních organizacích v podstatě chybí takový ten horizontální prvek, aby to šlo do sebe- že kdy vysadím stromy a nebudu vzdělávat lidi o jejich důležitosti, tak mi přijde někdo a klidně v druhé fázi mi ty stromy pokácí.“ (AG2, Rozhovor s AG)

„Ta situace už neunesla, abych to tam řídila a strávila polovinu energie ospravedlňováním. To byli prostě ti chlapi. Ženská jim nevádí, když je u té kopírky a vaří jim kafe, ale aby tam měla své vlastní projekty a něco řídila, to ne. Tehdy mě obviňovali, že bych jim z ekologického hnutí udělala McDonald.“ (AG19, Rozhovor s AG)

„Tam jsem, viděla, že ti chlapi na mě mají požadavky, abych ty nápady zrealizovala- já musím najít peníze, já musím najít lidi a administrovat to. Prostě, já bych to měla jako ženská v domácnosti- všechno oddřít a oni by jenom chrlili nápady a ještě mi nadávali, když to nestihnu. Bylo to naprosto neadekvátní možností.“ (AG33, Rozhovor s AG)

Jako základní cíl uvádí sdružení ochranu přírody a krajiny. Dále pak přispívání k prevenci a řešení negativních důsledků lidské činnosti na životní prostředí a důrazem na zlepšení mezilidské komunikace. (Stanovy AG) „Jeho posláním je hledání nových forem mezilidské komunikace v oblasti rovných příležitostí, vzdělávání, osvěty, životního prostředí.“ (www.gaia.ecn.cz)

Činnost Agentury GAIA je rozdělena do tří programů:, které zahrnují jednotlivé projekty:

1. Ženy a životní prostředí, kladoucí důraz na ženský princip a přístup k životu. Probíhající projekt nese název Čas je život. A dokončené projekty jsou: Ženy v politice a veřejném životě a Život není na prodej. V rámci toho programu uspořádala Agentura GAIA konference: Ženy v politice a

veřejném životě (1995), Peníze nebo život (1998) , Ženy, děti, příroda jako alternativa k politice Světové banky a Mezinárodního měnového fondu (2000). (Výroční zpráva 2002, Rozhovor s AG a www.gaia.ecn.cz)

2. Zeleň je život, jehož cílem je návrat stromů do ulic našich měst a obcí. V rámci toho proudu se konají projekty: Znáte svůj prostor?, Dětské hřiště v Praze - Kunraticích, který se koná na podnět Městské části Praha-Kunratice. Mezi dokončené projekty se řadí: Věnuji na strom, Rekonstrukce parku při ZŠ a MŠ v Praze9-Hostavicích. Vysazení a ozdravení stromů v Praze 2, Praze 3 a Praze 14. (Výroční zpráva 2002, Rozhovor s AG a www.gaia.ecn.cz)

3. Alternativy ke konzumnímu způsobu života, který hledá cesty k řešení ekologické krize pomocí osvěty a změny každodenního chování. Na webových stránkách GAII je uveden program Peníze nebo život. Ten obsahuje projekty: My v 21. století, Archa 21, sborník Peníze nebo život, Pojdme si pomáhat (LETS) a Ekologická cesta do společné Evropy. (Výroční zpráva 2002, Rozhovor s AG a www.gaia.ecn.cz)

„Agentura GAIA byla založena v roce 1997. Jejím hlavním posláním, takovou tou špičkou, korunou toho stromu, je zlepšení mezilidské komunikace, nebo vztahu mezi lidmi. A k tomu slouží tři programy (...). Jedna se jmenovala Zeleň je život, druhá Ženy a životní prostředí, třetí proud byl Alternativy ke konzumnímu způsobu života. Tyto tři hlavní proudy se pak dělily ještě na mnoho dalších pramínků, na jednotlivé projekty(...).“ (AG1, Rozhovor s AG)

„Od začátku to bylo myšleno tak, že to bude pružné. Cíl se nám neztratil ze zřetele a můžeme si ho pojmout jak chceme.“ (AG23, Rozhovor s AG)

Agentura GAIA také pořádá Dílny, přednášky, praktická cvičení s tematikou, z nichž mě nejvíce zaujala přednáška Sebevědomí, mužský a ženský princip- o rozdílném pojetí a přístupu muže a ženy v rovině biologické, kulturní i tradiční. Zaujal mě z tohoto důvodu, že koresponduje s ekofeministickou teorií, která rozlišuje právě mužský a ženský princip. (www.gaia.ecn.cz)

V současné době probíhá snad největší projekt nazvaný Quo Vadis, Femina?; Vize žen o trvale udržitelném životě, který, podle slov respondentky, svým rozsahem předčí dosavadní činnosti GAII.

Respondentka jako úspěch hodnotí zřízení své webové stránky, kde nalezneme přehled zhruba 20 projektů a 150 novinových článků. (Rozhovor s AG)

Do roku 2003 vydávala Agentura GAIA svůj časopis. Byl nazván občasníkem, protože se vydával čtyřikrát ročně. Články a příspěvky tohoto občasníku se vždy týkaly probíhajících projektů Agentury GAIA a jejich doprovodných akcí, představovaly jednotlivé aktivní členy Agentury a informovala o publikacích k projektům (ať už svých a nebo vydaných někým jiným). Na titulní stránce byla vždy černobílá kresba stromu. (www.gaia.ecn.cz) Tento zpravodaj byl určen pouze členské základně a spolupracovníkům Agentury. (Výroční zpráva 2002)

„Když jsem GAIIU zakládala, tak jsem měla strašně ambiciózní představy, myslela jsem si, že to půjde strašně nahoru, že budeme vydávat časopis, kde bude něco podstatného pro život. To se tedy nepovedlo (...).“ (AG22, Rozhovor s AG)

Organizační zázemí:

Agentura GAIA má následující dva orgány: Čestnou radu a Výkonnou radu. Čestnou radu tvoří členové sdružení, kteří přispívají „pasivně“- např.pomáhají s medializací a tiskem letáků. A Výkonná rada řídí a kontroluje chod organizace. (www.gaia.ecn.cz)

Původní záměr byl vytvořit širokou členkou základnu, ale od tohoto plánu bylo upuštěno a to, podle respondentky, z toho důvodu, že masa členů nebyla zcela srozuměna s náplní činnosti organizace. Později se GAIA zaměřila na ženy, ale ani zde se neseťkala s příliš velkým zájmem. Řádnými členy jsou lidé v radách. (Rozhovor s AG)

„(...)ze začátku (...) to bylo opravdu dělané na širokou členskou základnu.“ (AG3, Rozhovor s AG)

„Takže my i kdybychom měli tři haléře členství, tak tudy cesta nevede. Ti lidé o tom nevědí, nevědí jak a proč je to důležité, prostě nerozumí tomu co děláme.“ (AG4, Rozhovor s AG)

„Ta první idea byla široká veřejnost. Pak, když jsme viděli, že to nikam nevede, tak jsme to trošku začali zaměřovat na ženy (...). Ale ani tady jsme se nesetkali s nějakou vlnou zájmu. Jako, vysvětlení proto mám- ty ženy na to nemají čas.“ (AG5, Rozhovor s AG)

Muži vždy mohli být členy Agentury GAIA a od samého začátku činnosti GAII jimi byli. (Rozhovor s AG)

GAIA často spolupracovala s externisty, kteří pod její hlavičkou realizovaly projekty. Tito externisté ale nebyli členy organizace. GAIA také využívá komunitu lidí v místě, kde realizuje projekt- např. při vysazování stromů se snaží zapojit obyvatele dané lokality, a odborníků ze zahraničí, se kterými jednotlivé projekty konzultuje (např. architekt Olaf Reiter).

„V podstatě jsme potom do toho zatáhli, v tom místě kde se to dělo, takovou širokou komunitu lidí, rodičů a tak. Ale takové to jádro, to jsem byla já s Adélou, no a externí účetní.“ (AG8, Rozhovor s AG)

„No a pak když si někdo pod hlavičkou GAII udělal projekt, že GAIA mu to zaštitila (...).“ (AG7, Rozhovor s AG)

Agentura GAIA je neziskovým sdružením a finance získává formou grantů a příspěvků. Granty získává na základě schválených a příspěvky od dobrovolných, individuálních přispěvatelů a členů. (Výroční zpráva 2002)

Finanční podpora přichází Agentuře GAIA jak z Čech, tak ze zahraničí. Ze zahraničních přispěvatelů jsou to Evropská komise, Nadace Heinricha Bulla, Velvyslanectví Nizozemského království, Mezinárodní společnost pro ekologickou výchovu. Z českých jsou to státní instituce Magistrát hl.m. Prahy, MPSV ČR a Městské části Prahy 2/3/6. Agentura GAIA je jediná ze zkoumaných organizací, která je takto podporovaná českými státními institucemi (pro svr. Jihočeské matky státními institucemi finančně podporované nejsou a Pražské matky získali pouze „drobné“). (Výroční zpráva 2002 a www.gaia.ecn.cz)

Vytváření interakcí se státními institucemi, veřejností, médii a jinými organizacemi:

Se státními institucemi a legislativou nemá Agentura GAIA dobré zkušenosti. Stejně jako Pražské matky i Agentura GAIA zdůrazňuje, že státní správa nevytváří dobré podmínky pro její činnost. Zejména pak zdůrazňuje nepřátelský přístup ze strany lokálních politiků a jakési zaostávání za nevládními organizacemi, které je dáno nevzdělaností úředníků v této oblasti.

„Kámen úrazu je česká byrokracie. To jsou prostě úředníci, kteří nebyli nikdy v terénu, kteří si vytvořili moc a kteří ani nechápou, kdo je tu sluha a kdo je tady pánem, že oni tu jsou pro nás a nikoliv my pro ně a permanentně hrají mocenské hry. Za těch 15 nebo 17 let po revoluci se opravdu nic nenaučili. Zatímco ty nevládní organizace jedou. My jsem absolvovali všechna možná školení a kurzy. Sem po revoluci šlo takových vzdělávacích programů, tak jako se učil business, tak se učil nevládní sektor. Teď my jsme kilometry před nimi a je hrozně obtížné něco dělat, když vás blbec strhává na svojí úroveň.“
(AG13, Rozhovor s AG)

„A se státní správou jsme válčili a pořád válčíme- místo, aby vytvářela podmínky, aby se lidem žilo dobře a pracovalo dobře a aby všechno šlo hladce, tak ta státní správa je první těžký blok (...).“ (AG10, Rozhovor s AG)

„Na těch státních institucích je to taková neochota, taková pohodlnost a lenost. Takové libování si v tom statu quo.“ (AG11, Rozhovor s AG)

Respondentka kritizuje legislativu v oblasti zaměstnávání pracovníků. Zejména zdůrazňuje nesmyslnost zákonné povinnosti neziskové organizace mít zaměstnance, když ho taková organizace nemá z čeho platit. (Rozhovor s AG)

„(...) není to vyladěné ani s pravidly strukturálních fondů. (...) Já se jako zaměstnavatelka cítím jako naprostá nevolnice.(...) Moje práva jako zaměstnavatelky jsou téměř nulová, ale mé povinnosti vůči finančákům, pracákům a administrátorům, to je bič.“ (AG21, Rozhovor s AG)

Veřejnost reagovala na Agenturu GAIA kladně i přesto, že byla nejdříve nedůvěřivá. Tuto nedůvěru přikládá respondentka jakési špatné společenské náladě:

„Jo, k jakékoliv dobré myšlence je apriori nedůvěra a nebo je apriori podezření, že tím něco sleduji, že jsem třeba nějaká komunistka, nebo svědkyně Jehovova.“ (AG14, Rozhovor s AG)

„Tady lidé nejsou zvyklí se prát, lidé vzdávají bitvu, když ještě nezačala. To je průšvih. A já doufám, že jsme někdy někomu dali příklad, že když něco chci, tak toho dosáhnou. Ale ono je lepší mít ten syndrom poraženectví. Myslím si, že po určité době nás lidé přijímali a byli rádi, že se s nimi někdo baví.“ (AG15, Rozhovor s AG)

Jak jsem již zmínila, k realizaci projektů Agentura GAIA využívala místní komunity obyvatel, čímž si vytvářela prostor pro interakci, diskusi a vlastní zviditelnění. Zakladatelka GAII zdůraznila, že důvěru lidí si získali dokončováním projektů dokonce a naplněním očekávání místních komunit obyvatel. O projekty organizace je obecně větší zájem ze strany žen, podle odhadu zakladatelky tvoří ženy dvě třetiny a zastoupeny jsou všechny věkové kategorie. (Rozhovor s AG)

V komunikaci s médii musí vycházet aktivita ze strany Agentury GAIA (v tom je oproti předcházejícím dvou organizacím rozdíl) a stejně jako Pražské matky zdůrazňuje tématicky negativní zaměření médií. Dále pak uvádí, že média vytvářejí negativní obraz určitých skupin lidí a postrádají vzdělávací funkci. Jako jedná ze zkoumaných organizací využívá placenou inzerci k propagaci svého projektu:

„Tak aktivita musí být na naší straně a do projektu Quo vadis femina jsem dala přímo peníze na propagaci- máme naplacené články, protože projekt, který je vyloženě myšlenkový, filosofický, tak by se do médií vůbec nedostal. Ty jdou opravdu po akčnosti (...).“ (AG16, Rozhovor s AG)

„Myslím si, že tady média nevzdělávají, kdyby vzdělávala, tak máme větší šance.“ (AG17, Rozhovor s AG)

„Myslím si, že jak média vytváří obraz násilníků, militantních feministek, tak vytváří i obraz mužů, kteří mají apriori nevraživý vztah k ženám.“ (AG47, Rozhovor s AG)

Respondentka uvádí, že Agentura GAIA má velmi dobrou zkušenost se spoluprací se zahraničními institucemi, zejm. s Evropskou unií a Velvyslanectvím Nizozemského království. (rozhovor s AG)

Agentura GAIA spolupracuje s mnoha českými i zahraničními organizacemi. Ze zahraničních organizací je v kontaktu se Schumacher College a českou pobočkou Ashoky. Také jsou v kontaktu s Diverse Women for Diversity, kterou řídí indická ekofeministka Vandana Shiva. Zkladatelka GAII je v kontaktu i s africkou ekofeministkou Wangari Maathai. Spolupráce nejčastěji probíhá na neformální úrovni v podobě předávání informací.(rozhovor s AG)

Respondentka uvádí, že v Čechách se nesešla s organizací, která by měla podobně myšlenkově rozpravovanou svou činnost - Agentura GAIA se považuje za ekofeministickou organizaci. Jistou podobnost pak připouští se ženskými, ekologicky zaměřenými organizacemi. Fakt, že v Česku není jim podobná organizace respondentka přikládá negativnímu vnímání feminismu.

„Myslím, že nemáme nikoho srovnatelného, aby to bylo i myšlenkově propracované.“ (AG26, Rozhovor s AG)

„Na české úrovni- určitě to dělají, aniž by to pojmenovávali. Třeba ženy, které dělají do životního prostředí. Ale já vím, že jsem mezi ekology narážela na feminismus a v ženských organizacích jsem narážela na „ty ženy co sázejí stromečky“- na takou tu aroganci, že děláme takové ty blbosti. I ženy, které pracovaly v ekologickém hnutí na mě koukaly skrz prsty, protože.....víte, oni to všichni vykládají tak, že je to proti chlapům.“ (AG27, Rozhovor s AG)

V roce 2002 byla GAIA členem Zeleného kruhu a SOS Praha. Později se vůči zastřešujícímu sdružení Zelený kruh vymezila z následujících důvodů:

„Mě nikdy neuspokojilo, že ten systém nebyl skutečná komunita. Já jsem měla představy, ideály, že když budu členem nějakého společenství, tak to bude společenství, které má i společnou řeč. Má společné zájmy, cíle, umí se spolu

dohodnout i na těch projektech. V Zeleném kruhu to bylo vždycky problémem (...)." (AG30, Rozhovor s AG)

Závěrečné poznatky aplikované na teorii sociálních a nových sociálních hnutích:

Agentura GAIA splňuje znaky **Dianiho definice sociálního hnutí:**

- Agentura GAIA vytváří *sítě neformálních interakcí* jak mezi členy organizací (např. ekofeministická DWD a Schumacher College), tak mezi příznivci a širší veřejností (např. prostřednictvím projektů zahrnující obyvatele lokality, ve které se uskutečňuje projekt). *Interakce vytvářejí* jak s ženským, tak s ekologickým hnutím.
- Toto sdružení se účastní *kulturního konfliktu* v podobě úsilí o vytvoření nových forem mezilidské komunikace, zapojování občanské veřejnosti do projektů týkajících se obnovy životního prostředí a snaha o nahrazení vertikálního uspořádání společnosti horizontálním. V Agentuře GAIA je obsažen jak konflikt hnutí ženského, tak hnutí ekologického.
- *Kolektivní identitu* Agentury GAIA spatřuji v myšlenkové náplni činnosti. Do *kolektivní identity* se dá zahrnout i postoj k feminizmu a ekofeminizmu, či postoj k označení „ženská organizace“.

Agenturu GAIA lze zařadit do **nových sociálních hnutí** prostřednictvím těchto znaků:

- Agentura se staví proti vertikálnímu uspořádání západních společností a zdůrazňuje kvalitu života v souvislosti se ženskou otázkou. Dále se pokouší *reinterpretovat právo* na rovnost v zacházení a šancí. Po občanech vyžaduje zapojení a staví na principech demokracie. *Sdílená identita* má podobu přesvědčení a alternativ ke konzumnímu způsobu života. Navíc pak *vytváří veřejné prostory*, ve kterých mohou komunikovat s veřejností.
- Zaměření Agentury GAIA oslovuje všechny bez rozdílu sociálního postavení.

- Agentura GAIA se orientuje na kolektivní potřeby. Jejich jednání je, podle mého názoru, méně expresivní než u dvou předešlých organizací.
- Organizační struktura Agentury GAIA je hierarchizovaná, ale tato hierarchizace nemá takřka žádnou významnou roli. Řízení organizace se děje neformální cestou, dohodou a diskuzí. Vertikalita zde nemá své místo. Agentura GAIA nevyžaduje přísnou stranickou disciplínu a exkluzivní členství, spíše naopak vztahy jsou velice volné a před členstvím upřednostňuje podporovatele. Navíc se do jejich aktivit volně zapojují občané.
- Agentura GAIA se umísťuje do občanské společnosti a zůstává mimo rámec institucionalizované politiky. Na rozdíl od předešlých dvou organizací do politiky nijak nezasahuje. Agentura GAIA mobilizuje veřejné mínění především prostřednictvím médií (propagace projektu a četné novinové příspěvky). Agentura GAIA zdůrazňuje potřebu zaměřit ekologii na každodennost.

3. 3. Analýza rozhovorů

Jak jsem již zmínila výše - vytvořila jsem pět finálních kategorií, z nichž některé mají subkategorie, které se mohou obsahovat dílčí části (a, b, c,). Na závěr jsem vytvořila kategorii centrální, která tyto kategorie zaštiťuje. Pro přehlednost jsem z těchto vyzkoumaných jevů vytvořila následující tabulku:

Kategorie	Nedobrovolný feminismus	Interakčně se projevující vztah k feminismu	Genderově diferencovaná zodpovědnost	Genderově diferencovaná reakce veřejnosti	Vnímání genderových rozdílů
Subkategorie	1. Akceptace s výhradami 2. Zásadní odmítnutí feminismu 3. Přístupy k ekofeminismu: a), b), c),		1. Pocit zodpovědnosti žen-matek za budoucí generace a životní prostředí 2. Změna generačního přístupu	a), b), 1. Reflexe názvu	1. Obecné představy 2. Konkrétní zkušenosti

3. 3. 1. Nedobrovolný feminismus

Tuto kategorii jsem nazvala Nedobrovolný feminismus proto, že respondentky jsem svou otázkou týkající se zařazení do rámce feminismu/ ekofeminismu a přijetí či odmítnutí označení ženská/feministická organizace přiměla zamyslet se nad těmito termíny a reagovat na ně. Jejich reakce tedy byla vynucena mou otázkou, ony samy předtím neměly potřebu se těmito termíny příliš zabývat. Jejich reakce bych rozdělila do tří subkategorií:

1. Akceptace s výhradami: Respondentky přijaly feminismus s výhradami. Vytvořily si osobní představu o feminismu a v rámci této představy přijímají označení feministky a identifikují se s feminismem. V tomto jejich pojetí feminismu se skrývá názor na určité rozdíly mezi pohlavími. Respondentky považují za fakt, že ženy se odlišují ve svých hlediscích a přístupech a přičky ženám citlivost, empatii a větší všímavost. Respondentky jsou přesvědčené o tom, že ženy jsou

kompetentnější k řešení otázek životního prostředí díky své biologické podstatě a mateřství. V kontrastu s těmito, podle nich, ženskými predispozicemi, uvádějí respondentky predispozice mužů. Těm přiřkly věcnost a racionalitu. Respondentky vnímají rozdělení ženských a mužských vlastností polárně a tento tradiční pohled na muže a ženy nechtějí nabourávat, nýbrž pro něj žádají uznání a vyváženost. Feminismus, dle jejich názoru, tkví v jejich požadavku na rovnoprávnost a vyváženost ženského prvku takového, jak ho popsaly s prvkem mužským (ony samy hovoří o vyváženosti přístupů). Dalším jejich požadavkem, který spadá do jejich pojetí feminismu, je větší zasahování do věcí veřejných a společenského dění.

Respondentky ve svých výpovědích hovoří často pouze za svou osobu a nikoliv za celou organizaci. Samy se ztotožňují s označením feministka v rámci osobního pojetí feminismu, ale označení celé organizace jako feministické odmítají.

„Takže vidíte to, nakonec ještě zjistím, že jsme feministky i když si to nemyslím.“ (JM26, Rozhovor s JM)

„Samozřejmě feministky jsme (...), že se prostě lišíme a že máme jiná hlediska i jiné přístupy a také jsme si uvědomily, že péče o životní prostředí určitě vyplývá i z naší biologické podstaty, z našeho mateřství a z toho, že ženy si více všímají.“ (PM40, Rozhovor s PM)

2. Zásadní odmítnutí feminismu: Respondentka kategoricky odmítla přijetí označení feministka a i feminismus sám. Odmítla ho z toho důvodu, že feminismus považuje za reakci na patriarchát a jako takový ho chápe jako výtvar a součást patriarchátu. Pod pojmem feminismus rozumí hnutí za zrovnoprávnění ženy a snahu dopracovat se to vertikality, namísto respondentkou kladně hodnocené horizontality. Vertikalita má symbolizovat hierarchicky strukturovanou společnost; hierarchie- čili nadřazenost jedné společenské skupiny druhé, je přisuzována patriarchální kultuře. Vertikální společnost je naopak prostá jakékoliv nadřazenosti- všichni jsou si rovni. Respondentka feminismu přisoudila submisivní a úhybný charakter, což je pro mě překvapující, neboť

feminismu bývá přisuzována útočnost a militantnost. Submisivitou zřejmě respondentka myslela ta, že feminismus je ze své pozice reakce patriarchátu podřízen; co myslela úhybností není z její výpovědi zřejmé. Spolu s feminismem umístil do podřízené pozice vůči patriarchátu všechny -ismy (Z její výpovědi lze jako příklad uvést- komunismus, kapitalismus a nacionalismus.).

„Já si myslím, že je to kategorie, která ve společnosti něco symbolizuje a já se vůči tomu vymezuji, protože mi to přijde jako úhybné a submisivní.“

(AG41, Rozhovor s AG)

3. Přístupy k ekofemnismu: K otázce ekofemnismu se respondentky staví třemi odlišnými přístupy.

a) Respondentka se zcela ztotožňuje s ekofeministickou filosofií a přijímá označení ekofeministka a ekofeministická organizace. Ekofemnismus staví nad feminismus a považuje ho za základní filosofii. Proti ekofeministické filosofii, kterou považuje za ženskou a zaměřenou na realitu, staví filosofii označenou za mužskou- tvořenou abstrakcemi a myšlenkovými konstrukcemi a tedy odtrženou od reality. Pod pojmem ekofemnismus chápe zakotvení člověka v jeho přirozenosti, stejné postavení ženy a přírody v rámci patriarchátu, a přisuzuje mu vlastnosti- měkkost, rozumnost, zakotvení v realitě.

„Ekofemnismus je pro mě spojení ekologie, životního prostředí a toho, že žena a příroda mají spolu mnoho společného. I patriarchální kultura je stejně dobývala.“ (AG45, Rozhovor s AG)

b) Respondentka neví, co si pod pojmem ekofemnismus představit a aby vyhověla mé otázce, vyslovila domněnku, že ekofemnismus je výhradní schopnost žen všimnout si problémů životního prostředí. Tuto domněnku uvedla i v souvislosti s osobním pojetím feminismu. Následně však sama ve své promluvě tento svůj názor popřela s tím, že tomu nevěří. K tomuto obratu došlo poté, co si uvědomila zkušenosti se spoluprací s čistě mužskou organizací Oživení. Vyslovila novou domněnku, že citlivost vůči problémům životního

prostředí náleží dnešní mladé generaci bez rozdílu pohlaví. Respondentka uvádí, že organizace, za kterou hovoří, je označována veřejností jako ekofeministická. Je tomu tak, podle respondentky, proto, že se jedná o organizaci ženskou a zabývající se otázkami životního prostředí. Navíc pak dodává, že v počátcích činnosti měla tato organizace prvek, který osobně považuje za ekofeministický- pocit, že vše je na ženách- matkách.

Ekofeminismus je podle jejích představ pocit zodpovědnosti žen-matek a generační citlivost vůči životnímu prostředí. Názorový posun respondentky bych vysvětlila takto: V počátcích činnosti měla respondentka pocit, že citlivost vůči životnímu prostředí je schopností žen a tento svůj názor zařadila pod termín feminismus. V pozdější době prodělala pracovní zkušenost s mužskou organizací a citlivost vůči životnímu prostředí přisoudila generaci mladých lidí. Stále však tuto vlastnost chápe jako feministickou a ukotvenou v biologické podstatě žen.

„Možná, že i v těch počátcích jsme mohly něco z toho ekofeminismu mít- že jsme měly pocit, že je to všechno na nás, na nás ženských a na nás matkách.“ (PM45, Rozhovor s PM)

c) Respondentky uvádějí, že jimi prezentovaná organizace je veřejností označována jako ekofeministická ze stejných důvodů jako organizace v předchozím bodě **b)**. Ony samy tvrdí, že otázku zda jsou či nejsou ekofeminisky nikdy neřešily, protože jim to přišlo nepodstatné. Má otázka týkající se zařazení organizace do nějakého širšího myšlenkového rámce je však přinutila k zamyšlení, na jehož základě došly k názoru, že se zařazují do myšlenkového rámce ekofeminismu. Respondentky se s ekofeminismem identifikovaly *nakonec* a to na základě toho, že ho považují za *nic proti ničemu*. To si vysvětlují tak, že toto označení přijaly aniž by byly s ekofeminismem plně ztotožněné a také proto, že toto označení vnímají neutrálně a kompromisně. Jejich ztotožnění organizace s ekofeminismem vnímám jako nedobrovolné, protože k tomuto došlo až na základě potřeby odpovědět na mou otázku.

„Tak nakonec asi ten ekofeminismus. To není nic proti ničemu. Já bych to nakonec přijala.“ (JM37, Rozhovor s JM)

3. 3. 2. Interakčně se proměňující vztah k feminismu

Obsahem této kategorie je popis změn ve vnímání feminismu a zaujímání postojů vůči němu. Respondentky změnilly svůj vztah k feminismu od odmítnutí k přijetí. Respondentky mění svůj vztah k feminismu v souvislosti s určitým jevem ve společnosti- komunismem, a v jejich výpovědích je stále patrné negativní vnímání feminismu veřejností a obava z takového vnímání.

Respondentky uvádějí, že organizace, za které hovoří, se v počátcích své činnosti nepovažovaly za feministické. Toto stanovisko bylo, podle nich, dáno neznalostí feminismu a/nebo jeho negativním vnímáním. Postupem času došlo u respondentek ke změně názoru na tento termín a jeho přijetí v osobním pojetí, o kterém jsem pojednala v předchozí kategorii. U jedné z organizací došlo, podle respondentčiných slov, k uvědomění, že feministky *samozřejmě* jsou. Onen výraz *samozřejmě* bych interpretovala, že členky organizace měly názory, které by se daly označit jako feministické, ale z důvodu počátečního odmítavého postoje je takto neoznačily. K tomu, že jsou tyto názory feministické došly až po přehodnocení svého postoje k feminismu.

Počáteční negativní vnímání pojmu feminisnimus přičítají respondentky vlivu komunismu. Respondentky uvádějí, že pod jeho vlivem považovaly muže za spolubojovníky ve své věci a cítily ve vztahu k nim sounáležitost. Feminismus vnímaly jako nepřátelství vůči mužům.

„Ze začátku jsme měly takovou představu, která také pramenila z neznalosti feminismu, že feministky nejsme, protože jsme to považovaly za věc, která nás staví do nepřátelské pozice vůči mužům.“ (PM39, Rozhovor s PM)

„A my jsem cítily, zvláště za dob komunismu, takovou velkou sounáležitost mužů jako spolubojovníků za dobré věci, ale časem jsme si uvědomily, že samozřejmě feministky jsme a že na tom není nic zlého ani nepřátelského vůči chlapům (...).“ (PM40, Rozhovor s PM)

Z výpovědí respondentek je stále patrné vědomí negativního vnímání feminismu veřejností. Konkrétně: poté, co se respondentky identifikovaly s feminismem či definovaly jeho osobní pojetí, tak mě ujišťovaly, že ony si pod pojmem feminismus nepředstavují nic špatného, že na tom, být feministkou není nic špatného a že jejich identifikace s označením feministky neznamena, že nenávidí muže. Jedna z respondentek prezentovala své představy o tom, co si veřejnost o feministkách myslí:

„Právě, že někteří si pod tím představují, že mužům uřežeme penisy. Feministka, to je ta „vražedkyně“ našich hodných chlapců.“ (AG42, Rozhovor s AG)

3. 3. 3. Genderově diferencovaná zodpovědnost

Účelem této kategorie je popis pocitu respondentek, že na ženách-matkách leží zodpovědnost za děti a stav životního prostředí na straně jedné. A popis názoru, že tato zodpovědnost náleží generaci dnešních mladých lidí bez rozdílu pohlaví na straně druhé. Obsahem této kategorie jsou tedy dvě následující subkategorie:

1. Pocit zodpovědnosti žen-matek za budoucí generace a životní prostředí: Respondentky mají pocit, že právě ženy-matky jsou zodpovědné za budoucí generace (resp. za své děti) a z této své pozice se považují za zodpovědnější a kompetentnější k řešení otázek týkajících se životního prostředí.

Jako motivaci k organizování se uvádějí respondentky pocit obavy o své děti, resp. o jejich zdraví, v souvislosti se zhoršeným stavem životního prostředí v místě svého působení a snahu předat životní prostředí v dobrém stavu budoucím generacím. Respondentky uvádějí, že právě z pozice matek si uvědomily rizika a dopad špatného životního prostředí na zdraví svých dětí a právě jako matky na toto reagují citlivě.

„Myslím si, že Jihočeské matky jsou nám velmi podobné v tom, že si uvědomily možná mnohem více coby matky rizika Temelínu na životní prostředí, právě tedy z titulu mateřství. Právě tak, jako my jsme reagovaly mnohem citlivěji také jako matky.“ (PM34, Rozhovor s PM)

Jedna z respondentek uvádí, že budoucí členky organizace- matky měly potřebu *vzepřít se jako matky Ivice*. Tímto připodobněním přiřkla ženám vlastnosti jako jsou statečnost, odvaha, bojovnost, ochrana a péče. Dále respondentky uvedly, že ženy-matky mají schopnost vnášet nové pohledy na věci a více si všímají dětí. Kompetentnost žen-matek vidí respondentky v zaměření na výsledek z důvodu časové vytiženosti.

„Tehdy jsem zjistila, že ženy chtějí vidět výsledek, protože kdyby doma o všem hodiny mluvily, tak jim děti umřou hlady.“ (AG36, Rozhovor s AG)

Pocit důležitosti mateřství v kompetentnosti řešit problematiku životního prostředí vložily členky i do názvů dvou organizací: „matky“ v názvu organizací vyjadřují nejen onu zodpovědnost za děti a životní prostředí jako takové, ale i snahu předat životní prostředí v dobrém stavu dalším generacím a původně čistě ženské osazení organizací.

„To sdružení (...) původně vzniklo jako ženská organizace a tím názvem jsme chtěly vyjádřit zodpovědnost za budoucí generace- že tu nejsme jen my na chvíli, ale i naše děti a že jim to životní prostředí chceme předat v alespoň relativně dobrém stavu a proto ten název (...).“ (JM15, Rozhovor s JM)

V této subkategorii se objevuje jeden zajímavý moment reflexe postavení ženy-matky. Respondentka staví ženu-matku a i její dítě do pozice obětí: Žena je trpitelka- trpí nezdravým způsobem života, směřováním společnosti, nemocemi svých dětí, jaksí udržením funkčnosti rodiny po materiální i společenské stránce. Tuto zodpovědnost cítí jako nedobrovolnou, jako vynucenou (je to jen na ní). Z tohoto pocitu pak vyvstává potřeba veřejné angažovanosti.

V kontrastu s tímto ženským údělem stojí, v očích respondentky, nezodpovědní muži a jejich *hrátky*, kterými má respondentka na mysli boje o moc a peníze. Muže vnímá sice jako úspěšné ve finančních ziscích, ale přenechávající zodpovědnost za rodiny ženám.

„(...), protože ty ženy vychovávají děti, ty ženy trpí, když jsou děti z poloviny alergické, že ten dopad toho nezdravého způsobu života, to, kam se ta společnost ubírá, tak na to hlavně doplácí ženy, protože ty to nesou, ty

musí tu generaci přenést přes ty mužské hrátky. (...) Nevědí kam dřív skočit, aby sebe uživily, aby ty rodiny utáhly, protože, při vší úctě k těm bohatým, výdělečným mužům, ty ženy to musí přes ty krize ...je to jejich zodpovědnost."(AG5, Rozhovor s AG)

2. Změna generační přístupu: Jedna z respondentek míní, že pozornost vůči životnímu prostředí a péče o děti není výhradní schopností žen. K tomuto názoru došla po zkušenosti se spoluprací s výhradně mužskou ekologickou organizací. Došla k tomu, že se setřelo mužské a ženské hledisko v otázkách péče o potomky a životního prostředí, a že ženy a muži mají v těchto otázkách identické obavy a potřeby. Zajímavé je, že tyto muže připodobňuje k matkám, což podle mého znamená toto: podle respondentky mají ženy a muži v generaci mladých lidí stejný přístup k péči o děti a životní prostředí, ale respondentka tyto zájmy a způsob přístupu k nim stále tradičně přiřazuje k ženám-matkám. Vychází evidentně z mnohem starší zkušenosti- z počátku činnosti organizace, kdy na tyto oblasti zájmu byly zaměřené na ženy, sama k tomu dodává, že v generaci svých vrstevníků by podobná odezva ze strany mužů nebyla.

„A u těch kluků to zaujetí pro životní prostředí a estetické kvality města... prostě jsme si uvědomily, že mají stejné obavy a stejné potřeby jako my. Tam se setřelo to ženské a mužské hledisko a myslím si, že tam hraje obrovskou roli i generační přístup. U našich vrstevníků bychom určitě takovou odezvu nenašly (...).“ (PM35, Rozhovor s PM)

3. 3. 4. Genderově diferencovaná reakce veřejnosti

Tuto kategorii tvoří popis reakce široké laické veřejnosti, ať už laické, či odborné, a médií, které mají evidentně generové zabarvení. Veřejnost reaguje na organizace na základě jejich názvů a z pravidla ženského složení. Podrobný popis tohoto poznatku rozdělím do dvou větších částí- z nichž jedna se bude věnovat reakci široké laické veřejnosti a druhá odborné veřejnosti a médií; a jedné subkategorie věnující se reflexi názvu respondentkami i veřejností očima respondentek.

a) Reakce široké laické veřejnosti: Respondentky se shodují v tom, že reakce laické široké veřejnosti byla a stále je negativní. Veřejnost jim

přířkla radikální povahu, která, podle mínění respondentky, je stále platná. Dále podle respondentek, byla veřejností zpochybněna odbornost organizace, tedy kompetentnost k vykonávané činnosti vůbec, a to i přes to, že organizace má odborné zázemí. Na základě údajné neobornosti, byly respondentky odkázány *k plotně*, do domácnosti. Tím byl, podle mého, vznesen veřejností požadavek odchodu z veřejné angažované činnosti. Navíc respondentky uvádějí, že se setkávaly stále setkávají *s mužským výsměchem*, což je jednoznačně negativní akt. Co tímto výsměchem mínění konkrétně se z jejich výpovědí nepodařilo blíže zjistit. Nicméně, v těchto útocích je patrné tradiční myšlení: ženám je přiřknuta neobornost a jsou odkázány do domácnosti, do soukromé sféry. Navíc respondentky konkrétně jmenovaly toho, kdo vůči nim negativně vystupuje- muže. Jako další negativní akty vůči organizacím jmenují respondentky nenávistné anonymní maily.

„Oni si myslí, že mluvíme do věcí, kterým nerozumíme. A myslí si, když to tak řeknu, že máme se vrátit k plotně a nekecat do věcí, kterým nerozumíme.“

(JM8, Rozhovor s JM)

„Takže ze začátku byl postoj veřejnosti velmi negativní a jak se mění postoj veřejnosti k občanským iniciativám, tak se mění i obecný postroj vůči nám, ale stále se ještě někdy sekáváme s takovým tím mužským výsměchem.“

(PM25, Rozhovor s PM)

Konkrétněji jedna z respondentek uvádí setkání, které odráží negativní představu o členkách organizací a přehodnocení názoru na ně: respondentka se měla setkat s mladými studenty, kteří byly překvapeni její „normálností“, protože před setkáním měly představu, jak se sama respondentka domnívá, radikální a hysterické matky. I v tomto vidím jakousi stereotypní představu ženy, angažovaného muže-otce by si, podle mého názoru, takto nikdo nepředstavil.

„No, je hrozně zajímavé, jak na nás reagují ve školách. (...) Pro mě to bylo obrovské překvapení, protože ta reakce byla vesměs pozitivní. Velice často se mi stávalo, že jsem přišla na školu a oni mi řekli- vy jste z těch Jihočeských matek? Ale vy vypadáte úplně normálně. Takže si zřejmě představovali

nějakou šílenou matku, která tam přijde s transparentem." (JM11, Rozhovor s JM)

Nejen ze strany studentů došlo k výraznému posunu ve vnímání členek organizace k výrazně lepšímu. Došlo k tomu i ze strany široké laické veřejnosti, která se na organizaci obrátila s prosbou o pomoc řešení problémů týkajících se záležitostí, které spadají do předmětu zájmu organizace. Mezi tuto veřejnost spadají především skupiny občanů, ale i některé malé obce. Důležité je, že ke změně názoru na členky organizace došlo po přímém osobním setkání při diskuzi a nebo při spolupráci.

I další respondentka uvádí, že vztah veřejnosti k organizaci, kterou zastupuje se změnil k lepšímu- z výsměšného k serióznímu. To interpretuji tak, že organizace již není znevažována a je respektována. Tento posun dává respondentka do souvislosti se změnou vnímání občanských iniciativ a postojem k nim.

„Takže ze začátku byl postoj veřejnosti velmi negativní a jak se mění postoj veřejnosti k občanským iniciativám, tak se mění i obecný postroj vůči nám, ale stále se ještě někdy sekáváme s takovým tím mužským výsměchem.“ (PM25, Rozhovor s PM)

Překvapivě respondentky jako domnělý důvod negativní reakce široké laické veřejnosti neuvádějí nic, co by souviselo s ženstvím. Důvod takovéto reakce vidí v narušování určité nálady společnosti. Podle jejich názoru, narušují *klídek*, tedy stav, kdy se lidé nechtějí zamýšlet na konfliktními záležitostmi, jakými ekologické otázky bezpochyby jsou. Ony je otevřením a veřejným řešením těchto otázek nutí zamyslet se a vyjadřovat. Respondentky si myslí, že takto lidem podsouvají problematiku, o které by jinak nepřemýšleli, nevěděli a neřešili ji.

„A pak si myslím, že lidem vadíme, protože jim něco podsouváme o čem moc nepřemýšlí, nutíme je nad něčím se zamyslet a oni chtějí mít ten svůj klídek a my jakoby ten klídek narušujeme.“ (JM9, Rozhovor s JM)

b) Reakce odborné veřejnosti a médií: U médií lze sledovat podobný vývoj přístupu k organizacím jako u široké laické veřejnosti.

Respondentky uvádějí, že na ně média *koukala skrz prsty*, což bylo respondentkami dáno podezřením z neodbornosti a „nenormálnosti“. Ovšem toto se změnilo především díky aktivní medializaci a tudíž intenzivní spolupráci organizace. Vidíme tu stejný moment zbourání stejného předsudku vůči organizaci- tedy neodbornosti a „nenormálnosti“ při osobním styku a spolupráci.

„Oni zjistili, stejně jako na školách, že nejsme nějakí šílenci. (...) A dokonce když se něco děje, tak už nám volají sami, zda bychom jim k tomu poskytlí nějaké vyjádření, stanovisko.“ (JM13, Rozhovor s JM)

„A hlavně oni zjistili, že věci, které tvrdíme, jsou pravdivé a nejsou to nějaké nesmysly.“ (JM14, Rozhovor s JM)

Jedna z respondentek uvedla domněnku, že právě média jsou strůjci obrazu militantních feministek a mužů s negativním vztahem k ženám. Tuto svou domněnku blíže nerozvinula.

Jedna z respondentek popisuje zajímavý moment, kdy jako zástupkyně ženské organizace zaměřené na problematiku životního prostředí spolupracovala s ekologickými a ženskými organizacemi. Dle její zkušenosti se ekologové staví odmítavě k feministkám a ženské organizace k ekoložkám. Zmiňuje se o aroganci ze strany žen jak v ekologických, tak v ženských organizacích. Podle názoru respondentky tomu tak bylo proti, že se otevřeně hlásila k feminismu. Zajímavé tedy na tom je, že arogance pocházela právě ze strany žen.

„Ale já vím, že jsem mezi ekology narážela na feminismus a v ženských organizacích jsem narážela (...) na takou tu aroganci (...) I ženy, které pracovaly v ekologickém hnutí na mě koukaly skrz prsty, protože....víte, oni to všichni vykládají tak, že je to proti chlapům.“ (AG27, Rozhovor s AG)

1. Reflexe názvu: Jak již bylo uvedeno výše, název ve vnímání organizace veřejností hraje svou roli. Ve výpovědích týkajících se názvu se nachází rozpory. Samotné členky považují název za velmi důležitý, protože právě do názvu vložily svou stěžejní myšlenku- zodpovědnost za budoucí generace a stav životního prostředí, která se skrývá za

pojmenováním „matky“. Respondentky uvedly, že o svém názvu pochybovaly, protože pocítily, že je veřejností vnímám negativně, protože připomíná komunistické svazy žen a evokuje feminismus, který je širokou laickou veřejností hodnocen negativně. Další negace vyšla ze strany žen-matek z Jižních Čech. Právě tyto ženy se ohradily proti názvu, protože ten pojmenovává určitou skupinu obyvatelstva, jejíž názor ale nereprezentuje. Organizace se tedy označila identitě „matky“, ale nezastupují ty, které touto identitou jmenují.

Na druhé straně ale tvrdí, že veřejnost název nereflektuje, ale reflektují činnost sdružení. K tomuto, opačnému, názoru došly po diskuzích se členy-muži, kteří se, podle jejich slov, neměli potřebu s tímto názvem konfrontovat či identifikovat, ale zajímali se o myšlenkovou náplň činnosti organizace. Z toho vyvozují závěr, že členky a členové organizace nepovažují svůj identitní název za podstatný, ale to nemění nic na tom, že vnější okolí tento identitní název za podstatný považuje.

„(...) tak jsme tu nedávno ale měly ohlasy, kdy nám psaly ženy, že ony jsou také jihočeské matky a mají jiné názory, než my. A byly strašně dotčené tím, že ony jsou také jihočeské matky. Čím jménem tedy hovoříme, jejich prý tedy ne. Ony to berou tak, že když jsme Jihočeské matky, tak že mluvíme za všechny jihočeské matky a ony si přitom myslí něco jiného.“ (JM40, Rozhovor s JM)

3. 3. 5. Vnímání genderových rozdílů

Tuto kategorii jsem nazvala Vnímání generových rozdílů, protože jejím obsahem je vystihnout představ o mužích a ženách v myšlení zpovídaných respondentek. Za velmi důležité považují poznatky týkající se toho, co respondentky považují za „ženské“ a co za „mužské“, protože právě toto bude jedním z důležitých ukazatelů pro potvrzení úplné nebo alespoň částečné shody s některým z proudů ekofeminismu, které jsem uvedla ve své práci (viz. 2. 3. C. 1.). Samotnou kategorii jsem rozdělila do dvou subkategorií:

1. Obecné představy (vlastnosti a stereotypy): Respondentky mají značně stereotypní představy o vlastnostech, schopnostech a

společenských úlohách žen a mužů. Muže a ženy považují za takřka protikladné. V jejich výpovědích se objevuje znevažování těch prvků, které přiřkly ženám.

Před samotným výčtem „ženských“ a „mužských“ charakteristik je důležité podotknout, že respondentky rozlišují *mužská a ženská hlediska, mužský a ženský způsob vnímání světa, mužské a ženské přístupy, mužský protipól, ženské životní zkušenosti*. Už z těchto výrazů je patrné stereotypní vnímání mužů a žen, jako osob, které na základě příslušnosti k určitému pohlaví budou charakterově protichůdné a tradiční.

Charakteristiky, které respondentky přiřkly ženám jsou: větší všímavost obecně a větší všímavost vůči dětem konkrétně, schopnost vykonávat více činností najednou, schopnost vnášet nové pohledy na věci, hašteřivost, kompetence k řešení otázek životního prostředí vyplývající z biologické podstaty žen, empatii, citlivost/emotivnost, netechničnost, opatrnost, odpovědnost, problémy s identitou, větší manipulovatelnost, podobnost s přírodou, zodpovědnost, potřeba označovat jevy, přizpůsobivost, zaměření na každodennost a hmatatelné, masovost, časová zaneprázdněnost.

Charakteristiky, které respondentky přiřkly mužům: rozumovost/racionalita, věcnost, techničnost, profesionalita, menší citlivost, sklon k adrenalinovým činnostem, faktičnost, finanční zajištění, vedení, elitářství, důslednost.

Respondetky popisují odlišnosti žen a mužů, ale samy toto stereotypní představy nenabourávají, naopak je zachovávají a žádají pro ně rovnost. Dá se tvrdit, že na tomto stereotypu staví svou kompetenci ve své činnosti.

„Myslím si , že ženy mohou vnést nějaké nové pohledy na věci a třeba větší všímavost vůči dětem, což jim je vlastní.“ (PM42, Rozhovor s PM)

Zajímavé je, že vyskytne-li se u mužů některá z charakteristik, které respondentky přiřkly ženám, nezmění respondentky své stereotypní rozdělení společenských úloh žen a mužů. Muže označí tak, jak by ve stejné úloze pojmenovaly ženu.

„Třeba ti kolegové z Oživení jsou mnohem více jako matky- třeba mi pořád vodí ukázat svoje děti a často je tam i kočár, že prostě přijdou do práce s kočárem. “ (PM43, Rozhovor s PM)

Ve výpovědích respondentek se objevuje znevažování, které náleží charakteristikám přiřknutým ženám. Ženské vlastnosti považují za nezvladatelné, vytvoření ženského týmu považují za projev dobré vůle a ženskou aktivitu považují jaksi za méněcennou. Emoce, považují za něco velmi nízkého. Mužům, kteří se zhostí činnosti, kterou ony tradičně přiřkly ženám – péče o potomka- nazvou *zbabštilými*, čímž, podle mého názoru, znehodnotí pozici pečovatelky. Navíc pak pochybují o jejich normálnosti.

„Nejdříve jsem se ofrňovala- proč zrovna se ženskýma, ale pak jsme se daly dohromady a vznikly Pražské matky.“ (PM30, Rozhovor s PM)

„A myslím si, že nás to obohatilo, protože jsme měly takovou tu ženskou vlastnost, že jsme se všímaly všeho a dělaly jsme strašnou spoustu věcí najednou, což bylo k neuřízení a byly jsme trochu hašteřivé. A od těch kluků jsme se naučily profesionálnějšímu a racionálnějšímu přístupu k věcem.“ (PM36, Rozhovor s PM)

„Třeba ti kolegové z Oživení jsou mnohem více jako matky (...). No až jsem si říkala, kam až to půjde, jestli to není na škodu těch mužských, jestli nezbabští.“ (PM43, Rozhovor PM)

Respondentka odlišuje dále i vlastnosti životů žen a mužů. Život ženy, je podle ní, rozmanitý/diverzitní, pestrý a spojený s biologií těla – právě ta pak podle ní určuje rozmanitost „ženského“ života. Život ženy má podle ní mnoho etap, podob a nese v sobě tvořivost a permanentní improvizaci. Proti těmto kvalitám „ženského“ života staví kvality života „mužského“. Ten je podle ní nudný, jednosměrný a chudý na podněty. Tuto svou představu promítla do metafory mrtvé řeky v betonovém korytě – život muže, a živého potůčku – život ženy. Respondentka podotkla, že patriarchální kultura se pokouší ženám vnutit „mužský“ život.

„Já si uvědomuji, jak je život ženy neskutečně pestrý a je určený biologickými hodinami- jak mi dorůstáme, menstruueme, hledáme si partnera, abychom mohly mít dítě a nebo se rozhodujeme, zda-li ho nechceme. (...) pak to dítě vychováváme a pak dítě vyletí a teď co zase s tím životem a nastává jiná

etapa. Ten ženský život je tak tvořivý, má tolik podob. Proti tomu je život chlapa nuda- vyroste, vystuduje nějakou školu a jede v nějaké té řece s betonovými mantinely. A i když už něco dělají, tak pak dosáhnou nějaké špičkové úrovně. To je to, co je nám ženám vytýkáno, ale oni jedou jen v tom jednom korytě. Oni ve svém životě nemají tu diverzitu a permanentní improvizaci a to nás daleko více směřuje do té přírody a mnohem více nás usměřňuje biologie. V kultuře žijeme, ale jsme daleko více ovlivněné přírodou, třeba cyklem měsíce. A když si uvědomíme, že se nás tou patriarchální kulturou snaží dostat do betonového koryta..." (AG43, Rozhovor s AG)

2. Konkrétní zkušenosti (práce v organizaci): Odlišnosti ve vnímání mužů a žen lze nalézt v výpovědích týkajících se přímo v činnosti organizací.

Jako první zkušenost z pracovního prostředí uvedu respondentku, která byla v nadřazené pracovní pozici. Její podřízení byli muži. Respondentka uvádí, popisuje muže jako neschopné domluvy, neschopné realizace svých nápadů. Zdůraznila, že muži chtěli být za svou činnost finančně odměněni. Ze strany mužů cítila, že ji staví do pracovní pozice s náplní podpůrných činností, sama sebe připodobnila k ženě v domácnosti. Respondentka tvrdí, že měla ze své nadřazené pozice potřebu se podřízeným mužům ospravedlňovat a vyslovila názor, že žena mužům v řídicí pozici vadí.

„Moje první konflikty byly takové, že jsem v radě měla sedm chlapů a těch sedm chlapů se nedokázalo domluvit. To bylo sedm kolejí, které se nikde neprotínaly (...) a já jako výkonná ředitelka měla shánět peníze pro sebe, pro lidi, na projekty. Jeden člověk by měl naplňovat sedm různých nápadů. Tam jsem zjistila, že tudy cesta nevede, protože společnost je zasekaná, komplikovaná, protože ji vedou chlapi a my se jim přizpůsobujeme. Že oni jsou hlavy a my jsme tím krkem, který se ale točí podle toho, kam ta hlava chce.“ (AG32, Rozhovor s AG)

„Tam jsem, viděla, že ti chlapi na mě mají požadavky, abych ty nápady zrealizovala- já musím najít peníze, já musím najít lidi a administrovat to. Prostě, já bych to měla jako ženská v domácnosti- všechno oddřít a oni by jenom chrlili nápady a ještě mi nadávali, když to nestihnu. Bylo to naprosto neadekvátní možností.“ (AG33, Rozhovor s AG)

Proti této zkušenosti staví respondentka pracovní zkušenost se ženami. Ženy, podle její výpovědi, nežádají za svou činnost finanční ohodnocení. Ziskem, podle respondentky, pro ně je činnost samotná, dalším odlišením je zaměření na bezprostřední viditelný výsledek.

„Tehdy jsem zjistila, že ženy chtějí vidět výsledek, protože kdyby doma o všem hodiny mluvily, tak jim děti umřou hlady.“ (AG36, Rozhovor s AG)
„Život mě naučil, jak se ženami úplně jinak pracuje (...).“ (AG35, Rozhovor s AG)

V souvislosti se ženami uvedla respondentka důležitost vizí. Zdůraznila, že je důležité, aby žena věděla co chce. Ženu bez vizí připodobnila k módní přehlídce. Zajímavé je, že tento, podle ní, důležitý fakt nezdůraznila u mužů.

„Když nebude mít své vlastní vize, tak opravdu bude jen dělat módní přehlídku. Je opravdu potřeba vědět co chci.“ (AG37, Rozhovor s AG)

Stereotypní zakořeněné představy vedou k nerespektování žen ve veřejné pozici, která je stereotypně přisuzována mužům. Respondentky uvádějí, že racionální argumenty, které překládaly nebyly při jednání s muži brány vážně. Respondentky použily asertivní argumenty, které byly vynuceny situací. Ony samy se v této pozici necítí přirozeně.

„Jak jsem říkala o tom feminismu, oni do toho emoce patří (...) i když používáme racionální argumenty, tak nás neberou vážně. Tak jsme nakonec přistoupily k asertivním argumentům a říkáme- my to tady prostě nechceme!“ (JM33, Rozhovor s JM)

3. 4. Celková interpretace získaných poznatků a nástin výsledné zakotvené teorie (pokus o selektivní kódování)

V myšlení respondentek nacházím prvky, které se shodují s některými ekofeministickými pojmy a ekofeministickými proudy:

Respondentky se shodují s *esencialismem* v tom smyslu, že určují vlastnosti, které zakládají „ženské“ a především „jinakost „ženského“. Toto jimi určené „ženské“ prohlašují za přirozené a tím se ukotvují v *metafyzice rodových charakterů*, tj. v tom, co je považováno za typicky ženské a typicky mužské.

Ve výčtu „ženských“ a „mužských“ vlastností rozdělují respondentky tyto vlastnosti na vzájemně se vylučující odlišné kategorie. Např. „mužskému“ přisuzují racionalitu a „ženskému“ emocionalitu. Pro takovéto charaktery žádají rovnost, což znamená, že vnímají jejich hierarchické uspořádání, v němž ono „mužské“ je ceněno lépe než ono „ženské“. Tyto prvky v myšlení respondentek se shodují s tím, co je chápáno pod pojmem *dichotomie*.

Tím, že respondentky žádají rovnost pro to, co je podle nich „ženské“ a co „mužské“, se staví proti *dualismu*, který staví „mužské“ nad „ženské“.

Nyní se pokusím nalézt spojitosti mezi představami a názory respondentek s obsahy jednotlivých feministických a/nebo ekofeministických proudů, které jsem jmenovala ve své práci. Všechny zpovídané reprezentantky organizací se shodují v *myšlence spojení či blízkosti ženy a přírody*. Tato myšlenka, podle Kiczkové (1998), tvoří základní myšlenkovou platformu ekofeministické filosofie. Tuto blízkost vnímají skrze mateřství a svou „ženskou“ jinakost. Ve výpovědi jedné z respondentek se objevují oba body „ekofeministické“ blízkosti ženy a přírody – v *analogii* činnosti ženského těla a přírody (uvádí např. souvislost s měsícem) a ve *vnitřní souvislosti* přístupu k oběma ze strany patriarchy.

Respondentky se shodují s *radikálním ekofeminismem* v tom směru, že tematizují rozdílnosti mezi ženami a muži. Ona jinakost ženského v tomto směru vychází z biologické danosti či difference – konkrétně z mateřství či sociální role ženy – matky.

S dalším ekofeministickým proudem – *kulturním feminismem* se respondentky shodují v definování ženy prostřednictvím její „ženské povahy“. Ženám respondentky přiřkly zvláštní vlastnosti – schopnost vcítit se, emocionalitu, starostlivost. Prostřednictvím těchto „ženských“ vlastností se vymezují vůči „mužskému“.

Jedna z respondentek se shoduje s definičním prvkem *přírodního či kulturního ekofeminismu*: ženy mají větší schopnost vidět skutečnost, která je, podle respondentky, dána mateřstvím a péčí o děti. Respondentka pak hovoří o zaměření na každodennost, která je daná péčí o děti.

Respondentka se také shoduje s *transformativně – socialistickým ekofeminismem* a to v tom smyslu, že i ona zdůrazňuje diverzitu ženské zkušenosti a především života, a zaměření ženy na každodennost.

Lze tvrdit, že v myšlení všech respondentek se nacházejí prvky shodné se základní ekofeministickou myšlenkou – *spojení ženy a přírody*. V myšlení všech respondentek se objevují prvky *esencialistické, dichotomické a antidualistické*. Všechny respondentky se shodují se dvěma ekofeministickými proudy – *radikálním ekofeminismem* a *kulturním feminismem*. A jedna z nich se pak shoduje s dalšími dvěma proudy – *přírodním či kulturním ekofeminismem* a *transformativně – socialistickým ekofeminismem*.

Z vnějšku lze tvrdit, že všechny zkoumané organizace mají ekofeministické znaky. Pouze jedna z organizací se sama k ekofeminismu hlásí, ale nelze ji zařadit do jednoho ekofeministického proudu – shoduje se s několika z nich. Ze zbylých dvou se jedna od ekofeminismu distancuje a druhá se s ním identifikovala až na základě mé otázky a potřeby

respondentek odpovědět mi na otázku týkající se zařazení do nějakého širšího myšlenkového rámce.

Výpovědi všech tří respondentek jsem analyzovala jako celek, ale je velmi obtížné najít jedinou centrální kategorii. Pokud bych vycházela z převažujících dojmů, tak by přibližná centrální kategorie byla **Feminismus bez feminismu**. Tato kategorie by vystihla skutečnost, že v myšlení respondentek se sice vyskytují feministické prvky, ale ony samy nemají potřebu se jako feministky označit a vůbec se feminismem zabývat. Aniž by se respondentky s feminismem identifikovaly, problematizují feministické otázky. Stěžejním zjištěním této centrální kategorie by bylo, že přes svou laxnost k přijetí či nepřijetí feminismu, jsou si respondentky vědomy, že jsou feministky. Tato kategorie je však ve stádiu úvah a nedaly by se do ní zahrnout všechny tři zkoumané organizace. Tato kategorie je otevřenou možností selektivního kódování.

4. Závěry

Jako cíl mé práce jsem si vytyčila zjistit, zda v České republice je ekofeministická organizace. Dvě hnutí, která jsem si vybrala byla označena vnějšími pozorovateli z řad odborné veřejnosti jako ekofeministická, ale nikdo se dosud nezabýval, zda skutečně jsou ekofeministická na základě svých myšlenek či přímo identifikací. Třetí organizace, která se s tímto myšlenkovým proudem identifikuje nebyla takto zaznamenána. Tato práce tedy ukázala stav ekofeministického hnutí v České republice na základní úrovni. K vlastnímu výzkumu jsem použila zakotvenou teorii a metodu kódování. Analýzu jsem ukončila na úrovni axiálního kódování s nástinem možné centrální kategorie na úrovni kódování selektivního. Domnívám se, že díky této metodě bylo možné odhalit jemné nuance v myšlení respondentek, které byly potřebné právě k určení částečné či úplné shody s některých z ekofeministických proudů, které jsem ve své práci uvedla.

Prostřednictvím analýzy rozhovorů se mi podařilo vytvořit pět kategorie na úrovni axiálního kódování: 1. Nedobrovolný feminismus – tato kategorie popisuje zařazení se či naopak nezařazení se pod označení feministky a důvody pro toto. Součástí této kategorie je přístup k ekofeminismu. Jak se ukázalo, respondentky mají své osobní představy o pojmu feminismus a jeho obsahu. V rámci tohoto osobního pojetí s feminismem ztotožňují buď celou organizaci a nebo jen samy sebe. Zajímavé je, že do jisté míry podobně přistupovaly i k ekofeminismu s tím rozdílem, že na základě své osobní představy o něm se s ním neidentifikují. Jedna z respondentek feminismus zásadně odmítla a ztotožnila sebe i reprezentující organizaci s ekofeminismem. Zajímavé je, že respondentky, ačkoliv projevují genderovou senzitivitu, nechtějí se jednoznačně zařazovat do určitého proudu a pod určité označení, v čemž si zachovávají svobodu. 2. Interakčně se proměňující vztah k feminismu – v této kategorii je zajímavé to, jak respondentky odhalují proměny ve svém vnímání feminismu a to od naprostého odmítání k přijetí. Myslím si, že důležité jsou i jejich domněnky o vnímání feministek veřejností.

Ačkoliv ony samy s výrazně posunuly v pozitivnímu vnímání, veřejnost se stále nachází na stejném myšlenkovém bodě – negaci. 3. Gendrově diferencovaná zodpovědnost – tato kategorie je důležitá pro pochopení váhy mateřství nejen v myšlení, ale i činnosti respondentek. Velmi důležitým momentem je odhalení motivací a kompetencí k činnosti právě skrze mateřství jako jedinečné životní zkušenosti. Důležitou roli v tomto zjištění hraje péče o budoucí generace a až následně životní prostředí. Zajímavými momenty jsou: postavení žen do role trpitelek, ze které vzniká potřeba veřejné angažovanosti; a domněnka o generační změně v přístupu k péči o potomky a životní prostředí, kdy muži mají stejnou zodpovědnost jako ženy a respondentka je na základě tohoto stereotypně připodobňuje k matkám. 4. Genderově diferencovaná reakce veřejnosti – respondentky se nutně střetávají s reakcí veřejnosti a popisují vývoj jejich vzájemných vztahů. U široké laické veřejnosti je reakce na ženské aktivity stále negativní, s výjimkou mladých lidí. Tento negativní postoj lze vztáhnout i na jiné ženské a ekologické aktivity. zajímavé je sledovat vývoj přístupu médií a veřejnosti, která se na organizace obrátila s prosbou o pomoc. Důležitým zjištěním je fakt, že momentem změny názoru se ukázalo až osobní setkání a jednání. 5. Vnímání generových rozdílů – zjištění z této kategorie považuji za nejnositelnější pro ukázání, byť velmi jemných, souvislostí s ekofeministickým myšlenkovým proudem. Respondentky přikládají tradiční charakteristiky tomu, co je „ženské“ a co „mužské“. Důležité je, že respondenty tyto představy nenabourávají, nestaví se proti nim. Nýbrž je zachovávají a žádají zrovnoprávnění „ženského“ s „mužským“.

V analýze jsem se pokusila také možnost selektivního kódování v podobě kategorie Feminismus bez feminismu, která by mohla představovat kategorii centrální. tato kategorie je ve stádiu úvah a nemohu ji použít, protože se pod ní nedají zahrnout všechny zkoumané organizace. Požít jí by bylo vědecky nekorektní.

Prostřednictvím kódování na axiální úrovni se podařilo vyabstrahovat pět kategorií, které vystihují charakter české ekofeministické scény. Podle

získaných poznatků se zkoumané organizace mohou označit zvenčí jako ekofeministické, navzdory tomu, že subjektivní označení akterek není jednoznačné. K tomuto zjištění jsem došla na komparaci obsahů jednotlivých ekofeministických proudů, které jsem ve své práci uvedla a obsahů jednotlivých vyabstrahovaných kategorií. Představy a názory respondentky se shodují se základní ekofeministickou myšlenkou spojení ženy a přírody, dále se shodují s obsahy pojmů *esencialismus a dichotomie* a jejich myšlení je *antidualistické*. Všechny respondentky se shodují se dvěma ekofeministickými proudy- *radikálním ekofeminismem a kulturním feminismem* a jedna z nich s dalšími proudy - *přírodním či kulturním ekofeminismem a transformativně - socialistickým ekofeminismem*.

Myslím si, že k jemnější a hlubší analýze tohoto tématu bylo zapotřebí uskutečnit další dotazování. Pak by bylo možné i určit centrální kategorii na úrovni selektivního dotazování. Fakt, že analýza nebyla takto provedena vnímám jako nedostatek své práce.

Na druhou stranu byl pořízen zajímavý materiál, ze kterého bylo možné nejen elementárně určit zda existuje v České Republice ekofeministické hnutí, ale i v jaké podobě a které tři konkrétní organizace se do jeho myšlenkového rámce dají zařadit.

Literatura a prameny:

Alty a soprány (kapesní atlas ženských iniciativ) 1994, Petrová, H. [et al.]. Praha : Gender Studies Centre.

Barša, P., O. Císař 2004: *Levice v postrevoluční době. Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20.století*. Brno: CDK.

Bauman, Z. 1996: *Myslet sociologicky; netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Diani, M. 1992: „The Concept of Social Movement“. In: *The Sociological Review* 40/01, s. 1 – 23. Oxford: Blackwell Publishers for Keele University.

Dohnalová, M., K. Müller, J. Malina (Edt. by) 2003: *Občanská společnost: minulost-současnost-budoucnost*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, CERM, Masarykova Universita v Brně, NAUMA.

Dražilová, D. 2004: „Ekofeminismus, gender a enviromentalismus“. In: Decarli Valdřová, J. [et al.], *ABC feminismu*, s. 215 - 225. Brno: Nesehnutí.

Encyclopedia of Feminist Theories, 2000, Code, L. (Edt. by). Oxon: Routledge.

Havelková, H. 2004: První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: Decarli Valdřová, J. [et al.], *ABC feminismu*, s. 169 - 183. Brno: Nesehnutí.

Chaloupková, J. 2002: *České ženské hnutí po roce 1989: čtyři případové studie ženských organizací*. Bakalářská práce, Praha: FHS UK v Praze.

Keller, J. 1997: *Sociologie byrokracie a organizace*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Kiczková, Z. 1998: *Príroda: vzor žena!? Hľadanie alternatív v ekofeminizme*. Bratislava: Záujmové združenie žien Aspekt.

Kohák, E. 1998: *Zelená svatozář. Kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Slon.

Kohlová, M. 1999: *Co je to být „zelený“? - Nejen o kolektivní identitě ekologického hnutí v ČR*. Bakalářská práce, Praha: FSV UK v Praze.

Kolářová, M. 2004: *Antikapitalistické hnutí: gender a feminismus*. Praha: FSV UK v Praze.

Marada, R. 2003: *Kultura protestu a politizace každodennosti*. Brno: CDK.

Marada, R. 2000: „Nové třídy, nová hnutí; politické občanství nových středních tříd“. *Sborník prací Fakulty sociálních studií Brněnské university Sociální studia 5*, s. 187 - 205. Brno: Masarykova Universita v Brně.

Putman Tong, R. 1995: *Feminist Thought (A More Comprehensive Introduction)*. London: Westview Press.

Renzetti, C. M., D. J. Curran 2003: *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.

Sborník ze semináře 20 let od havárie v Černobylu - fakta a souvislosti 2006, Sdružení Jihočeské matky. České Budějovice: Sdružení Jihočeské matky.

Sokolová, V. 2004: „Současné trendy feministického myšlení“. In: Decarli Valdrová, J. [et al.], *ABC feminizmu*, s. 199 - 213. Brno: Nesehnutí.

Velký sociologický slovník 1996, Kol. autorů. Praha: Karolinum.

Znebejánek, F. 1997: *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Prameny:

Rozhovor s Pražskými matkami

Rozhovor s Jihočeskými matkami

Rozhovor s Agenturou GAIA

Stanovy Pražských matek

Stanovy Sdružení Jihočeské matky

Stanovy Agentury GAIA

Výroční zpráva Agentury GAIA za rok 2002. Praha: Agentura GAIA.

Výroční zprávy Pražských matek za rok 2001, 2004 a 2005. Praha: Pražské matky.

www.feminismus.cz/organizace.shtml

www.pmatky.ecn.cz

www.jihoceskematky.cz

www.gaia.ecn.cz

Přílohy:

Příloha č. 1

Tematické okruhy strukturovaného rozhovoru:

1. Základní představení organizace

- Cíle a náplň činnosti
- Na koho se organizace obrací? Koho chtějí oslovit?
- Jak své cíle prosazují?
- Provozní zázemí organizace (členská základna, organizační struktura, jak je zajišťována činnost organizace)

2. Hodnocení činnosti

- Úspěchy organizace a bariéry, se kterými se setkávají
- Zkušenosti s médii
- Hodnocení postojů veřejnosti
- Hodnocení postojů státních institucí

3. Vznik a aspekt vývoje organizace

- Jak organizace vznikla?
- Jaké byly jejich představy o činnosti na začátku a jak se vyvíjely?
- Změnily se nějakým způsobem jejich cíle?

4. Vztahy s jinými ženskými organizacemi

- Existují podobně zaměřené organizace?
- Čím se navzájem liší?
- Spolupracují s nimi? Jakou má tato spolupráce podobu a jak ji hodnotí?
- Jsou členem nějakého zastřešujícího sdružení?
- Spolupracují se zahraničními organizacemi?

5. Sebereflexe

- Považují se za ženskou organizaci?
- Proč mají v názvu „matky“/ „Gaia“ ?
- Mohou být členy muži?
- Jaký mají vztah k feminizmu? K jakému feminizmu? Co termínem feminismus rozumí?
- Jaký mají vztah k ekofeminizmu? Co termínem ekofeminismus rozumí?
- Vnímají se jako součást širšího hnutí?
- Jste okolím nazývány ekofeministkami? A proč?

Příloha č. 2.

Vybrané promluvy použité v bakalářské práci

Promluvy vybrané z rozhovoru s respondentkou z Pražských matek:

PM1 Cílem naší organizace občanského sdružení Pražských matek je zlepšení životního prostředí, zejména ve městech, pro rodiny s dětmi, jde nám také o odpovědný přístup občanů k životnímu prostředí - to jsou dvě hlavní náplně. Ze začátku, to znamená od přelomu roku 1988/1989, jsme se snažily o otevření informací o kvalitě stavu životního prostředí pro veřejnost.

PM2 V současné době se zabýváme jednou velmi důležitou složkou vlivu na životní prostředí, a to vlivem individuální automobilové dopravy na život ve městě. Takže nejdříve jsme se zajímaly o data nebo údaje životního prostředí, konkrétně nám v Praze šlo o to, aby byly zveřejněny údaje o znečištění ovzduší.

PM3 V současné době se zabýváme hlavně dopravou, protože vliv dopravy je obrovský, a ne jen na životní prostředí, ale vůbec na život v Praze. Také se neustále soustředíme na děti, a protože vznikla docela výrazná společenská poptávka po zvýšení bezpečnosti v dopravě, tak jsme přesedlaly z ovzduší na bezpečnost dopravy, kterou také považujeme za součást životního prostředí (...).

PM4 (...) za dlouhá léta bojů s Magistrátem jsem se dostaly do situace, kdy s nimi spolupracujeme, kdy nás začaly respektovat.

PM5 Oslovujeme především rodiny s menšími dětmi, oslovujeme školy, respektive využíváme zájmu škol a iniciativních rodičů, jejichž děti chodí do školy nebo do školky.

PM6 Ale v tom druhém plánu oslovujeme vlastně všechny Pražany, protože usilujeme o kvalitnější životní prostředí, příjemnější a zdravější životní styl pro děti, tak to ovlivní příznivě úplně každého Pražana od batolete po starce.

PM7 Naše akce bych rozdělila do několika kategorií: nejdříve jsou to projekty, při kterých skutečně od projektování až po mapování zlepšujeme

dopravní prostředí na cestách do škol. Přitom se snažíme občas svou aktivitu medializovat, svoláme tiskovou besedu a řekneme co děláme. Druhá aktivita je čistě mediální, snažíme se dělat i happeningy, které nám pomohou se zviditelněním v problému s dopravou ve městě - děláme třeba závody kočárků po chodnících, kterým jsou zablokované auty, a nebo i poměrně nebezpečné závody s kočáry přes nebezpečné křižovatky, a nebo také děláme výpravy do města, kde olepujeme samolepkami špatně zaparkovaná auta (...).

PM8 A ta třetí oblast je zase vyloženě mediální - jakmile se na nás někdo obrátí s nějakou stížností, která není řešena úřady, tak se snažíme k tomu tématu sehnat informace a uspořádat tiskovou besedu, a zjistily jsme, že je to jediná možnost, jak hnout s úřadem, kdy se staví mrtvým broukem, a i vydáváme své články. Ještě jsem zapoměla čtvrtou cestu - snažily jsem se, nebo snažíme se ovlivňovat legislativu, která se týká dopravy - zákon o provozu na pozemních komunikacích - tam musím říct, že pomocí spolupráce s poslanci, zejména Vladimírem Mlynářem, se podařilo prosadit paragraf, který je obvyklý všude v civilizované Evropě a ve světě - paragraf o přednosti pro chodce na přechodu - to chybělo naší legislativě. Také v dřívější době, kdy se utvářela legislativa, jsme spoustu zákonů, například zákon o ovzduší, připomínkovaly, a stály jsme třeba také u zrodu automatického emisního (...).

PM9 Já jsem ještě zapoměla na jednu činnost. My jsme vydávaly, a s tím jsme bohužel musely skončit, měsíčník Přes práh, a to odebíralo asi 400 stálých odběratelů. Trvalo to od roku 1989 asi do roku 2003 a pak jsme přestaly, protože jsme nezískaly grant.

PM10 Naše zázemí - v současné době jsme v situaci, kdy v našem sdružení pracují aktivně asi jen 4 lidé. Ti ostatní jsou sympatizanti, podporovatelé. Ty, kteří odebírali časopisy jsme považovaly za členy, tak jsme to měly stanovené. Tím, že oni odebírali ten časopis, tak to hnutí podporovali. A v současné době jsme v tomto minimálním pracovním nasazení, je to dáno tím, že se nám nepodařilo získat mladší generaci, aby nás vyměnila.

PM11 (...) spolupráce s nimi je vlastně vždycky k jednomu případu, takže se k nám vždycky někdo přidá.

PM12 Nám se to ještě nikdy nepodařilo, abychom se profesionalizovaly tak, abychom se tím zabývaly jako svým zaměstnáním, takže každá z nás má ještě nějaké své zaměstnání nebo kariéru.

PM13 A taková zvláštní věc, jak se ukázalo, tak Pražské matky, když jim odrostly děti, tak se vrátily do svých zaměstnání a kariér, a při našich vášnivých schůzích jsme se hádaly a dohadovaly, protože každá potřebovala být ředitelkou, takže se každá vrátila do svého zaměstnání a skutečně skoro každá je ředitelkou něčeho.

PM14 Škoda, že ty mladé nám vždycky utečou.

PM15 My jsme téměř vždy měly peníze téměř výhradně ze zahraničních zdrojů. My jsme byly považovány za velmi kontroverzní skupinu a strašně těžko se nám získávaly granty právě od Magistrátu. Dodneška je vlastně velmi těžké získat peníze od Magistrátu.

PM16 Promiňte, teď se vrátím, jedním z našich také velmi důležitých projektů bylo shromáždění pražských občanských sdružení, která usilují o nějaká dopravní řešení, nebo se zabývají úbytkem zeleně a suburbanizací, tahle koalice sdružení byla naše iniciativa a potom se ta koalice osamostatnila a teď jede sama na sebe.

PM17 My jsme dlouhá léta dostávaly peníze z Ameriky z Rockefeller Brothers Fund a pak jsme dostávaly peníze z Open Society Fund. V současné době máme grant od Partnerství - to je české, ale jsou tam také peníze ze zahraničí. Nebo od Via. Ale pokud jsme získaly peníze z Čech, tak byly jen drobné ať už z Magistrátu, tak od Ministerstva životního prostředí. Takže ten zájem o nás byl výrazný ze zahraničí.

PM18 S médii musím říct, že máme zkušenosti vynikající.

PM19 Oni na nás slyší trochu i proto, je to taková šťastná shoda nešťastných okolností, že média ráda reagují na krváky, a bezpečnost dopravy je vždycky krvavá záležitost a zvláště, když jde o děti, a oni na tohle slyší. Slyší také když jde o konfliktní situace a to je zase další část

téhle otázky. S úřady jsme se dostávaly velmi často do konfliktních situací, protože nechtěly řešit situaci.

PM20 (...)kdybychom chtěly informovat o nějakých úspěších, o kladných výsledcích, tak to asi bude horší.

PM21 Co se týče státních institucí. Pro nás je nejčastějším partnerem Magistrát a trvalo opravdu dlouhá léta, minimálně deset let, než si zvykli, že ta spolupráce s námi má nějaký význam i pro ně, protože jim pomáháme v oblastech, kde oni na to nemají.

PM22 Oni mají oddělení BESIP, které je obsazené jedním pracovníkem, a dokonce před několika lety na to místo přijali jednu „pražskou matku“, která na poloviční pracovní úvazek v rámci Magistrátu dělala ten projekt Plánování bezpečných cest do škol.

PM23 Zajímavé je, že člověk spíše přesvědčí úředníky o smysluplnosti té své práce, ale strašně špatně se nám spolupracuje s politiky, kteří by vlastně měli vytvořit nějaké prostředí, aby úředníci věděli, co mají dělat, kam mají směřovat, nějaké politické zadání, a to prostě nefunguje.

PM24 Tam, jestli bych to měla nějak shrnout, ta široká veřejnost byla vůči nám spíše nepřátelská. Měla pocit, že jsme radikální málem teroristky. I tehdy možná vznikla představa, že jsme nějaké strašné radikální ekofeministky, feminismus měl u nás velmi špatné jméno, to se mění velmi postupně. Dokonce i my jsme byly tím komunismem strašně ovlivněné a i my jsme feminismus považovaly za něco nepřátelského vůči chlapům, a to se také změnilo. Nakonec jsme došly k názoru, že jsme feministky a že na tom není nic špatného, ale nebyl to nikdy pro nás ten prvotní postup.

PM25 Takže ze začátku byl postoj veřejnosti velmi negativní a jak se mění postoj veřejnosti k občanským iniciativám, tak se mění i obecný postoj vůči nám, ale stále se ještě někdy sekáváme s takovým tím mužským výsměchem.

PM26 Takže si myslím, že veřejnost k nám poměrně změnila vztah - z toho výsměšného k serióznímu.

PM27 Takže, my jsme se dávaly dohromady na rozhraní roku 1988 a 1989, ještě za komunistů, z obav o své vlastní děti (...).

PM28 (...) měly jsme potřebu se vzepřít jako matky Ivice (...).

PM29 (...) mé kolegyně daly dohromady petici, ve které žádaly zveřejnění údajů zejména o ovzduší v Praze, a tu petici podepsaly stovky lidí. Shodou okolností já jsem v úplně jiných kruzích udělala úplně stejnou petici. Ta byla čistě o zveřejnění údajů o kvalitě ovzduší a bylo to v rámci Charty 77, kde vzniklo i Ekofórum, a jeden ze spolupracovníků Ekofóra, pozdější ředitel Greenpeace, Jiří Mucha, mi řekl, že jeho sestra dělá podobnou, ne-li stejnou aktivitu s nějakýma ženskýma, a abych se s nimi dala dohromady.

PM30 Nejdříve jsem se ořňovala - proč zrovna se ženskýma, ale pak jsme se daly dohromady a vznikly Pražské matky.

PM31 V roce 1989 jsme měly takovou představu, že se tím otevře ta občanská společnost, tak ty úřady začnou automaticky pracovat tak, jak mají, a my budeme moci rozpustit Pražské matky (...).

PM32 To bylo velice naivní, zjistily jsme, že ten občanský tlak je potřeba vyvíjet neustále, že je to dokonce těžší, protože jestliže v naprosto totalitární společnosti někdo udělá demonstraci, což my jsme udělaly, tak o tom ví celá republika, a ten tlak na úřad je ohromný. Kdežto dnes můžete sice říkat všechno, ale málokdo si toho všimne. Vyvíjet cílený tlak na úřady je daleko těžší a je třeba se stát i odborníkem na tu oblast zájmu.

PM33 Trvalo to dokonce dlouho i v tomto novém režimu, než ti odborníci pochopili, že ty informace nejsou odborné, ale že to jsou informace, kterými by měl moci disponovat každý občan.

PM34 Myslím si, že Jihočeské matky jsou nám velmi podobné v tom, že si uvědomily možná mnohem více coby matky rizika Temelínu na životní prostředí, právě tedy z titulu mateřství. Právě tak, jako my jsme reagovaly mnohem citlivěji také jako matky.

PM35 Ale je pravda, že my jsme ve své pražské pouti velmi spolupracovaly s Oživením, což byla čistě klučicí organizace a nebylo to

ani trochu na závadu. A u těch kluků to zaujetí pro životní prostředí a estetické kvality města... Prostě jsme si uvědomily, že mají stejné obavy a stejné potřeby jako my. Tam se setřelo to ženské a mužské hledisko a myslím si, že tam hraje obrovskou roli i generační přístup. U našich vrstevníků bychom určitě takovou odezvu nenašly (...).

PM36 A myslím si, že nás to obohatilo, protože jsme měly takovou tu ženskou vlastnost, že jsme se všímaly všeho a dělaly jsme strašnou spoustu věcí najednou, což bylo k neuřízení a byly jsme trochu hašteřivé. A od těch kluků jsme se naučily profesionálnějšímu a racionálnějšímu přístupu k věcem.

PM37 Ze zahraničí máme kontakt s britskou SUSTRANS - Sustainable Transport, a od těch jsme se vlastně inspirovaly. Oni dělají plánování cest dětí do školy trochu jiným způsobem, tam je to podporované přímo jejich administrativou, účastní se na tom Ministerstvo školství, zdravotnictví, životního prostředí, a vypisují se takové soutěže o nejlepší projekt na bezpečné cesty do škol a s pomocí dopravních poradců děti ve školách udělají celý projekt, a pak škola, která udělá nejlepší projekt, tak tam se to zrealizuje.

PM38 No, my jsme se zpočátku, ač jsme čistě ženská organizace, tak jsme se nepovažovaly za feministickou organizaci a nikdy jsme muže za členy neodmítaly, ačkoliv se nás vždycky báli a až na výjimky se nikdo nestal členem.

PM39 Takže za ženskou organizaci se považujeme, ale nezřikáme se mužské účasti. Ze začátku jsme měly takovou představu, která také pramenila z neznalosti feminismu, že feministky nejsme, protože jsme to považovaly za věc, která nás staví do nepřátelské pozice vůči mužům.

PM40 A my jsem cítily, zvláště za dob komunismu, takovou velkou sounáležitost mužů jako spolubojovníků za dobré věci, ale časem jsme si uvědomily, že samozřejmě feministky jsme a že na tom není nic zlého ani nepřátelského vůči chlapům, že se prostě lišíme a že máme jiná hlediska i jiné přístupy a také jsme si uvědomily, že péče o životní prostředí určitě

vyplývá i z naší biologické podstaty, z našeho mateřství, a z toho, že ženy si více všímají.

PM41 Já jsem v tomhle ohledu list nepopsaný a nikdy jsem se tím termínem nezabývala. Myslím, že ani příliš moje kolegyně, a pokud ekofeminismus znamená, že ženy si více všímají a mají větší odpovědnost vůči životnímu prostředí, tak tomu moc nevěřím, protože jsem se setkala se spoustou mužských ze spřátelených organizací. Mluvila jsem například o Oživení, které bylo čistě mužskou organizací, a tam to vůbec neplatí, tam ta citlivost vůči životnímu prostředí byla stejná a důslednost dokonce větší než u těch žen.

PM42 Myslím si, že ženy mohou vnést nějaké nové pohledy na věci a třeba větší všímavost vůči dětem, což jim je vlastní. Ale ta větší citlivost vůči životnímu prostředí jako takovému, tak to si myslím, že je to v generaci dnešních mladých lidí, a není pravda, že tomu vedou ženy.

PM43 Ta mladší generace, nevím jak to Vy cítíte, že se strašně změnila nejen ve vztahu k životnímu prostředí, ale i ve vztahu k dětem. Třeba ti kolegové z Oživení jsou mnohem více jako matky - třeba mi pořád vodí ukázat svoje děti a často je tam i kočár, že prostě přijdou do práce s kočárem. Je to fakt dost jiné. No až jsem si říkala, kam až to půjde, jestli to není na škodu těch mužských, jestli nezbabští.

PM44 (...) tam vidím tu výraznou odlišnost v tom, že mají sklon k adrenalinovému způsobu života. (...) třeba holky, které u nich teď pracují, nedělají, ty jsou mnohem opatrnější, a v tomhle ti kluci zůstávají normální mužský - naštěstí, i když si tahají děti do práce. Takže mám pocit, že to nevedlo k nějakému zženštění a připadají mi docela jako chlapi.

PM45 No, myslím si, že je to čistě povrchně podle názvu. Možná, že i v těch počátcích jsme mohly něco z toho ekofeminismu mít - že jsme měly pocit, že je to všechno na nás, na nás ženských a na nás matkách. Ale pak jsme se samy pasovaly na feministky v tom smyslu, že ženy musí mnohem více zasahovat do věcí veřejných a společenského dění, ale

nemyslíme si, že všímát si problémů životního prostředí je výhradní schopností žen.

PM46 My se vnímáme jako součást ekologického hnutí a jsme také v neustálé interakci s různými organizacemi. Jsme členy Zeleného kruhu a SO S- Sdružení občanských sdružení.

PM47 My vlastně nejsme klasická organizace, (...), která by za sebou měla spoustu dobrovolníků. Ale musím říct, že nás to přestalo zneklidňovat, protože jsme zjistily, že podobné postavení má i další občanské (...).

Promluvy vybrané z rozhovoru s respondentkou ze Sdružení Jihočeské matky:

JM1 Naše organizace se jmenuje Sdružení Jihočeské matky a její cíle, činnosti jsou hlavně výchova, osvěta, propagace takového toho alternativního způsobu života a hlavní cíl je upozorňování na negativní dopady rizikových technologií - hlavně jaderné energetiky a zabránění tomu, aby se tady u nás v Čechách jaderná energetika rozvíjela.

JM2 Tak my se obracíme na širokou veřejnost a hlavně na mládež a děti ve školách, kam chodíme dělat přednášky, ale krom toho i na dospělou populaci prostřednictvím nebo formou různých happeningů, veřejných akcí, seminářů. Potom hodně veřejnosti zprostředkováváme informace prostřednictvím médií. (...) děláme různé tiskové akce a vydáváme tiskové zprávy. (...) Jinak skutečně na tu nejširší veřejnost - například rozesíláme různé letáky.

JM3 Takže, my jsme klasické občanské sdružení, kancelář máme tady v Českých Budějovicích, máme tři placené zaměstnance na plný úvazek. Jinak celé to sdružení tvoří asi 253 lidí - to jsou tedy lidé, kteří nám podepsali přihlášku a nejsou to tedy zaměstnanci. To je naše členská základna, to jsou lidé, kteří jsou sympatizanty našich myšlenek a sdílí je. Kromě členů máme asi kolem tisíce - my jim říkáme - sympatizanti. To nejsou lidé, kteří nám podepsali přihlášku, ale kteří nám podepsali petice - ať už to byla výstavba meziskladu v Temelíně a nebo výstavba dalšího bloku. Takže to jsou další lidé, které máme zachycené v naší databázi, ale nejsou to naši členové přímo. Jinak naše hierarchie je taková, že máme předsedkyni - to jsem já, potom máme členskou schůzi - to je orgán, který, kdybychom třeba chtěly změnit stanovy, tak to musí odsouhlasit.

JM4 Ty jsou z největší části ze zahraničí z různých zdrojů, hlavně z Rakouska. Naši činnost podporuje hlavně hornorakouská vláda ze svých prostředků. A pak máme další zdroje, to je například Nadace partnerství, Nadace rozvoje občanské společnosti - ENROS, pak jsme nějaké peníze měli také z nadace Via a ještě jedna nadace - NIRS, a to je vlastně americká nadace, která podporuje protijaderné aktivity.

JM5 Takže ty finance jsou z větší části ze zahraničí a je to celkem pochopitelné, protože my jsem vlastně takový protistátní podvratný živel,

protože oficiální linie České republiky je jít tou jadernou cestou, to znamená, že stát si asi nebude platit někoho, kdo jde proti státní linii.

JM6 *Z těch českých zdrojů nám nikdo nic moc nedá, protože my jsme jako takové ty otravné živly, které kritizují to, co rozhodne ať už město a nebo vláda.*

JM7 *Setkáváme se s nepřátelstvím jak na úrovni celostátní - třeba od vlády, tak na úrovni místní. Já bych to řekla tak, že z 80% se setkáváme s tím, že nás ti lidé vnímají jako nepřátele, protože jim komplikujeme jejich rozhodování, ale ten zbytek - těch 20% nás jako nepřátele nevnímá, protože jsou s námi na jedné lodi.*

JM8 *Nebo třeba i občané nás vnímají hodně negativně. Oni si myslí, že mluvíme do věcí, kterým nerozumíme. A myslí si, když to tak řeknu, že máme se vrátit k plotně a nekecat do věcí, kterým nerozumíme. Přitom my máme vlastně odborné zázemí, které nám radí s věcmi, kterým my třeba nerozumíme. Takže hodně lidí nás takhle vnímá, chodí nám hodně nenávistných anonymních mailů, hodně lidem vadí, že jsme placení z Rakouska - že jsme zaprodanci a bůhví kolik máme peněz na kontech - to je další česká klasika.*

JM9 *A pak si myslím, že lidem vadíme, protože jim něco podsouváme o čem moc nepřemýšlí, nutíme je nad něčím se zamyslet a oni chtějí mít ten svůj klídek a my jakoby ten klídek narušujeme. Ale potom se naopak setkáváme s lidmi, jako je to u těch úřadů, že se na nás naopak obracejí, když potřebují s něčím pomoci.*

JM10 *Ve vesnici (...) jsem lidem pomohli založit občanské sdružení (...) my jsme jim poskytly know-how a jsem zase na jedné lodi. Hodně se nám stává, že se nás obracejí lidé, když zjistí, že jim za barákem má stát dálnice, nebo někdo pokácel alej vzácných stromů ve vesnici. Takže to se oni paradoxně neobracejí na úřady, protože s nimi také nemají dobré zkušenosti, ale na naše občanské sdružení, a očekávají, že jim s tím nějak pomůžeme.*

JM11 *No, je hrozně zajímavé, jak na nás reagují ve školách. (...) Pro mě to bylo obrovské překvapení, protože ta reakce byla vesměs pozitivní.*

Velice často se mi stávalo, že jsem přišla na školu a oni mi řekli - vy jste z těch Jihočeských matek? Ale vy vypadáte úplně normálně. Takže si zřejmě představovali nějakou šílenou matku, která tam přijde s transparentem.

JM12 *Ta situace se postupem doby vyvíjela. (...) Já si myslím, že na nás i média koukala skrz prsty, a teď musím říct, že tady, v jižních Čechách, máme velice dobré vztahy s novináři, (...).*

JM13 *Oni zjistili, stejně jako na školách, že nejsme nějakí šílenci. Takže na tiskové konference rozesíláme pozvánky a oni na tiskové konference opravdu chodí. A dokonce když se něco děje, tak už nám volají sami, zda bychom jim k tomu poskytli nějaké vyjádření, stanovisko.*

JM14 *A hlavně oni zjistili, že věci, které tvrdíme, jsou pravdivé a nejsou to nějaké nesmysly.*

JM15 *To sdružení vzniklo v roce 1991 a zakládaly ho tři ženy, a proto, že jsme chtěly dělat něco proti Temelínu. Původně vzniklo jako ženská organizace a tím názvem jsme chtěly vyjádřit zodpovědnost za budoucí generace - že tu nejsme jen my na chvíli, ale i naše děti, a že jim to životní prostředí chceme předat v alespoň relativně dobrém stavu, a proto ten název Jihočeské matky, i když jsme si časem říkaly, jestli to bylo dobře, protože si spousta lidí... protože v nich to vzbuzuje takové ty představy jako Svaz žen - v těch generacích, které to zažily.*

JM16 *Původně se sdružení soustředilo na demonstrace, happeningy atd. Postupem doby jsme od nátlakových akcí upustily a zjistily, že je lepší dělat osvětu, začaly jsem vydávat informační materiály, např. upomínkové k Černobylu.*

JM17 *A také jsme hodně dělaly lobbying u politiků - to se hodně chodilo za různými politiky ať už na národní, tak na celostátní úrovni - a přes ně jsme se snažily něco prosadit. Postupem doby jsme si uvědomily, že tudy cesta nevede, protože to byla spousta času a spousta energie a výsledky většinou moc dobré nebyly.*

JM18 *Vlastně to byl také důvod proč paní Kuchtová, která tu dřív dělala předsedkyni, se rozhodla kandidovat za stranu Zelených a zkusit to jako*

ten politik. Jinak my jsme organizace apolitická, to předsednictví jsem po ní převzala já a chceme to dál vést po té cestě nevládní organizace (...).

JM19 *Potom ekologickou osvětu dělá OPS - Občansko prospěšné sdružení, to je ROSA. Takže podobné organizace tu existují, ale to jádro tu děláme akorát my a sdružení Calla. Ale ta nevznikla jako prapůvodně organizace ženská, jako my.*

JM20 *Pak ale členy chtěli být i muži, tak jsme to musely změnit.*

JM21 *Občanská iniciativa pro životní prostředí a přes ně se dostaneme k zahraničí, protože jsou styčným bodem pro ty rakouské protijaderné organizace.*

JM22 *Jinak si každý drží tu svou linii, víme o sobě a spolupráce probíhá dobře. Spolupracujeme hodně neformálně - setkáváme se, říkáme si, kdo co dělá, předáváme si informace. Nemáme společné projekty, to ne.*

JM23 *V zahraničí je největší spolupracovník Platforma proti atomovému nebezpečí. To je vlastně hornorakouská organizace a ta Občanská iniciativa pro životní prostředí je vlastně jejich organizace. To je takový náš partner v boji na rakouské straně. Potom ještě v Rakousku existuje organizace, která se jmenuje Freistadtské matky, ty také dělají akce proti Temelínu a je to také ženská organizace. S těmi hodně spolupracujeme, nebo spolupracujeme... jako víme o sobě (...).*

JM24 *Jsme členem Zeleného kruhu.*

JM25 *Ne, my se nepovažujeme za čistě ženskou organizaci. My jsme musely změnit stanovy, protože se k nám hlásili i muži, že chtějí být členy sdružení.*

JM26 *Můžou se účastnit porad a nemají hlasovací právo. Takže v tom jsme vlastně feministky. Vidíš to (ke kolegyni) tak to vlastně budeme muset změnit stanovy, aby mohli hlasovat. Oni ale stejně moc nechodí. Takže takhle to máme v těch stanovách ošetřené. Takže vidíte to, nakonec ještě zjistím, že jsem feministky, i když si to nemyslím. Jak to říkala kolegyně dobře, neuzavíráme se vůbec tomu mužskému protipólu a možná ten feminismus...*

JM27 Já tím myslím... já jsem asi osobně feministka tím, že si myslím, že taková ta ženská empatie, to vcítění, by mělo být bráno na stejné úrovni jako ten mužský způsob vnímání světa, kde je hlavně ten rozum a to věcné.

JM28 Takže, s tím jsme vlastně zápasily i na různých jednáních, kde nám vlastně říkali, že přednášíme emotivní argumenty, které nemáme podložené. Oni se chtěli bavit o číslech, a to, že se něčeho bojíme, to je nezajímalo. Takže já si myslím, že ten cit a empatie by měly být brány stejně vážně jako racionální předkládané argumenty. V tom jsem tedy feministka. Ale to, že bychom nenáviděly chlapy, tak to vůbec ne. Spíš je to o vyváženosti těchto přístupů ke světu, a pokud by se to považovalo za feminismus, tak jsme feministická organizace.

JM29 Jak jsem říkala, my jsme tím názvem chtěly vyjádřit, že tu nejde tedy jen o nás, ale i o budoucí generace, o naše děti, a to co děláme, děláme pro ně.

JM30 No, my jsme se nazvaly matky, protože na počátku byly jen samé ženy.

JM31 Chlapi by asi nic takového neudělali, protože by to tak asi necítili.

JM32 A nebo oni si taky myslí, že dělají něco pro budoucí generace, ale nemají potřebu to nějak označovat.

JM33 Jak jsem říkala o tom feminismu, oni do toho emoce patří (...) i když používáme racionální argumenty, tak nás neberou vážně. Tak jsme nakonec přistoupily k asertivním argumentům a říkáme - my to tady prostě nechceme!

JM34 Já si myslím, že to ten název v těch lidech evokuje, že jsme feministky a podle názorů některých lidí, bychom měly sedět doma u plotny a nemíchat se do věcí, do kterých bychom se míchat neměly.

JM35 Jednoduše proto, že jsme ženy a zabýváme se životním prostředím a to jim stačí.

JM36 To ano, ale nijak jsme ho neřešily, a ani to, zda jsme ekofeministky. Nějak to pro nás nebylo podstatné. Je fakt, že nás tak lidé asi označují a to z těch důvodů, které jsme uvedly.

JM37 Tak nakonec asi ten ekofeminismus. To není nic proti ničemu. Já bych to nakonec přijala.

JM38 Asi jo. Vidíte, my tu od začátku říkáme, že nejsme feministky a nakonec se zařadíme do širšího rámce ekofeminismu.

JM39 Ten prvotní impuls byl takový, že jedné ze zakladatelek v době výbuch Černobylu zemřelo dítě... No a ona s kamarádkami vedla debaty, pak se dohodly, že tomu dají nějakou formu a založí sdružení. Ještě k tomu, jak jsme začaly přibírat muže - oni se k nám hlásili sami, říkali, že jsou jim ty myšlenky blízké a ta iniciativa vyšla z jejich strany, sami nás oslovovali. Jim nešlo ani o to, že jsme „matky“, ale šlo jim o tu věc, o to, že to, co děláme, je jim blízké. Takže oni vlastně ani nepřemýšleli o tom, zda mateřství či nemateřství, ale šlo jim o tu věc. Já si myslím, že ani veřejnost moc nepřemýšlí o tom názvu, ale o tom, čemu se věnujeme.

JM40 Tak jsme tu nedávno ale měly ohlasy, kdy nám psaly ženy, že ony jsou také jihočeské matky a mají jiné názory než my. A byly strašně dotčené tím, že ony jsou také jihočeské matky. Čím jménem tedy hovoříme, jejich prý tedy ne. Ony to berou tak, že když jsme Jihočeské matky, tak že mluvíme za všechny jihočeské matky a ony si přitom myslí něco jiného.

Promluvy vybrané z rozhovoru s respondentkou z Agentury GAIA:

AG1 Agentura GAIA byla založena v roce 1997. Jejím hlavním posláním, takovou tou špičkou, korunou toho stromu, je zlepšení mezilidské komunikace, nebo vztahu mezi lidmi. A k tomu slouží tři programy (...).

Jedna se jmenovala Zeleň je život, druhá Ženy a životní prostředí, třetí proud byl Alternativy ke konzumnímu způsobu života. Tyto tři hlavní proudy se pak dělily ještě na mnoho dalších pramínků, na jednotlivé projekty(...).

AG2 *Když jsme tu GAIU zakládali, tak hlavní, co jsem postrádala v té společnosti, že ta společnost je velmi vertikálně orientovaná. (...) Přitom všechno v přírodě je ve vztazích, všechno je propojené, nic není odtrženo. Takže to jsem i viděla, že v i těch nevládních organizacích v podstatě chybí takový ten horizontální prvek, aby to šlo do sebe - že když vysadím stromy a nebudu vzdělávat lidi o jejich důležitosti, tak mi přijde někdo a klidně v druhé fázi mi ty stromy pokácí.*

AG3 *(...)ze začátku (...) to bylo opravdu dělané na širokou členskou základnu.*

AG4 *Takže mě tím členstvím, abychom se k tomu vrátily, mě to dlouho - až 5 let, trvalo, než mi došlo ajej, tudy cesta nevede. Takže my i kdybychom měli tři haléře členství, tak tudy cesta nevede. Ti lidé o tom nevědí, nevědí jak a proč je to důležité, prostě nerozumí tomu co děláme.*

AG5 *Ta první idea byla široká veřejnost. Pak, když jsme viděli, že to nikam nevede, tak jsme to trošku začali zaměřovat na ženy, protože ty ženy vychovávají děti, ty ženy trpí, když jsou děti z poloviny alergické, že ten dopad toho nezdravého způsobu života, to, kam se ta společnost ubírá, tak na to hlavně doplácí ženy, protože ty to nesou, ty musí tu generaci přenést přes ty mužské hrátky. Ale ani tady jsme se nesetkali s nějakou vlnou zájmu. Jako, vysvětlení proto mám - ty ženy na to nemají čas. Nevědí kam dřív skočit, aby sebe uživily, aby ty rodiny utáhly, protože, při vší úctě k těm bohatým, výdělečným mužům, ty ženy to musí přes ty krize ... je to jejich zodpovědnost.*

AG6 *No, já jsem byla jako zaměstnankyně od určitého roku, jinak jsme dlouho zaměstnance neměli. Tak, když byly nějaké peníze, tak na živnostenský list, ale pak se ukázalo, že jsme mimo zákon, protože podle zákona musí mít organizace zaměstnance. Ale to je těžké mít zaměstnance, když je nemáte z čeho platit, že jo? Takže fakticky na to ty*

zákony jako nejsou... Takže jsem pak byla já jako zaměstnankyně od určitého roku, nevím, jestli tři nebo čtyři roky zpátky, abychom tomu zákonu učinili zadost.

AG7 *No a pak když si někdo pod hlavičkou GAII udělal projekt, že, GAIA mu to zaštitila (...).*

AG8 *V podstatě jsme potom do toho zatáhli, v tom místě kde se to dělo, takovou širokou komunitu lidí, rodičů a tak. Ale takové to jádro, to jsem byla já s Adélou, no a externí účetní.*

AG9 *To byli lidé, kteří po nás chtěli, abychom jim dělali sekretariát, valili na nás spoustu nápadů, většinou chlapi, a chtěli „zazelenit Saharu“. Měli to krásně na papíře a kdo to má udělat, že jo? A teď ty geniální nápady, co byste po nich neskákali? Tak jsme po nich neskákali.*

AG10 *A se státní správou jsme válčili a pořád válčíme - místo, aby vytvářela podmínky, aby se lidem žilo dobře a pracovalo dobře, a aby všechno šlo hladce, tak ta státní správa je první těžký blok (...).*

AG11 *Na těch státních institucích je to taková neochota, taková pohodlnost a lenost. Takové libování si v tom statu quo.*

AG12 *Se zahraničními institucemi mám zkušenost výbornou, třeba s tou Mafrou - to bylo Holandské vyslanectví.*

AG13 *Ty Evropské a světové instituce jsou daleko vstřícnější a daleko komunikativnější. Kámen úrazu je česká byrokracie. To jsou prostě úředníci, kteří nebyli nikdy v terénu, kteří si vytvořili moc a kteří ani nechápou, kdo je tu sluha a kdo je tady pánem, že oni tu jsou pro nás a nikoliv my pro ně, a permanentně hrají mocenské hry. Za těch 15 nebo 17 let po revoluci se opravdu nic nenaučili. Zatímco ty nevládní organizace jedou. My jsem absolvovali všechna možná školení a kurzy. Sem po revoluci šlo takových vzdělávacích programů, tak jako se učil business, tak se učil nevládní sektor. Teď my jsme kilometry před nimi a je hrozně obtížné něco dělat, když vás blbec strhává na svojí úroveň.*

AG14 *Jo, k jakékoliv dobré myšlence je apriori nedůvěra, a nebo je apriori podezření, že tím něco sleduji, že jsem třeba nějaká komunistka, nebo svědkyně Jehovova.*

AG15 Tady lidé nejsou zvyklí se prát, lidé vzdávají bitvu, když ještě nezačala. To je průšvih. A já doufám, že jsme někdy někomu dali příklad, že když něco chci, tak toho dosáhnu. Ale ono je lepší mít ten syndrom poraženectví. Myslím si, že po určité době nás lidé přijímali a byli rádi, že se s nimi někdo baví.

AG16 Tak aktivita musí být na naší straně a do projektu Quo vadis femina jsem dala přímo peníze na propagaci - máme zaplacené články, protože projekt, který je vyloženě myšlenkový, filosofický, tak by se do médií vůbec nedostal. Ty jdou opravdu po akčnosti (...).

AG17 Myslím si, že tady média nevzdělávají, kdyby vzdělávala, tak máme větší šance.

AG18 No, vznikla tak, že já jsem řídila Zelený kruh od roku 1993, kde jsem rozvětvila spoustu projektů, každý měl svého koordinátora, ale narazila jsem na ekology - že prý Zelený kruh je servisní organizace a máme zajišťovat jen kopírku a prostor a ne dělat své projekty.

AG19 Ta situace už neunesla, abych to tam řídila a strávila polovinu energie ospravedlňováním. To byli prostě ti chlapi. Ženská jim nevadí, když je u té kopírky a vaří jim kafe, ale aby tam měla své vlastní projekty a něco řídila, to ne. Tehdy mě obviňovali, že bych jim z ekologického hnutí udělala McDonald.

AG20 Tu GAIU jsme založily já, Adéla, Hana Pernicová, protože podle zákona musí být na založení 3 lidé. I když ta Hana se nikdy moc neangažovala. V radě GAII bylo od začátku asi 7 lidí, ale postupně zredukovali na Pavla Rozsypala, Jaroslava Knápka a Martu Hrabákovou a mě. Jinak jsme měli čestnou radu a měli jsem široké zázemí - prostě lidé, kteří nám přispívali pasivně - vytiskli nám letáky, pozvali nás někam. Takže jsme byli rozvětvení, dnes v roce 2006, bych řekla, že je hodně funkční ta rada.

AG21 Vlastní aparát, to jsem já a čtyři lidé - nejdříve měli pracovní poměr a pak jsem zjistila, že při ukončení mají nárok na dvouměsíční odstupné a přitom v projektu je to neuznatelný náklad a není to vyladěné ani s pravidly strukturálních fondů. (...) Já se jako zaměstnavatelka cítím jako

naprostá nevolnice.(...) Moje práva jako zaměstnavatelky jsou téměř nulová, ale mé povinnosti vůči finančákům, pracákům a administrátorům, to je bič.

AG22 *Když jsem GAIU zakládala, tak jsem měla strašně ambiciózní představy, myslela jsem si, že to půjde strašně nahoru, že budeme vydávat časopis, kde bude něco podstatného pro život. To se tedy nepovedlo, ale nepovažuji to za neúspěch, ale za nereálnost očekávání, nemožnost odhadnout stav společnosti.(...) Tehdejší megalomanské představy se nepovedly, ale možná by se z nás stal jen aparát, instituce, kdy jste ouřad, už tam není ta inovace, protože už jen žijete pro ten ouřad a pro ten systém.*

AG23 *Od začátku to bylo myšleno tak, že to bude pružné. Cíl se nám neztratil ze zřetele a můžeme si ho pojmout jak chceme.*

AG24 *Řeka vám poteče kudy budete chtít, uděláte jí ale umělé betonové koryto, čímž veškerý život okolo, veškerou zeleň zničíte, ale ta řeka takhle poteče. Kdyby se mi podařilo naplnit ty megalomanské vize, tak bych měla instituci, barák, sto ouředníků, točila bych stamiliony, ale byla bych ta mrtvá řeka, která teče tím jedním korytem. Ale já chci žít živý život, tak si teču jako potůček, který narazí na nějaký kámen, obepluje ho a jede dál, ale pořád tam jsou ty rybičky a pořád tam mohou růst nějaké stromy a ptáčkové létat. Takže pořád to držím v tom - nejde to tudy, půjde to tudy.*

AG25 *(...)nás je ve světě - já, Vanadana Sniva, Wangari Maathai - prostě pár, které to takhle propojují a které by se daly spočítat na prstech jedné ruky, a že já se mezi ně řadím.*

AG26 *Myslím, že nemáme nikoho srovnatelného, aby to bylo i myšlenkově propracované.*

AG27 *Na české úrovni - určitě to dělají, aniž by to pojmenovávali. Třeba ženy, které dělají do životního prostředí. Ale já vím, že jsem mezi ekology narážela na feminismus a v ženských organizacích jsem narážela na „ty ženy co sázejí stromečky“ - na takou tu aroganci, že děláme takové ty*

blbosti. I ženy, které pracovaly v ekologickém hnutí na mě koukaly skrz prsty, protože... víte, oni to všichni vykládají tak, že je to proti chlapům.

AG28 *Já jsem se spíše chtěla dopídit příčiny problému v tomhle světě a příčinou skutečně je, že o tomhle světě rozhodují chlapi, strategické rozhodování mají v rukou chlapi.*

AG29 *Ze zahraničí jsem dlouhodobě v kontaktu se Schumacher College - ti dělají ekoosvětu. Jsem v dlouhodobém kontaktu s Balatónskou skupinou - ti dělají spíše vědeckou osvětu. (...) A Vandanou Shivou - Diverse Women For Diversity. Ale ono je to takové, že o sobě víme, posíláme si informace. Nejvíce jsem napojená na Ashoku - to jsou všechny možné společenské programy. Myslím že ta bude nejživější jak na české rovině, tak na mezinárodní.*

AG30 *Mě nikdy neuspokojilo, že ten systém nebyl skutečná komunita. Já jsem měla představy, ideály, že když budu členem nějakého společenství, tak to bude společenství, které má i společnou řeč. Má společné zájmy, cíle, umí se spolu dohodnout i na těch projektech. V Zeleném kruhu to bylo vždycky problémem (...).*

AG31 *Já myslím, že ano. Propracovala jsem se k tomu ze Zeleného kruhu (...).*

AG32 *Moje první konflikty byly takové, že jsem v radě měla sedm chlapů a těch sedm chlapů se nedokázalo domluvit. To bylo sedm kolejí, které se nikde neprotínaly (...) a já jako výkonná ředitelka měla shánět peníze pro sebe, pro lidi, na projekty. Jeden člověk by měl naplňovat sedm různých nápadů. Tam jsem zjistila, že tudy cesta nevede, protože společnost je zasekaná, komplikovaná, protože jí vedou chlapi a my se jim přizpůsobujeme. Že oni jsou hlavy a my jsme tím krkem, který se ale točí podle toho, kam ta hlava chce.*

AG33 *Tam jsem, viděla, že ti chlapi na mě mají požadavky, abych ty nápady zrealizovala - já musím najít peníze, já musím najít lidi a administrovat to. Prostě, já bych to měla jako ženská v domácnosti-všechno oddřít a oni by jenom chrlili nápady a ještě mi nadávali, když to nestihnu. Bylo to naprosto neadekvátní možnostíem.*

AG34 *Tak jsem začala dělat praktickou ekologii, to hmatatelné, např. sázení stromů. Prostě ti ekologové by mě rozcupovali, přitom život je o každodennosti. A tehdy jsem zjistila, že chlapy zadarmo neudělají nic.*

AG35 *Tak ženy přišly, dělaly to zadarmo a byly šťastné, že se něco děje. Život mě naučil, jak se se ženami úplně jinak pracuje, že se neptají co za to, měly prioritně radost z toho, že něco máme. Tak jsem založila první ženskou skupinu (...).*

AG36 *Tehdy jsem zjistila, že ženy chtějí vidět výsledek, protože kdyby doma o všem hodiny mluvily, tak jim děti umřou hlady.*

AG37 *V té mase je to spíše o uvědomění - co ta žena chce, jaké má vize. Já to ani tak nechci stavět na tom „žena“, ale na tom, jak myslí. Když nebude mít své vlastní vize, tak opravdu bude jen dělat módní přehlídku. Je opravdu potřeba vědět co chci. Já jsem od ledna začala s naprosto ženským týmem a teď je to napůl. Ono by to asi tak nešlo, ta příroda to tak vymyslela a ty ženský by mi z toho zase udělaly emoční bažinec, a tam je potřeba ovládat techniku. A já jsem do toho šla s dobrou vůlí, že to bude ženský projekt.*

AG38 *Já nevěřím tomu, že jen prostě ženy by udělaly ten svět lepší, ale musí to být ženy, které to mají v hlavě srovnané, které se orientují ve světě a umí si zorganizovat své priority.*

AG39 *Ano, a vždycky mohli.*

AG40 *Tak to je bohyně země z řecké mytologie. Když jsme se oddělovali od Zeleného kruhu, tak jsme hledali název, který by už vystihl tu symboliku. Agentura GAIA, takže jako služba Zemi.*

AG41 *Já si myslím, že je to kategorie, která ve společnosti něco symbolizuje, a já se vůči tomu vymezuji, protože mi to přijde jako úhybné a submisivní*

AG42 *Já si pod tím představuji zjednodušeně hnutí za zrovnoprávnění ženy, já si pod tím nepředstavuji nic špatného. Právě, že někteří si pod tím představují, že mužům uřežeme penisy. Feministka, to je ta „vražedkyně“ našich hodných chlapců. Ale já si za tím představuji, že jsme se narodili do společnosti, která má ve jmenovateli patriarchát a nad ním*

je ten komunismus, kapitalismus, nacionalismus, všechny ty -ismy, no a feminismus je jeden z -ismů patriarchátu, je to vynález systému, který vymysleli muži, ale já si ho klidně strčím do toho jmenovatele a do čitatele si strčím všechny směry, které se snaží osvobodit ženu a zároveň i přístup k přírodě.

AG43 *Já si uvědomuji, jak je život ženy neskutečně pestrý a je určený biologickými hodinami - jak my dorůstáme, menstruueme, hledáme si partnera, abychom mohly mít dítě a nebo se rozhodujeme, zda-li ho nechceme. Ale je to už přirozenost, že bychom ho chtěly mít, vidíme to v okolí, pak to dítě vychováváme a pak dítě vyletí, a teď co zase s tím životem, a nastává jiná etapa. Ten ženský život je tak tvořivý, má tolik podob. Proti tomu je život chlapa nuda - vyroste, vystuduje nějakou školu a jede v nějaké té řece s betonovými mantinely. A i když už něco dělají, tak pak dosáhnou nějaké špičkové úrovně. To je to, co je nám ženám vytýkáno, ale oni jedou jen v tom jednom korytě. Oni ve svém životě nemají tu diverzitu a permanentní improvizaci a to nás daleko více směřuje do té přírody, a mnohem více nás usměrňuje biologie. V kultuře žijeme, ale jsme daleko více ovlivněné přírodou, třeba cyklem měsíce. A když si uvědomíme, že se nás tou patriarchální kulturou snaží dostat do betonového koryta...*

AG44 *My se pod pojmem feminismu snažíme dopracovat do jejich vertikální dokonalosti, místo, abychom my je vtáhly do našeho horizontálního vnímání.*

AG45 *Tak já si pod tím představuji zapojení člověka jako součásti přírody, zakotvení člověka v jeho přirozenosti. Člověk je součástí rámce - přírody. Ekofeminismus je pro mě spojení ekologie, životního prostředí a toho, že žena a příroda mají spolu mnoho společného. I patriarchální kultura je stejně dobývala. Žena má stejný úděl jako příroda - je zneužívaná, využíváná, ovládaná, stejně neohodnocená. Pro mě je ekofeminismus přirozenost. Je to základní filosofie, která by se měla učit na školách, a od něj se mohou odvíjet další abstrakta. Ale veškerá mužská filosofie jsou abstrakce a myšlenkové konstrukce, které jsou naprosto odtržené od*

reality a „ženského“. Já jsem ekofeministka a GAIA je ekofeministická organizace. Mě dokonce připadá ekofeminismus daleko měkčí než feminismus. Mě připadá, že ekofeminismus je rozumnější, že je v něm důvod, kdy žena skutečně ví proč. Ekofeminismus vrací do reality a ukazuje, že konzumní kultura je nový -ismus, nová zvrácená ideologie, kterou si lidé ještě nerozkódovali, ale naopak znovu manipuluje, a znovu víc manipuluje více ženy než muže.

AG46 Muži ekofeminismus neprožívají, protože se jich to nedotýká, oni nemají takové problémy s identitou - jaká být, aby mě společnost akceptovala, ale naši členové to berou, mohu se s nimi o tom naprosto otevřeně bavit, mají na něco jiný názor, ale to je životní zkušeností. Oni opravdu mluví o GAIE tak, že jsou její součástí, jsou s ní srozumění a ztotožnění. Myslím, že to pro ně může být něco atraktivního.

AG47 Myslím si, že jak média vytváří obraz násilníků, militantních feministek, tak vytváří i obraz mužů, kteří mají apriori nevraživý vztah k ženám.